

TAMPEREEN YLIOPISTO

Anne Mölsä

RIHMASTO, VAIHTOEHTOISUUS JA VALTA

Pienilevikkiset kirjallisuuslehdet suomalaisessa kirjallisuusmaailmassa

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma

Heinäkuu 2012

TAMPEREEN YLIOPISTO

Viestinnän, median ja teatterin yksikkö

MÖLSÄ, ANNE: Rihmasto, vaihtoehtoisuus ja valta. Pienilevikkiset kirjallisuuslehdet suomalaisessa kirjallisuusmaailmassa.

Pro gradu -tutkielma, 97 s. + 11 liites.

Tiedotusoppi

Heinäkuu 2012

Tarkastelen pro gradu -tutkielmassani pienilevikkisiä kirjallisuuslehtiä osana suomalaista kirjallisuusmaailmaa. Käsitteellistän kirjallisuuslehdet osaksi kulttuurista rihmastoa, jossa asiat, ihmiset ja tahot yhdistyvät toisiinsa ennustamattomin ja maanalaisin kytköksin. Rihmaston käsite on peräisin ranskalaisfilosofeilta Gilles Deleuzelta ja Felix Guattarilta. Tutkielmani sijoittuu tiedotusopin ja kirjallisuustieteen välimaastoon. Tiedotusopin puolelta lähelle tutkimustani liukuu vaihtoehtomedian tutkimus, kirjallisuustieteen puolelta taas kirjallisuussosiologia.

Tutkimusaineistoni koostuu kuuden kirjallisuuslehden päätoimittajien teemahaastatteluista, haastateltavien täyttämistä kyselylomakkeista ja lehtien tilaajarekisteritiedoista. Mukana olevat lehdet ovat Kerberos, Kirjo, Lumooja, Nuori Voima, Särö ja Tuli&Savu. Aineiston avulla etsin vastausta kysymyksiin, millaiseen rihmastoon pienilevikkiset kirjallisuuslehdet kytkeytyvät, miten nuo kytkökset syntyvät, mitkä ovat lehtien kulttuuriset tehtävät ja millaista valtaa lehdet käyttävät kirjallisuusinstituutiossa. Pohdin myös vaihtoehtoisuuden käsitettä suhteessa kirjallisuuslehtiin.

Kirjallisuuslehtiä ei ole Suomessa juuri tutkittu, joten tutkielmani on alalla eräänlainen pioneerityö. Tutkimushaastattelujani voi pitää asiantuntijahaastatteluina, joissa keskiössä on tiedon tuottaminen valitusta aiheesta. Yksi tutkielmani tavoitteista on kerätä tietoa siitä, millaisissa oloissa kirjallisuuslehtiä Suomessa toimitetaan ja mitkä ovat niiden tekemisen käytännöt ja tavoitteet. Tämä on tärkeää, koska vastaavaa tietoa ei ole muualta saatavana.

Analyysini jakaantuu kahteen osaan, joista ensimmäisessä erittelen kirjallisuuslehtien rihmastoa ja toisessa pohdin vallan dynamiikkaa rihmastossa. Tutkimukseni pohjalta väitän, että pienilevikkisilläkin kirjallisuuslehdillä on valtaa vaikuttaa kirjallisuuden kehittymiseen Suomessa. Vaikka lehdet ovat medioina vaihtoehtoisia, ne toimivat kirjallisuusmaailman keskiössä. Lehtien tilaajarekisteritiedoista selviää, että tilaajien joukossa on paljon kustantamoita, tiedotusvälineiden toimituksia, kirjailijoita ja muita kirjallisuusmaailman vaikuttajia. Kirjallisuuslehdillä on valtaa vaikuttaa päätöksentekijöihin, eli lehdet käyttävät kirjallisuusmaailmassa asiantuntijavaltaa. Kirjallisuuslehdet myös julkaisevat uusien lahjakkaiden kirjoittajien tekstejä, ja voivat näin auttaa heitä eteenpäin kirjallisella uralla. Katson, että tutkimuksen lehdistä suurinta valtaa kirjallisuusmaailmassa käyttävät Tuli&Savu ja Nuori Voima.

Tutkielman lopuksi pohdin, millaisen metaforisen mallin avulla kirjallisuusmaailmaan kuuluva valtdynamiikka ja rihmastomaisuus voitaisiin yhdistää. Päädyn ehdottamaan metaforaa, jossa rihmastomaisuus yhdistyy juuristomaisuuteen.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1. Tutkimuksen lähtökohtia	1
1.2. Tarkastelun taustaksi	4
1.3. Keskeiset käsitteet	5
1.4. Tutkimuskysymykset, rakenne ja eteneminen	8
2. Tutkimuskohteena pienilevikkiset kirjallisuuslehdet	9
2.1. Kirjallisuuslehdet kolmessa tutkimuskehyksessä	10
2.1.1. Vaihtoehtomedioiden tutkimus	10
2.1.2. Kirjallisuuslehtien tutkimus	11
2.1.3. Kirjallisuusinstituution tutkimus	13
2.2. Vaihtoehtoisuus ja rihmasto näkökulmina kirjallisuuslehtiin	14
2.2.1. Vaihtoehtomedioiden olemuksesta	14
2.2.2. Rihmasto vastakkainasettelun vaihtoehtona	18
3. Metodi, materiaali ja tutkittava ilmiö	22
3.1. Puolistrukturoitu teemahaastattelu ja asiantuntijahaastattelu	23
3.2. Haastatteluprosessi käytännössä	25
3.3. Aineiston tuottaminen ja analyysimenetelmät	29
3.3.1. Kirjavat koodaukset	31
3.3.2. Analyysin askelmat	32
4. Kirjallisuuslehtien esittely ja alustavaa tyypittelyä	33
4.1. Päätoimittajien ja lehtien profiilit	34
4.2. Verryytelyä aineiston kanssa: kykyjenetsijät, radikaalit ja kunnianarvoiset vaikuttajat	40
4.3. Kirjallisuustoimija vai journalistinen julkaisu?	44
5. Analyysin osa 1: kirjallisuuselämä rihmastona	47
5.1. Päätoimittajat rihmastossa	51
5.1.1. Kirjallisuuslehden toimittajat esikoiskirjailijoina	53
5.2. Kirjallisuuslehtien yhteydet kirjallisuusinstituution osiin	54
5.2.1. Yhteydet kaunokirjallisuuden tekijöihin	55
5.2.2. Yhteydet kirjallisuuden arvostelijoihin	56
5.2.3. Yhteydet kustantamoihin ja kustannustoimittajiin	57
5.2.4. Yhteydet kirjakauppoihin	59
5.2.5. Yhteydet muihin medioihin	60
5.2.6. Yhteydet kirjastoihin	62
5.2.7. Yhteydet lukijoihin	63
5.2.8. Yhteydet kirjallisuuden tutkimukseen ja tutkijoihin	65
5.3. Yhteenveto	67
6. Analyysin osa 2: vallan dynamiikka rihmastossa	68
6.1. Kirjallisuuslehti uuden kaunokirjallisuuden esiin nostajana	71
6.2. Vaihtoehtoisuus ja valtavirtaisuus rihmastossa	75
6.3. Parnasso	78
6.4. Levittämisen vaikeudet ja rakenteellinen marginalisointi	82
6.5. Yhteenveto	83
7. Pohdintaa ja uusia avauksia	84
7.1. Kirjallisuuselämä juuriston ja rihmaston symbioosina	85

7.2. Katkeilleita suuntia.....	89
7.2.1. Kirjallisuuslehdet ja kirjallisuusaktivismi	89
7.2.2. Kirjallisuuslehdet ja sukupuoli	91
7.3. Lopuksi.....	92
Lähteet.....	94
Elektroniset lähteet.....	97
Liitteet	98
Liite 1: Neljä lähestymistapaa vaihtoehtomedioiden.....	98
Liite 2: Haastattelurunko	99
Liite 3: Kyselylomake	104
Liite 4: Haastateltavat.....	105
Liite 5: Haastatteluissa mainitut tahot.....	106

1. Johdanto

1.1. Tutkimuksen lähtökohtia

”Esiinny julkisuudessa mahdollisimman vähän. Anna taiteesi puhua puolestasi. Suuri yleisö pettyy aina tutustuessaan henkilökohtaisesti sinuun ja havaitessaan, että olet vain tavallinen, pieni ihminen.” Näin totesi Mika Waltari lähes 80 vuotta sitten julkaistussa kirjassaan 'Aiotko kirjailijaksi?' (Waltari 1935, 211). Viisas mietelmä näyttää tallautuneen ajan jalkoihin. Kirjoittamisesta, kirjailijuudesta ja kustantamisesta on tullut tavaratuotannon kaltaista toimintaa, jossa avainsanoja ovat tuotteistaminen, brändääminen ja mediasuhteet. Kirjailijan on avauduttava naistenlehtihaastattelussa, väiteltävä televisiossa ja edustettava kirjamesseilla, jotta myyntiluvut kohoaisivat edes joihinkin tuhansiin. Yhä useammasta kirjailijasta onkin kehittynyt median mestareita ja manipuloijia, joille brändin rakentaminen on väistämätön osa kirjailijan työtä. (Ks. esim. Niemi 2000.)

Kaupallistumiskehitykseen viittaa myös toimittaja ja kriitikko Antti Selkokari Parnassossa 7/2011 julkaistussa kolumnissaan. Selkokari kirjoittaa valtavirtaisen kulttuurijournalismin ”kaikukammioista”, jossa samat aiheet kimpoilevat. Hänen mielestään ”kaikukammio on jo toteutunut sanomalehtien ja muun valtamedian kulttuurijutuissa. Niissä on yhä enemmän sitä, mitä päällikköporras uskoo yleisön haluavan: juttuja julkkis- tai pitäjäntaiteilijoiden viimeisimmistä teoksista. Sitä, minkä uskotaan olevan suosittua ja nostavan lehden nettisivuston klikkauskemia.” (Selkokari 2011, 33.)

Jos Selkokarin visio valtamedian kulttuurijournalismin tilasta pitää paikkansa, näyttää selvältä, että tällaisessa tavaratuotannon lakeja noudattelevassa journalistisessa kulttuurissa monet arvokkaat taideteokset jäävät mediahuomiosta kilpailemisen jalkoihin. Kirjallisuusjournalismi ei silti ole täysin valtamedian armoilla. Taiteellisesti merkittävä mutta vähälevikkinen kirjallisuus saa palstatilaa myös monissa Suomessa ilmestyvissä kirjallisuuslehdissä, joita julkaisevat pienkustantamot ja yhdistykset. Nämä pitkälti vapaaehtoisvoimin pyöritettävät lehdet tarjoavat vaihtoehdon tuotteistetulle kirjalliselle elämälle, joka nostaa kirjoittajan brändin teoksia tärkeämmäksi tekijäksi taiteen markkinoilla.

Tutkin pro gradu -työssäni suomalaisia pienilevikkisiä kirjallisuuslehtiä kulttuurisena ja yhteiskunnallisena rihmastona (*'rhizome'*). Rihmasto on ranskalaisteoreetikkojen Gilles Deleuzen ja Felix Guattarin kehittämä käsite, jolla voidaan kuvata olioiden anarkistista, ennustamatonta ja jatkuvassa muutoksessa olevaa kytkeytymistä toisiinsa (Deleuze & Guattari 1987). Selvitän

tutkielmassani, millaiseen rihmastoon suomalaiset pienilevikkiset kirjallisuuslehdet kytkeytyvät ja miten ne suhteutuvat toisiinsa. Pohdin myös, millaista valtaa pienilevikkisillä kirjallisuuslehdillä on suhteessa kirjallisuusinstituutioon, ja miten ne käyttävät tai tulevat käyttäneeksi tätä valtaa.

Lähtökohtani on, että kirjallisuuslehdet kytkeytyvät maanalaiseen rihmastoon, jota voinee verrata suomalaisen vaihtoehtokirjallisuuden ”kenttään” (ks. Bourdieu 1987, 105-110). En kuitenkaan käytä kentän käsitettä tässä tutkielmassa. Kenttäteoria käsitteellistää kirjallisuusmaailman kamppailuksi, jossa hallitseva osapuoli yrittää puolustaa monopoliasemaansa ja eliminoida kilpailun. Nähdäkseni kysymys on kuitenkin ennen kaikkea toimijoiden välisistä suhteista, ei avoimesta kamppailusta tai konfliktista. Kenttävertaus kutsuu myös pelaamisen ja kilpailun konnotaatioita, jotka istuvat osittain huonosti vaihtoehtomedioiden tarkasteluun. Toki kenttäteoria mahdollistaisi kiinnostavia tulokulmia myös kirjallisuuslehti-ilmiöön, mutta omiin tutkimuskysymyksiini katson voivani vastata paremmin rihmaston käsitettä käyttämällä.

Kirjallisen elämän voi käsittää myös verkostoksi, jossa kirjallisuus saa muotonsa ja merkityksensä (Niemi 2000, 10). Verkosto yhdistää kirjalliset toimijat toisiinsa, mutta käsitteen ongelma on, että se ei kuvaa suhteiden toisaalta maanalaisia, toisaalta näkyviä kytköksiä eikä näiden kytkösten levittäytymistä varsinaisen kirjallisuusmaailman ulkopuolelle. Mielestäni rihmasto on sekä kenttää että verkostoa osuvampi käsite, kun halutaan kuvata vaihtoehtokirjallisuuden toimijoiden näkymättömiä suhteita toisiinsa ja koko kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Rihmasto viittaa johonkin maanalaiseen, yllättävään, anarkistiseen ja suurelle yleisölle näkymättömään. Näin ymmärrettyinä pienilevikkiset kirjallisuuslehdet tuottavat omaa, valtavirrasta poikkeavaa julkisuuttaan.

Vaihtoehtokirjallisuuden toimijoiden maanalaisen rihmaston kartoittaminen on tutkimuksen arvoinen asia, sillä näin voidaan valottaa uudella tavalla sitä, mistä monet kirjoittajat itse asiassa nousevat valtamediaan ja suurten kustantamoiden kirjailijoiksi. Oletukseni on, että kirjallisuuslehdet toimivat eräänlaisina trendinhaistajina nostaessaan uusia kirjoittajia, teoksia ja tyylejä pienen aktiivijoukon tietoisuuteen, mistä ne ehkä myöhemmin kiipeävät valtavirtaiseen julkisuuteen. Vaihtoehtomedioiden toimintatapojen selvittäminen on relevanttia myös siksi, että aiheet on tutkittu Suomessa sangen vähän.

Rihmaston käsite on pienilevikkisten kirjallisuuslehtien tarkastelemisessa hyödyllinen sikäläkin, että sen avulla on mahdollista torjua hedelmätön vastakkainasettelu valtamedian ja vaihtoehtomedioiden välillä. Vaihtoehtomediasta puhuminen luo helposti käsityksen, että esimerkiksi kirjallisuuslehdet nousisivat tarkoituksellisesti vastustamaan valtamediaa. Itse ajattelen,

että kyseessä on monimutkainen suhteiden verkosto, jossa valta- ja vaihtoehtomediat kytkeytyvät toisiinsa ja koko yhteiskuntaan.

Vastakkainasettelun keinotekoisuudesta huolimatta on tärkeää, että valtamediat ja niiden toimintatapoja kyseenalaistavat tai haastavat mediat voidaan erottaa tutkimuksessa toisistaan. Siksi olen kaikesta huolimatta päätenyt käyttämään työssäni sanoja vaihtoehtomedia ja valtamedia. Lähtökohtani on, että suurin osa Suomessa ilmestyvästä noin kymmenestä yleiskirjallisuuslehdessä on vaihtoehtoisia. Niin sanottuja valtavirtakirjallisuuslehtiä ilmestyy vain yksi tai kaksi määrittelytavasta riippuen. Vaihtoehtoiset kirjallisuuslehdet ovatkin paradoksaalisesti kirjallisuuslehtimaailman valtavirtaa. Jos kuitenkin tarkastellaan kirjallisuuslehtiä osana kaikkea Suomessa julkaistavaa kirjallisuusjournalismia, pienilevikkiset kirjallisuuslehdet tarjoavat vaihtoehtoja valtavirtaiselle kulttuurijournalismille.

Vältän tutkimuksessa sanoja marginaalimedia ja riippumaton media, ja puhun sen sijaan vaihtoehtomediasta. Marginaali-sanankäyttöä medioista on ongelmallista, sillä kyseinen sana itsessään saattaa marginalisoida kohteensa. Marginaalimediasta puhuminen voi johtaa esimerkiksi käsitykseen, että kirjallisuuslehdillä ei olisi yhteiskunnallista vaikutusvaltaa. Riippumattomasta mediasta puhuminen taas on harhaanjohtavaa, sillä vaikka kirjallisuuslehdet saattavat olla suhteellisen riippumattomia markkinavoimista, ne ovat usein hyvin riippuvaisia valtion jakamasta kulttuurilehtituesta. Tämä johtuu siitä, että lehtien omat taloudelliset resurssit ovat yleensä sangen pienet (www.kultti.net 22.3.2011).

Kartoitan kirjallisuuslehtien rihmastoja tutkielmassani kuuden lehden päätoimittajahaastattelujen avulla. Mukana olevat lehdet ovat Nuori Voima, Tuli&Savu, Kerberos, Kirjo, Särö ja Lumooja. Kokemukseni mukaan lehdet ovat suurelle yleisölle melko tuntemattomia, mutta ruohonjuuritason kirjallisuusmaailmaa tuntevat ihmiset yleensä tietävät ne.

On huomautettava, että oma tutkijanpositioni suhteessa tutkimukseni kohteeseen ei ole ulkopuolinen, vaan olen osa tutkimaani rihmastoja. Tein tiedotusopin projektinnot vuonna 2010 toteuttamalla kehitysprojektin kirjallisuus- ja kulttuurilehti Särössä, joka on mukana myös tässä tutkielmassa. Osallistuin lehden tekemisessä noin puolen vuoden ajan, ja avustan Säröä edelleen satunnaisesti. Käsitykseni kirjallisuuslehden toimittamisesta pohjaakin vahvasti kokemuksiini Särössä. Olen osallistunut myös joidenkin muiden vaihtoehtoisten kirjallisuusyhteisöjen, kuten Helsinki Poetry Connectionin ja tamperelaisen Viitapiirin toimintaan.

Oma kokemukseni on, että pienilevikkisten kirjallisuuslehtien olemassaolo pohjaa epäkaupallisuuden periaatteelle. Pääasiassa vapaaehtoisvoimin toimitettavat lehdet julkaisevat uutta

kirjallisuutta ja nostavat kirjoittajia esille tekstin taiteellisen laadun vuoksi. Mediaseksikkyyys ja myyvyys on toissijaista, tai sitä jopa vältellään. Tässä mielessä kirjallisuuslehtien voi katsoa toimivan kaupallistuneen kirjallisen kulttuurin ja julkisuuden vastapainona. Kyseessä on kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti tärkeä tehtävä, joka on syytä nostaa esiin myös media- ja viestintätutkimuksen piirissä.

Tutkimuksen anti, eli suomalaisten kirjallisuuslehtien hahmottaminen rihmastomaisena ilmiönä ja niiden vaihtoehtoisuuden ja vallankäytön pohtiminen, tarjoaa pohjan, jolta lähteä tutkimaan kirjallisuuslehtiä ja laajemminkin suomalaista vaihtoehtomediaa. Vaihtoehtomediaa ei ole Suomessa ylipäättään paljoa tutkittu, joten tieto aiheesta on tarpeen. On myös tärkeää pohtia suomalaisten kirjallisuuslehtien yhteiskunnallista tehtävää ja relevanssia, ja tällä tavoin tuoda lehtiä kohti laajempaa tietoisuutta ja arvostusta. Levikkimääriltään pienillä kirjallisuuslehdillä on omat tehtävänsä kirjallisuusinstituution toiminnassa, ja näitä tehtäviä hahmottelen tässä tutkielmassa.

1.2. Tarkastelun taustaksi

Nykyisen kaltaisen kansallisen kirjallisuusinstituution kehittyminen sai vauhtia 1800-luvun jälkipuoliskolla, kun Suomeen alkoi syntyä modernia kustannustoimintaa. Perustettiin Suomen Kustannusyhdistys, ja kirjankustantamot kuten Gummerus, Weilin + Göös, Werner Söderström ja Otava pantiin alulle. Samoihin aikoihin kylvettiin siemenet nykyiselle valtion kirjailija-apurahajärjestelmälle, kun senaatti rahoitti kirjailijoiden matkoja Pariisiin. Yksi Pariisiin lähtijöistä oli Juhani Aho, jonka teokset saavuttivat myös suuren lukevan yleisön suosion. Näin huomattiin, että kirjailija pystyi tulemaan teostensa tuotoilla toimeen Suomessa. 1800-luvun lopulla luotiin myös kirjailijaeläkejärjestelmä ja parhaille teoksille alettiin myöntää säännöllisiä valtionpalkintoja. Varsinainen kirjailijoiden apurahajärjestelmä rakennettiin kuitenkin vasta Suomen itsenäistyttyä. (Niemi 2000, 36-37.)

1900-luvulla kirjoittajia tuli lisää, kustannustoiminta monipuolistui ja lukijoiden odotukset jakaantuivat. Kirjallinen järjestelmä toisin sanoen eriytyi, vaikka vuosisadalle mahtui myös integroitumisen kausia, jolloin kirjallisuus yhdenmukaistui sisällöllisesti ja ilmaisullisesti. (Niemi 2000, 38.)

Tutkimuksessani piirrän kuvaa suomalaisesta kirjallisuusmaailmasta 2010-luvulla. Esiin nousevat kirjallisuuselämän 2000-lukulaiset piirteet: rihmastomaisuus, yhteisöllisyys ja omaehtoinen toiminta riippumattomana viime vuosisataa hallinneista instituutioista. Toisaalta myös

julkaisutoiminnan keskittyminen on lisääntynyt, ja suuri osa nykykirjailijoista työskentelee osana jatkuvasti paisuvia kaupallisia medialinnakkeita.

Kirjallisuutta tehdään Suomessa hyvin toisenlaisessa todellisuudessa kuin vielä parikymmentä vuotta sitten. Esimerkiksi Katarina Eskola ja Maaria Linko kirjoittivat vuonna 1985, että Ranskassa esiintyy “meille vieraita lehtitalojen ja kirjakustantamoiden liittoja” (Eskola & Linko 1985, 16). 2010-luvulla lehtitalojen ja kirjakustantamoiden liitot ovat arkipäivää. Tammi ja WSOY on naitettu ylikansalliselle monimediakonserni Bonnierille, ja Otava-konserni omistaa muun muassa kustannusosakeyhtiö Otavan, Suuren Suomalaisen kirjakerhon, Suomalaisen kirjakaupan ja aikakauslehtiä julkaisevan Otavamedian.

Nykyiseen suomalaiseen kirjallisuuselämään kuuluu integraatiokehityksen lisäksi myös joukko 1990-luvulla nousuun lähteneitä, vanhoista rakenteista riippumattomia kirjallisuusliikkeitä. Tähän kehitykseen liitän tässä tutkielmassa tarkastelemani kirjallisuuslehdet. Kirjallisuusliikkeitä on kasvanut vanhojen rakenteiden, suurten kustantamoiden ja instituutioiden oheen tarjoamaan laitostuneita ja kaupallisia lähtökohtia kyseenalaistavia näkökulmia ja sisältöjä. Tähän kehitykseen kytkeytyvät monet 1990- ja 2000-luvuilla perustetut pienkustantamot, kirjallisuustapahtumat, -yhdistykset ja -lehdet. Nämä uudet kirjallisuustoimijat ovat tyypillisesti suuriin organisaatioihin sitoutumattomia ja niitä pyöritetään pääasiassa vapaaehtoisvoimin tai pienillä palkkioilla.

1.3. Keskeiset käsitteet

Tutkielmani tärkeimmät käsitteet ovat rihmasto, verkosto, vaihtoehtomedia, kirjallisuusmaailma tai kirjallisuuselämä ja pienilevikkinen kirjallisuuslehti. Määrittelen käsitteet seuraavassa tiiviisti. Rihmastomaisuuden ja vaihtoehtoisuuden pohtiminen jatkuu tutkielmassa tuonnempana.

Rihmasto (*rhizome*) on käsite, jolla kuvaan kirjallisuuslehtien suhdetta sekä toisiinsa että muuhun kirjallisuusjournalismiin ja yhteiskuntaan. Rihmasto on eräänlainen maanalainen verkosto, joka paikka paikoin puhkeaa kasvustoksi maan pinnalle. Rihmastomaisuus kuvaa hyvin kirjallisuuslehtien verkostoluonnetta. Samat tekijät ovat usein mukana monessa lehdessä, ja lehdet ovat verkostojensa kautta yhteydessä niin toisiin lehtiin kuin kirjallisuustapahtumia järjestäviin yhdistyksiin ja yhteisöihin. Rihmasto ei kuitenkaan rajoitu kirjallisuuselämään, vaan se yhdistää kirjallisuuslehdet koko kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Rihmasto yhdistää kaikki pisteet kaikkiin toisiin pisteisiin (Bailey et al. 2008, 26).

Rihmaston ja **verkoston** käsitteet on syytä erottaa toisistaan. Verkostossa on samoja piirteitä kuin rihmastossa, mutta käsitteet eroavat merkittäväällä tavalla toisistaan. Verkosto on yleiskieleen

pesiytynyt monesti ammatillisissa yhteyksissä hyödynnettävän, aiemmin luotujen ja alati uudistettavien ihmissuhteiden kokonaisuuden metafora. MOT-internetsanakirja tarjoaa verkosto-sanalle esimerkkikäyttötavan 'nexus of social relations', eli sosiaalisten suhteiden verkosto¹. Verkosto-sanaa käytetäänkin usein kuvaamaan sosiaalisten suhteiden moninaisiin solmukohtiin kiinnittyvää ”verkkoa”. Verkosto yhdistää pisteet toisiinsa, mutta eroaa rihmastosta siinä, että se ei kuvaa kytkösten jatkuvaa uusiutumista, loppumista ja vaihtumista eikä kytkösten levittäytymistä varsinaisen kirjallisuusmaailman ulkopuolelle. Ajattelenkin, että verkosto on arkijärkisesti ymmärretty sosiaalisten suhteiden verkko, rihmasto taas filosofinen käsite, joka ei helposti nouse keskusteluun arkisissa tilanteissa. Haastattelutilanteissa olen käyttänyt sanaa verkosto silloin, kun en ole avannut haastateltavalle rihmaston käsitettä, tai haastateltava ei ole osoittanut tuntevansa käsitettä entuudestaan. Rihmaston ja verkoston käsitteitä ei määritelty haastatteluissa, joten on epäselvää, mitä kukakin haastateltava on käsitteillä milloinkin tarkoittanut. Olen pyrkinyt ottamaan tämän huomioon haastatteluja analysoidessani.

Kun käytän tutkimuksessani sanaa **vaihtoehtomedia**, tarkoitan pienimuotoista, valtiosta ja markkinoista suhteellisen riippumatonta, toimituksellisesti demokraattista sekä hallitsevia diskursseja ja representaatioita haastavaa mediaa, joka painottaa itseilmaisun tärkeyttä. Perustelen määrittelyni tarkemmin luvussa 2.2.1.

Kirjallisuusinstituutio on yksi työni keskeisimpiä käsitteitä. Juhani Niemi kuvaa kirjallisuusinstituutiota kerrokselliseksi rakennelmaksi, joka on juurtunut syväälle yhteiskunnan infrastruktuureihin. Se ilmenee sekä aineellisessa että henkisessä muodossa. Kirjallisen toiminnan takana ovat kulloisenkin yhteiskunnan piilevät arvostukset ja vallitsevat puhettavat. Niemi mallintaa kirjallisuusinstituutiota tehtäväkuvien kautta seuraavalla tavalla (2000, 15):

Luominen – Esivalinta – Toimittaminen – Oikoluenta – Valmistus – Julkaiseminen – Markkinointi (julkaisemisen jälkeen) – Valinta ja arvottaminen (julkaisemisen jälkeen) – Informaatiohaku – Arkistointi.

Niemi ei pohdi median roolia kirjallisuusinstituutiossa, mutta itse katson, että medially on vahva vaikutus etenkin kirjallisuuden valintaan ja arvottamiseen kirjallisuuskritiikin ja palkinnoista tiedottamisen kautta. Media voi osallistua myös teosten markkinointiin julkaistessaan juttuja teoksista ja niiden kirjoittajista. Myös vaihtoehtomedia osallistuu näihin tehtäviin. Pienilevikkiset

---

¹ <http://mot.kielikone.fi/mot/uta/netmot.exe?motportal=80>, viitattu 22.2.2012

kirjallisuuslehdet myös julkaisevat uutta kaunokirjallisuutta osallistuen näin kirjallisuuden esivalintaan, toimittamiseen, oikoluentaan, valmistukseen ja julkaisemiseen. Uutta kirjallisuutta julkaiseva kirjallisuuslehti ottaa siis monenlaisia tehtäviä kirjallisuusinstituution toiminnassa.

Niemen mallissa ei ole mainittu myöskään kirjallisuuden tutkimusta. Sen voisi katsoa sisältyvän kohtaan ”valinta ja arvottaminen”, mutta toisaalta kirjallisuuden tutkimukseen liittyy myös tulkinnallinen ulottuvuus. Tulkinta puuttuukin Niemen mallista kokonaan. Itse käsitän myös tutkimuksen ja tulkinnan yhdeksi kirjallisuusinstituution toiminnan osa-alueeksi.

Kun puhun sosiaalisesta kontekstista, jossa kirjallisuus muotoutuu, käytän vaihtelevasti termejä **kirjallisuusmaailma** ja **kirjallisuuselämä**. Päädyin käyttämään näitä termejä, sillä kirjallisuusinstituution käsite ei mielestäni kykene täysin vastaamaan tutkielmani tarpeisiin. Kirjallisuusinstituutio-sanaan liittyvät vahvat mielleyhtymät kirjallisuuden institutionalisoituneeseen puoleen, eli vanhoihin kustantamoihin, valtion apurahoihin, kirjastoihin ja muihin laitoksiin. Tästä syystä käsite sopii huonosti etenkin tutkimukseen, jossa mielenkiinto kohdistuu ruohonjuuritason kirjallisuustoimintaan. Juhani Niemi käyttää termiä ’kirjallinen elämä’ (2000), jota kuitenkin vierastan, sillä sen konnotaatiot johtavat mielessäni tekstien maailmaan. ”Kirjallinen elämä” kuulostaa paperilla tapahtuvalta. Sellaisia eivät kuitenkaan ole ne elämänmuodot, jotka ovat tarkastelun kohteena tässä tutkielmassa.

Taiteen sosiologiassa näyttää olevan melko vakiintunut tapa puhua taidemaailmasta tai bourdieulaisittain taiteen kentästä. Taidemaailma tarkoittaa ”maailmaa, jossa taiteilijat, keräilijät ja muut luovat ja keskustelevat taiteen kehityssuunnista; se on konteksti, jossa työ voidaan nähdä taideteoksena” (van Maanen 2009, 8). Tämä muotoilu kuvaa melko hyvin myös kirjallisuuden maailmaa, ja mielestäni onkin mahdollista *taidemaailman* hengessä käyttää sanaa *kirjallisuusmaailma*. Näin on siitä huolimatta, että tutkielmaani ei oikein sovi taidemaailman käsitteeseen sisältyvä ajatus siitä, että kyse on nimenomaan taideteoksien arvottamisen käytännöistä. Omassa tutkielmassani olen kiinnostuneempi siitä, miten kirjallisuuden ympärille synnytetty elämänmuodot, tässä tapauksessa lehdet, yhdistyvät muihin elämänmuotoihin. Kiinnostukseni ei siis ole taideteoksien arvon muodostumisessa, vaan kirjallisuuden kehittymiseen tähtäävissä elämänmuodoissa sinällään. Tämä lienee myös seikka, joka erottaa tutkielmani enimmästä kirjallisuussosiologisesta tutkimuksesta.

Kirjallisuuselämä on kirjallisuusmaailman ohella tarpeellinen termi, sillä sen voi katsoa viittaavan etenkin kirjallisuuteen liittyvien ilmiöiden eläväisyyteen ja ihmistenvälisyyteen (vrt. yöelämä). Kyse ei ole pelkästään teksteistä eikä niiden arvottumisesta, vaan inhimillisen elämän

sosiologisista muodostumista. Tästä syystä tutkielmassa sekä sanoja kirjallisuusmaailma että kirjallisuuselämä sen mukaan, kumpi sanoista sopii asiayhteyteen paremmin. Kirjallisuusmaailman olen nostanut tutkielman otsikkoon, koska se mahdollistaa ehkä hieman *kirjallisuuselämää* laajemman perspektiivin kirjallisuuden ympärille kehkeytyneisiin instituutioihin ja elämänmuotoihin.

Keskeinen käsite työssäni on myös **pienilevikkinen kirjallisuuslehti**. Kirjallisuuslehdellä tarkoitan vähintään neljä kertaa vuodessa ilmestyvää suomenkielistä lehteä, jonka olennaisinta sisältöä on aikuisille suunnatusta kaunokirjallisuudesta kirjoittaminen ja uusien kaunokirjallisten tekstien julkaiseminen. Pois jäävät näin ollen muun muassa lastenkirjallisuuteen, kirjallisuusterapiaan, kirjallisuudentutkimukseen ja kirjallisuuskritiikkiin keskittyvät lehdet. Jätän pois myös tiettyihin lajityyppihin, kuten sciifiin ja rikoskirjallisuuteen keskittyvät lehdet. Rajauksen peruste on se, että genrekirjallisuuteen keskittyvät lehdet toimivat vahvasti omaan aihepiiriinsä kuuluvan kirjallisuuden äänenkannattajina. Itse keskityn aineiston vertailukelpoisuuden vuoksi yleiskirjallisuuslehtiin. Ainoa Suomessa ilmestyvä runouslehti Tuli&Savu on mukana analyysissä, sillä runous ei mielestäni ole lajityyppi, vaan laaja-alainen kirjallinen taidemuoto.

Keskityn analyysissäni lehtiin, jotka osallistuvat aktiivisesti uuden kaunokirjallisuuden julkaisemiseen ja jotka näin ollen ovat monipuolisesti mukana kirjallisuusinstituution toiminnassa. Uutta kaunokirjallisuutta julkaisevien lehtien voi katsoa olevan viemässä suomalaista kirjallisuutta aktiivisesti eteenpäin, mikä tekee niistä kiinnostavia tutkimuskohteita. Tarkastelun ulkopuolelle jäävät siis sellaiset kirjallisuuslehdet, joissa ei julkaista kaunokirjallisia tekstejä.

Määrittelen kirjallisuuslehden pienilevikkiseksi aina, kun lehden levikki on selvästi pienempi kuin valtakirjallisuuslehti Parnassolla. Parnasson levikki on 7027 kappaletta². Tutkielmassa mukana olevien lehtien levikit vaihtelevat 200 ja 1100 kappaleen välillä.

1.4. Tutkimuskysymykset, rakenne ja eteneminen

Pureudun tutkielmassani siihen, millä tavalla vapaaehtois pohjalta ponnistavat järjestöt ja verkostot toimivat sekä miten ne ovat suhteissa niin toisiinsa kuin kirjallisuusinstituutioon ja sen edustajiin. Hyödynnän tässä vaihtoehtoisuuden ja rihmaston käsitteitä.

Kuuden kirjallisuuslehden päätoimittajahaastattelujen, päätoimittajien täyttämien kyselylomakkeiden ja viiden lehden tilaajarekisteritietojen perusteella hahmottelen kuvaa siitä, mitä

---

² <http://mediatiedot.kuvalehdet.fi/lehdet/erikoislehdet/parnasso/default.aspx>, viitattu 30.3.2012.

vaihtoehtoisuus tarkoittaa pienilevikkisen kirjallisuuslehden kontekstissa. Tarkastelen myös, millaisen rihmaston suomalaiset pienilevikkiset kirjallisuuslehdet muodostavat ja millaisia kytkeviä niiden välillä tässä rihmastossa on. Lisäksi pohdin, miten pienilevikkiset kirjallisuuslehdet suhteutuvat valtaapitäviin kirjallisuusinstituutioihin eli suuriin kustantamoihin, apurahalautakuntiin, valtavirtaisiin kirjallisuuslehtiin, kirjallisuuden tutkimukseen ja suurelle yleisölle suunnattuun kulttuurijournalismiin ja kritiikkiin.

Haen tutkimuksellani vastausta myös kysymyksiin, mitkä ovat suomalaisten pienilevikkisten kirjallisuuslehtien kulttuuriset tehtävät ja minkälaista valtaa lehdet käyttävät kirjallisuusinstituutiossa.

Tutkielma jakaantuu kuuteen lukuun, joista ensimmäinen on johdantoluku. Luvussa 2 luon katsauksen tutkimuksen teoreettiseen taustaan: vaihtoehtoisuuden, rihmastomaisuuden, vaihtoehtomedioiden, kirjallisuuslehtien ja kirjallisuusinstituution tutkimukseen. Luvussa 3 esittelen tutkimuksessa käytetyt metodit ja kerron aineiston tuottamisesta. Luvussa 4 kuvailen lähemmin tutkimuskohteeni ja verrytelen aineiston parissa jakamalla lehdet kolmeen kirjallisuuslehtityyppiin. Lisäksi pohdin, ovatko lehdet journalistisia julkaisuja.

Varsinainen aineiston analyysi jakautuu lukuihin 5 ja 6, joista edellisessä tarkastelen kirjallisuuslehtiä rihmastona ja jälkimmäisessä erittelen vallan dynamiikkaa kirjallisuuslehtien rihmastossa. Luvussa 7 pohdin, mitä rihmastomaisuuden ja vallan suhteesta pitäisi ajatella sekä yhdistän rihmasto- ja valtanäkökulmat uudeksi malliksi, jota nimitän juuristomaisuudeksi. Lopuksi vedän tiiviisti yhteen sellaisia kiinnostavia tutkimuksellisia langanpäitä, jotka jäivät pro gradu -työn puitteissa hyödyntämättä.

2. Tutkimuskohteena pienilevikkiset kirjallisuuslehdet

Tässä luvussa paneudun tutkielmani teoreettiseen taustaan. Tarkastelen, miten vaihtoehtomedioiden tutkimus, kirjallisuuslehtien tutkimus ja kirjallisuusinstituution tutkimus taustoittavat tutkimusaiheeni. Lisäksi esittelen vaihtoehtoisuuden ja rihmastomaisuuden tutkimuksellisia näkökulmina kirjallisuuslehtiin.

2.1. Kirjallisuuslehdet kolmessa tutkimuskehyksessä

2.1.1. Vaihtoehtomedioiden tutkimus

Vaihtoehtomedioita on tutkittu Suomessa suhteellisen vähän, eikä esimerkiksi Tampereen yliopiston viestinnän, median ja teatterin yksiköstä löydy aihealueen asiantuntijaa. Maailmalla vaihtoehtomedioita ovat tutkineet muun muassa John Downing, Nico Carpentier ja Chris Atton. Aktivistimedioista on kirjoittanut Mitzi Waltz. Nimekkeiden perusteella tutkimus on lisääntynyt huomattavasti 2000-luvulla. 1990-luvulla on ilmestynyt joitakin nimekkeitä, sitä ennen ei juuri mitään. Tämä kertonee vaihtoehtomedian arvostuksen kasvusta tieteellisen tutkimuksen aiheena.

Valtavirtamedian ulkopuolella toimivia viestimiä voidaan nimetä ja luokitella monella tavalla. John Downing esitti luennoillaan³ yksitoista käsitettä, joiden avulla pienmedioita tai ”nanomedioita” voidaan jaotella. Downingin esittämät termit olivat *alternative, community, underground, independent, counter-information, tactical, citizens’, horizontal/rhizomatic, participatory, free* ja *third sector* media. Käsitteiden paljous kielii valtamedian ulkopuolisten viestintien määrittelymisen vaikeudesta.

Englanninkielisessä tutkimuksessa käytetään useimmiten termiä vaihtoehtomedia (”alternative media”, esim. Waltz 2005; Pajnik & Downing 2008; Couldry & Curran 2003; Chitty & Rattikalchalakorn 2007; Bailey et al. 2008 ja Atton 1996, 2002 ja 2004). Mitzi Waltz puhuu myös aktivistimediasta (”activist media”, 2005). John Downing käyttää lisäksi termejä radikaalimedia (”radical media”, Downing et al. 2001) ja ”social movement media”, joka viittaa yhteiskunnalliseen liikehdintään (Downing 2011). Viimeksi mainitun termin suomentaminen on jokseenkin hankalaa, sillä se voi viitata sekä mediaan, joka edustaa yhteiskunnallisia liikkeitä, että mediaan, joka on itsessään yhteiskunnallinen liike.

Jotain omaehtoisesti järjestäytyneiden medioiden asemasta media- ja viestintätutkimuksessa kertoo se, että vaihtoehtolehtiä on sangen vaikea asemoida suomalaisen mediamaisemaan esimerkiksi Anu Koivusen ja Mikko Lehtosen hahmottelemien julkisen puhuttelun areenoiden avulla (Koivunen & Lehtonen 2005). Koivunen ja Lehtonen hahmottelevat viisi julkisen puhuttelun areenaa (JPA), joille suomalaiset viestimet sijoittuvat. Areenat ovat 1. Tavallisen kansan ja normaaliuden puhuttelu, 2. Kansallinen informatiivinen puhuttelu, 3. Yksilöllisen mielihyvän elämyksellinen puhuttelu, 4. Vaihtoehtoisuuden ja yksilöllisen nuoruuden puhuttelu sekä 5. ”Unohdetun kansan” populistinen puhuttelu. Kirjoittajien kuvausten perusteella pienilevikkiset kirjallisuuslehdet sijoittuvat lähelle JPA4:ää, Vaihtoehtoisuuden ja yksilöllisen nuoruuden

³ Tampereen yliopisto, 21.3.2011

puhuttelua. Tällä areenalla ”vallitsevan julkisuuden orastavat samoin kuin vaihtoehtoiset järjestelmäkriittiset puhuttelut limittyvät toisiinsa” (2005, 20). Kyseinen areena on Koivusen ja Lehtosen mukaan siinä mielessä trendinmäärittäjä, että orastavat kulttuuriset ainekset tulevat usein kiertoon sen kautta. ”Katu-uskottava, valikoiva ja eroja artikuloiva kuluttajuus limittyy tällä areenalla sanavalmiiseen kansalaisuuteen ja poliittiseen aktivismiin”, kirjoittajat kuvaavat (mt., 20). Areenalla sekoittuvat pyrkimys informoida ja halu tuottaa elämyksiä. Julkisuus käsitetään kiistelyn ja konfrontaation alueeksi. Puhutellut yleisöt suhtautuvat puhutteluihin samaan aikaan analyttisesti ja affektiivisesti, niin epäillen kuin innostuen.

JPA4:än sisältyy piirteitä, joita voi tunnistaa myös pienilevikkisissä kirjallisuuslehdissä. Puhutteluissa orastaa vallitseva julkisuus ja ne ovat vaihtoehtoisia ja osittain järjestelmäkriittisiä. Aivan täysin JPA4:n kuvaus ei silti luonnehdi pienilevikkisiä kirjallisuuslehtiä. Koivusen ja Lehtosen mukaan areenaan nimittäin sisältyy ”piirteitä sekä urbaanista elämyskulttuurista että tavisjulkisuudesta”. Aktivismin agendat uusintavat ymmärrystä julkisuudesta politiikan ja talouden kysymysten käsittelemisenä, toisaalta areenalla ”sekä politisoidaan että skandalisoidaan yksityisen perheen ja intiimin elämän merkityksessä”. Tulkitseen tämän hieman vaikeaselkoisen lauseen siten, että JPA4:llä politisoidaan ja skandalisoidaan intiimiä elämää. Tämän tyyppinen politisointi ja skandalisointi eivät ole kirjallisuuslehtien silmiinpistäviä piirteitä.

Hankaluus sijoittaa pienilevikkisiä kirjallisuuslehtiä julkisen puhuttelun areenoille kertonee ainakin osittain siitä, että vaihtoehtomediat ovat syrjässä media- ja viestintätutkimuksen valtavirrasta. Koivusen ja Lehtosen kehittämä malli sopii valtamedian luokitteluun, mutta vaihtoehtoisten viestinten määrittelyyn se ei juuri tarjoa välineitä. Suomalaisen vaihtoehtomedian tutkimusta kuitenkin kaivataan, ja toivon oman pro gradu-työni olevan yksi avaus tällä alalla.

2.1.2. Kirjallisuuslehtien tutkimus

Kirjallisuuslehtien tutkimus on ollut vähäistä sekä media- ja viestintätutkimuksen että kotimaisen kirjallisuuden tutkimusaloilla. Kaltiosta on tehty tutkimus vuonna 1976 ja Nuoresta Voimasta 1947. Parnasso on julkaissut hiljattain historiikkinsa (Suurpää 2011), samoin Nuori Voima (Santanen & Salmela 2011).

Olen löytänyt vain yhden artikkelin, joka käsittelee suomalaisia kirjallisuuslehtiä joukkona: Kaisa Kurikka kartoittaa kirjallisuuslehtiä vuonna 2007 ilmestyneessä artikkelissaan ”Marginaalista esiin”. Kulttuurilehdistä on ilmestynyt järkälemäinen hakuteos Kulttuurilehti 1771-2007 (Tuusvuori 2007), jossa myös pienilevikkiset kirjallisuuslehdet esitellään, mutta siitä ei ole juuri apua niiden paikantamisessa kirjallisuusinstituutioon.

Jonkin verran apua tutkimukseeni olen saanut pienkustannustoiminnan tutkimuksesta, etenkin Anne Mustosen pro gradu -työstä, joka käsittelee turkulaisten pienkustantamoiden toimintaa (Mustonen 2004). Mustonen pohjaa tutkimuksensa pitkälti Kai Halttusen (1995) pienkustantajista kertovaan kirjaan, johon olen itsekin tutustunut. Pienkustantajien toiminta muistuttaa monin tavoin pienilevikkisten kirjallisuuslehtien toimintaa, ja sekä pienkustantajat että pienilevikkiset kirjallisuuslehdet toimivat kirjallisuuselämän undergroundissa. On myös melko tyypillistä, että samat ihmiset toimivat sekä pienkustantamisen että kirjallisuuslehtien parissa. Palaan asiaan tarkemmin aineiston analyysiluvuissa.

Jonkin verran yhtäläisyyksiä pienilevikkisten kirjallisuuslehtien toimintaan on löydettävissä Tiina Kukkonen artikkelista, joissa käsitellään kirjallisuustapahtumien järjestämistä (Kukkonen 2004). Kukkonen kirjoittaa artikkelissaan kirjallisuustapahtumien sidoksista kirjallisuusinstituutioon. Sidoksia syntyy, kun ”samat ihmiset ja organisaatiot toimivat sekä festivaaleilla että muualla kirjallisuusinstituutiossa, ja ne tekevät festivaalin kirjallisuusinstituution kannalta kiinnostavaksi foorumiksi” (mt., 176). Kukkonen tarkoittamien kaltaisia sidoksia tarkastelen omassa tutkielmassani kirjallisuuslehtien ja kirjallisuusinstituution välillä. Kukkonen kuitenkin tarkastelee artikkelissaan paitsi kirjallisuusfestivaalin suhdetta kirjallisuusinstituutioon, myös kirjoitetun tekstin suhdetta festivaaliin. Omassa tutkielmassani kirjoitettu teksti, kirjallisuus sinänsä, ei nouse tarkastelun keskipisteeseen. Katson työni liukuvan pois perinteisen kirjallisuussosiologian alueelta, sillä en ole kiinnostunut niinkään kirjallisuuden suhteesta yhteiskuntaan ja kirjallisuusinstituutioon, vaan kirjallisuutta käsittelevien medioiden suhteista näihin. Tämä on luontevaa, sillä kyseessä on tiedotusopin eikä kirjallisuuden pro gradu -työ.

Kaisa Kurikan mukaan kirjallisuuslehdillä voi katsoa olevan kaksi tehtävää, välittävä ja tuottava. Välittävä tehtävä tarkoittaa, että lehdet arvioivat uusia teoksia ja kirjoittavat niistä sekä nostavat esiin aiemmin ilmestyneitä teoksia. Tuottavaa tehtävää lehdet toteuttavat, sillä useimmat niistä julkaisevat uutta suomalaista proosaa ja lyriikkaa sekä suomennettua tekstiä ulkomaalaisilta tekijöiltä. Näin toimiessaan ne ovat esilukijoita ja uudelleenlukijoita, säätelijöitä ja portinvartijoita. (Kurikka 2007, 134.) Tässäkin tutkielmassa tarkasteltavat kirjallisuuslehdet toteuttavat molempia tehtäviä.

Kurikka kirjoittaa, että suomalaiset kirjallisuuslehdet ovat sisällöltään melko samankaltaisia. Niissä on kirjailijahaastatteluja, esseitä tai pienoistutkielmia, kaunokirjallisuutta ja kritiikkejä. (Kurikka 2007, 142.) Valtaosa kirjallisuuslehdistä ilmestyy vähintään neljä kertaa vuodessa. Ilmestymistahdilla on merkitystä, sillä valtion kulttuurilehtituen saaminen edellyttää, että lehti

ilmestyy säännöllisesti (Opetus- ja kulttuuriministeriön internet-sivut 23.3.2011). Tässä tutkimuksessa mukana olevat lehdet ovat sisällöltään pitkälti Kurikan kuvaaman kaltaisia. Kaikki niistä myös ilmestyvät neljä kertaa vuodessa tai useammin, ja kaikki saivat kulttuurilehtitukea vuonna 2011 (mt.).

Jarkko S. Tuusvuoren mukaan kulttuurilehdet (ja kirjallisuuslehdet niiden joukossa) ovat usein lyhytikäisiä pienen lukijapiirin julkaisuja, jotka ”edustavat vaihtelevin tavoin tuntematonta, epävirallista, ristiriitaista, hankalasti hahmotettavaa, unohtuvaa näkökulmaa tapahtumiin”. Kunnianarvoisimmat niistä näyttävät Tuusvuoren mukaan peräti apokryfisina eli kaanonin ulkopuolelle jääneinä teksteinä. (Tuusvuori 2007, xxxi.)

Tuusvuoren väite apokryfisyydestä voi pitää paikkansa, jos ajatellaan lehtien tiettyä marginaalisuutta. Lehdet toimivat eittämättä sivussa valtamediasta ja suurelle yleisölle kantautuvasta kirjallisuuskeskustelusta, jota käydään lähinnä sanomalehtien kulttuoriosastoilla. Niiden tavoitteena tuoda suomalaiseen kirjallisuusmaailmaan jotain uutta, vielä kanonisoimatonta. Uusien tekemisen tapojen, kirjoittajien ja käännösten esiin tuominen on pienilevikkisten kirjallisuuslehtien olemassaolon ydintä. Tutkielmassani lähestyn näitä kirjallisuuslehtien tehtäviä vaihtoehtoisuuden käsitteen avulla.

2.1.3. Kirjallisuusinstituution tutkimus

Kirjallisuuslehtiaiheisen lähdekirjallisuuden löytäminen osoittautui tutkielmaa tehdessä vaivalloiseksi, ja olenkin kerännyt lähdekirjallisuutta eräänlaisella tilkkutäkkimenetelmällä. Kirjallisuuden tutkimuksen suuntauksista lähimmäksi aihepiiriäni liukui kirjallisuussosiologinen tutkimus. Kirjallisuussosiologia perustuu institutionaaliseen taideteoriaan, jolle on ominaista taiteen määrittely laitostuneiden rakenteiden pohjalta. (Jokinen 2010, 54.) Taidetta on toisin sanoen se, minkä taideinstituutio milloinkin hyväksyy taiteeksi (Jokinen 2010, 55). Omassa tutkimuksessani kirjallisuussosiologinen ote näkyy tarkastelutapana, jossa tutkimuksessa vähäiselle huomiolle jääneet pienilevikkiset kirjallisuuslehdet linkittyvät kirjallisuusinstituution elimelliseksi osaksi ja osallistuvat omilla tavoillaan siihen, mikä määritellään kirjallisuudeksi ja kuka kirjailijaksi.

Kirjallisuussosiologia ei ole suomalaisen kirjallisuuden tutkimuksen valtavirtaa, ja monet tutkimukset ovat ehtineet ikääntyä. Erityisen kiven alla on ollut tutkimuskirjallisuus, joka suoraan hyödyttäisi omaa työtäni. Kirjallisuuden ja yhteiskunnan suhdetta ovat kyllä tarkastelleet esimerkiksi Juhani Niemi ja Erkki Sevänen useissa tutkimuksissa, mutta on ollut vaikeaa löytää lähteitä, joissa tarkastellaan kirjallisuuden ympärille rakentuneita instituutioita ja elämänmuotoja sinänsä, eikä niiden suhdetta kirjallisuuteen.

Tuoretta tietoa suomalaisen kirjallisuusinstituution konkreettisesta toiminnasta tarjoaa Elina Jokisen Vallan kirjailijat (2010), joka selvittää kirjailijoiden ja apurahalautakuntien jäsenten käsityksiä apurahoista. Jokinen perustelee tutkimusaihettaan seuraavasti: ”(m)aterialistiseen lähestymistapaan kohdistuvista ennakkoluuloista huolimatta kirjailijoiden toimeentuloon liittyvät kysymykset ovat itse asiassa hyvin lähellä kirjallisuustieteen ydintä tai ainakin sellaista perustavaa kysymystä, mitä kirjallisuudella tarkoitetaan” (2010, 21). Lainaukseen saattaa kätkeytyä selitys sille, miksi kirjallisuuden yhteiskuntasuhteita tutkitaan kirjallisuustieteessä niin vähän. Käsitän Jokisen ajatuksen niin, että materialistiseen lähestymistapaan kohdistuu ennakkoluuloja nimenomaan kirjallisuustieteen piirissä. Materialistisella lähestymistavalla hän viittaa ilmeisesti sen tyyppiseen kirjallisuussosiologiaan, jossa tutkimuskohteena ei ole tekstin suhde yhteiskuntaan vaan esimerkiksi kirjailijan asema yhteiskunnassa. Yhteiskuntatieteiden puolelta tulevana on mahdotonta sanoa, millaisia ennakkoluuloja materialistiseen lähestymistapaan kirjallisuuden tutkimuksen piirissä liittyy, mutta ilmeisesti tällaiset tutkimusaiheet kohtaavat väheksyntää. Kirjallisuustiede, jonka ominta alaa kirjallisuusmaailman yhteiskunnallisen tutkimuksen luulisi olevan, siis ilmeisesti välttelee aihepiiriä, eikä siihen muidenkaan tieteenalojen piirissä helposti tartuta.

Jokinen toteaa, että hänen tutkimuksensa lähtökohta – yksilön kokemus järjestelmän toiminnasta – on taidejärjestelmätutkimukselle varsin epätyypillinen (Jokinen 2010, 57). Samaan epätyypilliseen jatkumoon sijoittuu myös oma tutkimukseni: tarkastelenhan kirjallisuuslehtien päätoimittajien käsityksiä myös kirjallisuuslehden institutionaalisista kytköksistä. Ja kun aiheeni liittyy vielä Suomessa vähäiselle huomiolle jääneeseen vaihtoehtomediaan, voi hyvällä syyllä sanoa, että uiskentelen tutkimusaiheeni hengen mukaisesti kaukana akateemisen tutkimuksen valtavirrasta.

2.2. Vaihtoehtoisuus ja rihmasto näkökulmina kirjallisuuslehtiin

Kuten johdantoluvussa totesin, tarkastelen pienilevikkisten kirjallisuuslehtien suhdetta kirjallisuusinstituutioon vaihtoehtoisuuden ja rihmastomaisuuden käsitteiden avulla. Näkökulmat ovat erillisiä, mutta lomittuvat toisiinsa. Tässä alaluvussa tutkailen, mitä välineitä vaihtoehtoisuuden ja rihmastomaisuuden aiempi tutkimus tarjoavat kirjallisuuslehti-ilmiön ja sen institutionaalisten suhteiden ymmärtämiseksi.

2.2.1. Vaihtoehtomedioiden olemuksesta

Media voidaan määritellä vaihtoehtoiseksi sisällön kautta tai suhteessa mediarakenteisiin. Sisällöllisesti vaihtoehtomediaan voidaan pitää joukkoviestintää, joka avoimesti torjuu tai haastaa

vakiintuneen ja institutionalisoituneen politiikan (Fiske et al. 1983, 8). Mediarakenteisiin vaihtoehtomedian voi katsoa kytkeytyvän siten, että sitä eivät tuota tai levitä valtavirtaiset, kaupalliset mediaorganisaatiot, vaan yksilöt tai pienet epähierarkkiset yhteisöt, jotka eivät tavoittele voittoa (Franklin et al. 2005, 14).

Vaihtoehtomedialla luonnehtii myös kriittinen asenne valtamedialla ja yhteiskunnassa vallitsevia arvoja kohtaan. Vaihtoehtomedialla ”kannattaa yhteiskunnallista muutosta tai ainakin perinteisten arvojen kriittistä uudelleen arviointia” (Fiske et al. 1983, 8). Voiton tavoittelun sijasta vaihtoehtomediat haluavat edustaa pieniä intressiryhmiä, jotka tuntevat, että institutionalisoituneet uutisagendat ja valtavirtaiset ammattitoimittajat laiminlyövät, marginalisoivat ja tukahduttavat niiden ajatukset, huolet ja näkökulmat (Franklin et al. 2005, 14).

Uusi mediasanasto tiivistää vaihtoehtolehdistön yleisnimitykseksi ”yhteiskunnallisia, esimerkiksi poliittisia ja kulttuurisia sovinnaisuuksia vastustaville, kokeileville, epäkaupallisille ja radikaaleille underground-lehdille”. Vaihtoehtolehdet hylkivät journalistista kulttuuria ja haastavat institutionalisoituneen politiikan. (Kuutti 2006, 248.)

Kuvailujen monimuotoisuus paljastaa, että vaihtoehtomedialla ei ole helppo määritellä pitävästi. Hankaluus johtuu siitä, että vaihtoehtoisuus on aina vaihtoehtoisuutta suhteessa johonkin. Jopa CNN-televisiokanava saattaisi olla vaihtoehtoinen esimerkiksi Pohjois-Koreassa, jossa ulkomaalaiset viestimet on kielletty (Waltz 2005, 2). Vaihtoehtoisuus on suhteellista myös ajallisesti: se, mikä on vaihtoehtoista tietynä hetkenä, voidaan määritellä toisena hetkenä valtavirtaiseksi (Bailey et al. 2008, 18).

Riippumattomuus on termi, joka usein yhdistetään vaihtoehtomedialla. Nick Lacey (2002, 120-121) mukaan riippumattomuutta voi katsoa olevan kolmenlaista: riippumattomuutta valtiosta, poliittisista painotuksista ja valtavirrasta. Pienilevikkiset kirjallisuuslehdet ovat lähes kaikki riippuvaisia valtiosta kulttuurilehtitukien kautta. Osa niistä voi olla myös poliittisesti painottuneita. Näyttääkin siltä, että pienilevikkisiä kirjallisuuslehtiä yhdistää ennen kaikkea riippumattomuus valtavirrasta. Tutkimushaastattelujen avulla selvitan, pitävätkö pienilevikkisten kirjallisuuslehtien päätoimittajat lehteään vaihtoehtoisena, ja mitä vaihtoehtoisuus heidän mielestään tarkoittaa.

Valtavirtaisuuden ja vaihtoehtoisuuden välisen suhteen Lacey kuvaa janaksi, jonka toisessa päässä ovat muodoltaan täysin vaihtoehtoiset tai hallitsevalle ideologialle vastakkaiset tekstit (”alternative”) ja toisessa muodoltaan tai ideologiselta agendaltaan täysin konventionaaliset tekstit (”mainstream”). Kaikki viestimet sijoittuvat jollekin kohtaan tällä janalla. (Lacey 2002, 122.)

Pienilevikkisten kirjallisuuslehtien paikantaminen vaihtoehto–valtavirta-janalle on

ongelmallista, sillä paikantamisen ehtona on, että olisi olemassa jokin täysin valtavirtainen kirjallisuuslehti, johon muita voisi verrata. Kuten johdantuluvussa toin esiin, vaihtoehtoisuus on kirjallisuuslehdistä puhuttaessa hankala käsite myös siinä mielessä, että suurimman osan Suomessa ilmestyvistä kirjallisuuslehdistä voi lukea vaihtoehtolehtiin. Valtavirtaista kirjallisuutta käsittelevät lehdet ovat määrällisesti vähemmistössä kirjallisuuslehtien kentällä. Tämä voi liittyä siihen, että valtavirtaisesta kirjallisuudesta kiinnostuneet lukijat löytävät itseään kiinnostavaa sisältöä valtavirtaisista sanoma- ja aikakauslehdistä, eikä valtavirtaiseen kirjallisuuteen keskittyneille lehdille ole juuri tilausta. Vaihtoehtoisesta tai vasta tuloillaan olevasta kirjallisuudesta kiinnostuneet taas kaipaavat alueeseen keskittyneitä lehtiä, sillä valtamediassa harvemmin käsitellään heitä kiinnostavaa kirjallisuutta.

Näyttää siltä, että kirjallisuuslehdet ovat vaihtoehtoisia pikemmin suhteessa valtavirtaisten sanoma- tai aikakauslehtien kirjallisuusjournalismiin kuin toisiinsa. On kuitenkin otettava huomioon, että Suomessa ilmestyy myös sellaisia kirjallisuuslehtiä, jotka eivät ole vaihtoehtoisia. Näitä ovat nähdäkseni Parnasso ja KirjaIn.

Bailey, Cammaerts ja Carpentier kuvaavat vaihtoehtomediaa mediaksi, joka on jollakin tapaa oppositiossa valtavirtamediaa vastaan. Valtavirtamedia on kirjoittajien mukaan 1. suurimuotoista ja suunnattu laajoille, homogeenisille yleisöille tai yleisösegmenteille, 2. valtion omistamia järjestelmiä tai kaupallisia yhtiöitä, 3. vertikaalisesti (tai hierarkkisesti) rakentuneita järjestelmiä, joiden työntekijät ovat ammattilaisia ja 4. hallitsevien diskurssien ja representaatioiden kantajia. Vaihtoehtomedia voi ottaa vastakkaisen position yhdessä tai useammassa näistä asioista. Se voi siis olla 1. pienimuotoista ja suuntautunut kohti tiettyjä yhteisöjä, mahdollisesti vähäosaisia ryhmiä, joiden monimuotoisuutta se kunnioittaa, 2. itsenäistä valtiosta ja markkinoista, 3. horisontaalisesti (tai epähierarkkisesti) rakentunutta ja 4. ei-hallitsevien (mahdollisesti hegemonian vastaisten) diskurssien ja representaatioiden kantaja, joka painottaa itseilmaisun tärkeyttä. (Bailey et al. 2008, 18.)

Näin määritelty vaihtoehtoisuuden käsite kuvaa melko hyvin tässä tutkielmassa tarkastelemiani kirjallisuuslehtiä. Baileyn ja kumppaneiden määritelmän kaikki neljä kohtaa sopivat kirjallisuuslehtiin ainakin osittain:

1. Tutkimani kirjallisuuslehdet toimivat suurten, keskittyneiden mediatalojen ulkopuolella.

Tutkimiani lehtiä julkaisevat erilaiset yhdistykset, seurat ja pienkustantamot. Ne siis toimivat mediatalojen ulkopuolella.

2. Lehdet ovat ainakin osittain riippumattomia valtiosta ja markkinoista. Lehdet eivät ole täysin riippuvaisia valtiosta, sillä ne myyvät mainostilaa ainakin satunnaisesti. Toisaalta lehdet eivät ole markkinoiden armoilla, sillä lähes kaikki niistä saavat valtion kulttuurilehtitukea. Tämä kohta on ongelmallinen, koska vaihtoehtolehdet ovat väistämättä riippuvaisia joko valtiosta tai markkinoista. On vaikea hahmottaa, mistä muualta vaihtoehtolehdet voisivat saada tarpeeksi rahaa ilmestyäkseen. Huippukalliista tilausmaksuista? Voisivatko niitä silloin tilata vain varakkaat? Lahjoituksina rikkailta mesenaateilta tai yrityksiltä? Olisivatko ne silloin enää riippumattomia? Näyttää siltä, että riippumattomuus rahoituksesta ei voi olla vaihtoehtoisuuden kriteeri, koska silloin mitään säännöllisesti ilmestyvää, painettua, tekijöiden lähipiiriä laajalevikkisempää lehteä ei voisi nimittää vaihtoehtoiseksi. Tai sitten pitää vain hyväksyä, että tällaiset lehdet eivät ole puhtaan vaihtoehtoisia, vaikka niissä onkin vaihtoehtoisia piirteitä.

3. Toimitukset ovat epähierarkkisempia kuin valtavirtamedioiden toimitukset. Omien kokemuksieni ja tietojeni perusteella toimituskulttuuri on pienlehdissä vähemmän hierarkkista kuin suuren mediatalon alaisuudessa toimivissa lehdissä. Oletan, näin on myös tutkimissani kirjallisuuslehdissä. Lehdillä on toki päätoimittajat, joilla on toimittamisesta enemmän vastuuta ja valtaa kuin muilla tekijöillä. Pienilevikkisen kirjallisuuslehden päätoimittaja ei kuitenkaan voi olla kovin autoritäärinen, koska lehteä tehdään yleensä hyvin pienillä palkkioilla tai kokonaan ilman palkkioita. Päätoimittajan tehtävä onkin etupäässä rohkaista ja innostaa ihmisiä osallistumaan lehden tekemiseen. Koska lehtien resurssit ovat niukat, kirjallisuuslehden päätoimittaja myös osallistuu lehden toimitustyöhön. Hän ei siis voi linnoittautua muiden tekijöiden yläpuolelle.

4. Ei-hallitsevien diskurssien ja representaatioiden kantaminen, itseilmaisun tärkeyden painottaminen. Useimpien kirjallisuuslehtien toiminnan lähtökohta on se, että ne tuovat esille yhteiskunnassa ei-hallitsevia diskursseja ja representaatioita, joita kaupalliset tavoitteet ja voitontavoittelu eivät ensisijaisesti ohjaa. Esimerkiksi Nuori Voima-lehteä julkaisevan Nuoren Voiman Liiton 90-vuotis-juhlakirjan esipuheessa todetaan, että NVL ”mahdollistaa taloudellisten paineiden kyllästyttävistä lainalaisuuksista vapaan kirjallisen kulttuurin” (Salmela & Santanen 2011, 8). Nähdäkseni lause sopii kaikkiin tutkimuksessa mukana oleviin lehtiin. Valtavirtaisen kulttuurijournalismin ja kustannustoiminnan huomiotta jättämisen kirjallisuuden esiin nostaminen näyttääkin olevan yksi kirjallisuuslehtien toiminnan peruspilareista. Tämä näkyy muun muassa

siinä, että lehdet toimivat julkaisualustana ennen julkaisemattomille kaunokirjallisille teksteille. Näin ne tarjoavat pääsyn kirjallisuuteen, jota lukijoiden ei olisi todennäköisesti ollut mahdollista tavoittaa muuta kautta. Käsitykseni on, että lehdet ovat olemassa juuri siksi, että niiden tekijät näkevät ei-hallitsevien diskurssien ja representaatioiden esiin tuomisen niin tärkeänä asiana, että ovat valmiita tekemään sen eteen työtä pienellä palkalla tai ilman palkkaa. Palkaton työ on palkitsevaa, kun se mahdollistaa itsensä vapaan ilmaisemisen. Kirjallisuuslehdet painottavat itseilmaisun tärkeyttä jo jatkuvalla sinnikkäällä ilmestymisellään.

Vaihtoehtoisuuden neljä määritelmää täyttyvät pienten kirjallisuuslehtien kohdalla siinä määrin, että katson vaihtoehtoisuuden olevan olennainen käsite ilmiön ymmärtämiseksi.

2.2.2. Rihmasto vastakkainasettelun vaihtoehtona

Kuten edeltävästä alaluvusta käy ilmi, vaihtoehtoisuutta on pyritty määrittelemään monin tavoin. Yhteistä määrittelyille on se, että ne asettavat vaihtoehtomedian vastakkaiseen suhteeseen valtavirtamedian kanssa. Vaihtoehtomedia *torjuu* tai *haastaa* institutionalisoituneen politiikan (Fiske et al. 1983), se on sovinnaisuuksia *vastustavaa* (Kuutti 2006), sitä *eivät tuota tai levitä* kaupalliset mediaorganisaatiot (Franklin et al. 2005), ja se on *oppositiossa* valtavirtamediaa vastaan (Bailey et al. 2008).

Vastakkaisuuden premissin haastaa James F. Hamilton, jonka mukaan valtavirta- ja vaihtoehtomediat ovat usein pikemminkin samankaltaisia kuin erilaisia. Tämä näkyy Hamiltonin mielestä niin lehtien muodossa, tyylissä ja organisaatiossa kuin yhteiskunnallisissa pyrkimyksissäänkin. Erot valtavirta- ja vaihtoehtolehtien välillä ovatkin yhteiskunnallisia, kulttuurisia ja historiallisia pikemmin kuin muodollisia, olemuksellisia tai universaalisia. (Hamilton 2008, viii.)

Hamilton kuitenkin vastustaa ylyksinkertaistuksia, joiden mukaan valtavirtamedia on täydellisesti imenyt itseensä vaihtoehtoiset käyttötavat, tai vaihtoehtomediat ovat jättäneet varjoonsa voimattoman valtavirtamedian. Yksityiskohtaisempiakin selityksiä valtavirran ja vaihtoehtoisuuden samankaltaisuuksille on Hamiltonin mukaan tarjottu. Näitä ovat olleet sosiaalidarvinistinen vahvimman selviytyminen markkinoilla, harrastelijoiden amatöörimäinen ammattikäytäntöjen imitoiminen, vaihtoehtomedian kyky palauttaa ennalleen median alkuperäiset aikomukset (jotka valtavirta on turmellut), vaihtoehtomedian harjoittama viestintämahdollisuuksien laajentaminen (jota valtavirta on rajoittanut ja kontrolloinut) sekä valtavirran johtoaseman vaihtoehdon aikaansaama dialektinen päällelleen kääntyminen (“the dialectical reversal by the alternative of mainstream dominance”). Selityksiin yhdistellään vaihtelevasti keksijälähtöistä tutkimusta ja kehitystä sekä avantgardemaista kokeellisuutta. (Hamilton 2008, 3.)

Hamiltonin mukaan kaikki edellä mainitut selitykset nojaavat ajatukseen alkuperäisestä erossa olemisen tilasta valtavirran/dominoinnin ja vaihtoehdon/vastakohtaisuuden välillä. Hänen mielestään tämän olettamuksen kritiikitön hyväksyminen estää sen, että aiheesta voisi rakentua konkreettinen, täsmällinen ja historiallinen ymmärrys. (2008, 3.)

Jaan Hamiltonin näkemyksen siitä, että vastakkainasettelu vaihtoehtoisuuden ja valtavirran väliltä täytyy purkaa, jotta ilmiön ymmärtäminen mahdollistuu. Tutkielmassani purkamisen väline on rihmaston käsite.

Rihmasto (engl. *rhizome*) on ranskalaisfilosofien Gilles Deleuzen ja Felix Guattarin kehittäämä metaforinen käsite, jolla he kuvaavat sitä, kuinka asiat ovat jatkuvassa liikkeessä ja muuttuvissa yhteyksissä toisiinsa (Deleuze & Guattari 1987). Deleuzen ja Guattarin rihmasto on jotakin syvästi postmodernia. Käsitteen avulla he pyrkivät kuvaamaan olioiden anarkistista, villiä kytkeytymistä toisiinsa ja kaiken alituista liikkeellä ja muutoksessa oloa. Deleuze ja Guattari (mt., 16) vertaavat rihmastoa lähimuistiin, jossa säilyy vain minuutti menneisyyttä kerrallaan. Rihmasto on anti-genealogia, lähimuisti, tai jopa antimuisti (mt. 21). "Älä koskaan juuru", kirjoittajat kehottavat (mt. 23). "Älä kylvä, haaraudu! Älä ole yksi tai monta, ole moninaisuuksia! Vedä viivoja, älä merkitse pisteitä! Vauhti muuttaa pisteen viivaksi! Ole nopea, jopa paikoillaan ollessasi! (- -) Tee karttoja, älä valokuvia tai piirroksia." (Mt., 24-25.)

Deleuze ja Guattari (1987, 20) erottavat rihmaston visusti puumaisuudesta, vaikka rihmastoissa onkin puumaisia solmukohtia. Silloinkin, kun kasveilla on juuret, ne muodostavat myös rihmaston jonkin muun kanssa. Puumaisuus ja juurtuminen dominoivat kirjoittajien mukaan läntistä ajattelua (mt. 18), ja tähän ajatteluun he haluavat tehdä eroa. Todellisuus ei koostu juurtuneista yksiköistä, vaan ulottuvuuksista, tai ehkä paremminkin liikkeen suunnista (mt. 21). Teoreetikkojen halua ajatella radikaalisti uudella tavalla havainnollistaa se, miten he hyökkäävät psykoanalyysiä vastaan. Heistä psykoanalyysissä pyritään jäljentämään ihmisen psyykettä ja juurruttamaan hänet menneisyyteen. Tämä on juurtumista kammoavien teoreetikkojen mielestä virhe. Jäljentämisen sijaan Deleuze ja Guattari kannattavat karttojen piirtämistä ja psykoanalyysin korvaamista "skitsoanalyysillä", joka torjuu kaikki ajatukset kohtalosta, jonka alkuperä voidaan selvittää. (Deleuze & Guattari 1987, 12-13).

Suomenkielinen sanakirjakäännös kasvitieteelliselle termille *rhizome* on juurakko. Käännös on Deleuzen ja Guattarin kohdalla ongelmallinen, koska he nimenomaan tahtovat tehdä eroa puumaisuuteen, johon juurakko-sana suomen kielessä viittaa. Käytänkin *rhizomen* vastineena sanaa rihmasto. Se kuvaa nähdäkseni parhaiten sitä, mitä Deleuze ja Guattari ajavat takaa, ja on myös

tieteelliseen kielenkäyttöön vakiintunut käänös rhizome-sanalle.

Suomen kielen sanaan rihmasto liittyy konnotaatio sienirihmaston. Deleuze ja Guattari eivät puhu sienistä, vaan vertaavat rihmastoja muun muassa ruohoon, sipulikasveihin ja mukuloihin, pesäkoloihin ja ”rihmastomaisiin” eläimiin, kuten rottiin ja muurahaisiin (Deleuze & Guattari 1987). *Rhizome* ei siis heidän kielenkäytössään rinnastu mihinkään olemassa olevaan luonnonmuodostelmaan, vaan kyse on pikemminkin luonnon sisäisistä yhteyksistä, jotka jatkuvasti ja ennustamattomasti syntyvät, loppuvat ja muuttuvat.

Rihmastomaisuus on kiinnostava, mutta haasteellinen lähestymistapa empiiriselle yhteiskuntatieteelliselle tutkimukselle. Pitäisi tuottaa tietoa, joka on jollakin tapaa pysyvää ja pitävää, vaikka käsitteen lähtökohtana ovat muutoksen tilassa oleminen, arvaamattomuus, risteäminen ja anarkistisuus. On vaikea keksiä käytännön keinoja kartan piirtämiseen, kun tieteen käytännöt ja puhettavat ovat rakentuneet jäljittämisen idealle. Deleuzen ja Guattarin (1987, 11) ohje käsitteen käyttämiseen ei juuri helpota asiaa:

Seuraa aina rihmastoja repeämisten kautta: venytä, pidennä ja korjaa katoamisen linjaa; pane se vaihtelevaan, kunnes olet luonut mahdollisimman abstraktin ja koukeroisen linjan, joka koostuu n :stä ulottuvuudesta ja rikkoontuneista suunnista.

Jokaisella eliöllä on oma muuttuva katsantokantansa ja paikkansa maailmassa. Kartan piirtämisellä Deleuze ja Guattari tarkoittanevat kurkottamista yli näiden subjektiivisten katsantokantojen, kurottamista sellaisiin arvaamattomiin yhteyksiin, joista ei voi edes puhua. Onko siis tuohon tuomittua lähteä piirtämään karttaa konventionaalisten tutkimushaastatteluiden keinoin? Jos haluaa piirtää sukupuun sijasta kartan, hahmotella abstraktin ja koukeroisen, repeilevän rihmaston, mitä on konkreettisesti *tehtävä*? Kuinka saavuttaa kahden ulottuvuuden sijasta n ulottuvuutta? Käytännön tutkimuksen tekoon Deleuzen ja Guattarin ohjeista ei olekaan juuri apua. Enemmänkin kyse on empiiristä tutkimusta edeltävästä, filosofisesta pyrkimyksestä kyseenalaistaa vakiintunut ymmärrys maailman luonteesta ja tarjota apuvälineitä ajattelun tueksi.

Media näyttyy Deleuzen ja Guattarin filosofiassa harvoin suoraan. Syy on mahdollisesti se, että media on heille mielipiteiden ilmaisuun keskittyvä julkisen keskustelun areena, kun taas filosofia on käsitteiden luomista. (Sihvonen 2004, 358.) Deleuzeen ja Guattariin tukeutuessa onkin ehkä vain hyväksyttävä se, että heiltä ei saa kovin konkreettisia apuvälineitä median tutkimiseen. Sen sijaan heiltä voi saada käsitteitä, joiden avulla ajatella mediaa. Deleuzea ja Guattaria on luettava huolellisesti, mutta kuitenkin tarpeeksi rennosti, jotta abstraktioiden soveltaminen käytännön viestintätutkimukseen mahdollistuu. Onhan tämä abstraktius myös Deleuzen ja Guattarin

vahvuus, joka mahdollistaa käsitteiden monipuolisen soveltamisen.

Deleuzen mukaan taiteen ominaisuudet ovat henkistäminen, kaunistaminen ja kilpaileminen magian kanssa (Sihvonen 2004, 340). Media taas on hänelle ja Guattarille mielipiteiden ilmaisuun keskittyvä julkisen keskustelun areena. Kirjallisuuslehden voi siis deleuze-guattarilaisittain katsoa olevan julkisen keskustelun areena, joka keskittyy henkistämistä, kaunistamista ja magian kanssa kilpailemista koskevien mielipiteiden ilmaisuun. Tällaisena se näyttäytyy hyvin omanlaisenaan julkisuutena, joka on ainakin ensisilmäykseltä kaukana esimerkiksi sanomalehtien uutisosastojen tai naistenlehtien maailmasta.

Rihmastomainen lähestymistapa vaihtoehtomedioiden tutkimukseen ei ole aivan uusi. Esimerkiksi Bailey, Cammaerts ja Carpentier yhdistävät rihmaston ja vaihtoehtomedian. He sijoittavat rihmastomaisen median näkökulmien nelikenttään, jossa rihmastomaisuus kuvataan yhteiskuntakeskeiseksi ja identiteetiltään yhteisölliseksi tavaksi määrittellä vaihtoehtomediaa. (Bailey et al. 2008, 7. Ks. liite 1.) Kirjoittajien mukaan rihmastomainen lähestymistapa näyttää vaihtoehtomedian epävakaiseen kansalaisyhteiskuntaan uponneena valtion ja markkinoiden vastustajana, ja tekee vaihtoehtomediasta vaikeasti lähestyttävän. Rihmastomaisesta näkökulmasta katsottuna vaihtoehtomedioita määrittävät juuri vaikeasti lähestyttävyys ja satunnaisuus, jotka ovat myös rihmaston käsitettä määrittäviä piirteitä. (Mt., 27.) Vaikeasti lähestyttävyys koskee kirjoittajien (mt., 28) mielestä vaihtoehtomedioita myös siinä, että niitä on hyvin vaikea kontrolloida ja rajoittaa.

En ole Baileyn ja kumppaneiden kanssa täysin samaa mieltä siitä, että vaihtoehtomedian rajoittaminen olisi välttämättä vaikeaa. Esimerkiksi kaikki tutkimukseeni osallistuneet lehdet (ja ylipäätään valtaosa Suomessa ilmestyvistä kulttuurilehdistä) rahoittaa toimintansa suurelta osin Opetusministeriön maksamalla kulttuurilehtituella. Kulttuurilehtituen lakkauttaminen olisi siis sangen helppo keino rajoittaa lehtien ilmestymistä.

Rihmaston käsite nostaa esiin kolme näkökantaa vaihtoehtomedioihin: niiden roolin kansalaisyhteiskunnan tienristeyksessä, vaikeasti ymmärrettävyyden sekä yhteydet ja kytkökset markkinoihin ja valtioon. Rihmastovertaus tarjoaa käsitteellisen välineen, jolla voidaan välttää vastakkainasettelu vaihtoehto- ja valtavirtamedioiden välillä. Se avaa tapoja teoretisoida, kuinka paikallinen ja globaali kohtaavat ja vahvistavat toisiaan vaihtoehtomedian sisällä. (Bailey et al. 2008, 27.)

Rihmastomaisuus on epälineaarista, anarkistista ja paimentolaismaista (Bailey et al. 2008, 26). Rihmastomaisesta näkökulmasta tarkasteltuina kirjallisuuslehdet eivät näyttäyty yksinkertaisesti

vaihtoehtona valtavirtaiselle kulttuurijournalismille, vaan ne kytkeytyvät kirjallisuusinstituutioon, taide-elämään ja koko inhimilliseen todellisuuteen monimutkaisin säikein ja kytköksin. Rihmaston käsite avaa mahdollisuuden tarkastella vaihtoehtoisuutta ja valtavirtaisuutta moniulotteisina suhteina, jotka usein ovat maanalaisia ja näkymättömiä. Kirjallisuuslehtien tutkiminen rihmastona selventää, millaisin kytköksin lehdet kiinnittyvät muuhun yhteiskuntaan, mistä tai keistä ne ammentavat voimansa ja mikä niiden yhteiskunnallinen tehtävä on. Yksinkertaistava vastakkainasettelu estää näkemästä pienilevikkisten lehtien monia puolia. Rihmaston käsite havainnollistaa, että pienilevikkiset kirjallisuuslehdet eivät ole pelkästään vaihtoehtoisia. Osa niiden sisällöstä on sellaista, mitä voitaisiin julkaista esimerkiksi jonkin sanomalehden kulttuuriosastolla. Samoin valtavirtaisesta kirjallisuusjournalismista osa on sellaista, joka voisi hyvin sopia vaihtoehtolehtien sivuille.

Aivan deleuze-guattarilaisittain en rihmaston käsitettä tutkielmassani käytä. En siis pyri jäljittämään kirjallisuuslehtien suhteita koko maailmankaikkeuteen, vaan keskityn siihen, miten ne yhdistyvät suomalaiseen kirjallisuuselämään.

3. Metodi, materiaali ja tutkittava ilmiö

Keskeisin metodi kirjallisuuslehtien rihmaston hahmottamiseen on tutkielmassani kirjallisuuslehtien päätoimittajien haastattelemine. Haastattelututkimuksen tukena tai rinnakkaisaineistona käytetään usein muita aineistotyyppisiä (Hyvärinen et al. 2010, 11), ja käytän itsekin tutkimusaineistoina myös päätoimittajien täyttämää kyselylomakkeita ja lehtien tilaajarekistereitä.

Haastateltaviksi valikoitui kuusi päätoimittajaa, jotka edustavat sellaisia pienilevikkisiä, aikuisille suunnattuun kaunokirjallisuuteen keskittyviä vähintään neljä kertaa vuodessa ilmestyviä lehtiä, jotka julkaisevat uutta kaunokirjallisuutta ja joiden luonnehdinnassa itsestään esiintyy sana kirjallisuus. Lehdet ovat oman määritelmänsä mukaan *kirjallisuuslehtiä* (Lumooja, Nuori Voima) tai *kirjallisuus- ja kulttuurilehtiä* (Särö, Kirjo). Mukana on myös *runouslehti* (Tuli&Savu) ja *kirjallisuuspainotteinen kulttuurilehti* (Kerberos).

Tein haastattelut vuoden 2011 elo-syyskuussa. Haastateltavat olivat Mark Mallon (Särö, haastattelu Pernajassa 20.8.), Marissa Janhunen (Lumooja, haastattelu Turussa 24.8.), Erkki Kiviniemi (Kirjo, haastattelu Tampereella 13.9.), Timo Hännikäinen (Kerberos, haastattelu Helsingissä 16.9.), Mikael Brygger (Tuli&Savu, haastattelu Helsingissä 23.9.) ja Martti-Tapio Kuuskoski (Nuori Voima ja Kritiikki, haastattelu Helsingissä 30.9.). Olen saanut haastateltavilta luvan siihen, että he esiintyvät tutkielmassa omilla nimillään.

Päätin haastatella lehtien päätoimittajia, sillä uskoin, että heillä olisi syvällisin ymmärrys lehden toiminnasta ja sen paikasta kirjallisuusinstituutiossa. Haastattelemisen valikoitui menetelmäksi, sillä kirjallisuuslehtien suhteesta kirjallisuuselämään ja instituutioihin olisi ollut vaikea saada tietoa muuta kautta. Pelkällä kyselylomakkeella en olisi pystynyt tuottamaan niin syvälle menevää tietoa kuin haastatteluilla. Uskon, että kyselylomake on hyvä vaihtoehto silloin, kun halutaan selvittää kohteena olevan henkilön mielessä valmiina olevaa tietoa. Haastattelu sen sijaan mahdollistaa uusien oivallusten syntyminen haastattelutilanteessa. Käytinkin kyselylomaketta lähinnä apuvälineenä saadakseni perustiedot haastateltavasta ja lehdestä ennen haastattelua. Näin säästin haastatteluaikaa tutkimuksen varsinaisten teemojen käsittelyyn.

Idean tilaajarekisterien keräämisestä sain aineiston analyysivaiheessa. Haastatteluissa nousi toistuvasti esiin se, että lehtien tilaajien joukossa on kirjastoja, kustantamoita, lehtien toimituksia ja muita kirjallisuuselämän vaikuttajia. Nähdäkseni tämä on olennaista tietoa lehtien vaikutusvallan analyysin kannalta. Tilajarekisterien avulla saatoin todentaa päätoimittajien antamat tiedot ja selvittää, minkä tyyppiset tahot tilaavat pienilevikkisiä kirjallisuuslehtiä.

3.1. Puolistrukturoitu teemahaastattelu ja asiantuntijahaastattelu

Toteutin haastattelut puolistrukturoituina teemahaastatteluina. Teemahaastattelulla tarkoitetaan menetelmää, jossa haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47-48). Puolistrukturoidulla taas viitataan haastattelumenetelmiin, joissa jotkin haastattelun näkökohdat on lyöty lukkoon, mutta ei kaikkia (mt., 47).

Haastattelut perustuivat teemakokonaisuuksiin jaettuun haastattelurunkoon. Kävin samat teemat läpi kaikkien haastateltavien kanssa, mutta kysymykset vaihtelivat, eivätkä kaikki haastateltavat vastanneet kaikkiin haastattelurungon kysymyksiin.

Toteutin haastattelut yksilöhaastatteluina, vaikka ryhmähaastattelukin vaikutti kiinnostavalta idealta. Ryhmähaastatteluissa kirjallisuuslehtien rihmastomainen ja toisiinsa kytkeytyvä luonne olisi saattanut nousta yksilöhaastatteluja vahvemmin esiin, sillä lehdillä on paljon yhteisiä kontakteja ja suhteita, ja on tavallista, että samat ihmiset kirjoittavat moniin lehtiin. Oletan, että tämä olisi tullut haastattelutilanteessa esiin. Ryhmähaastattelu olisi puolustanut paikkaansa myös siksi, että minun ei olisi tarvinnut tehdä niin montaa haastattelua.

Ryhmähaastattelun hyvistä puolista huolimatta päätin toteuttaa haastattelut yksilöhaastatteluina. Tähän on monta syytä. Ryhmien kokoaminen olisi saattanut muodostua ongelmaksi, sillä päätoimittajat asuvat eri paikkakunnilla. Oli myös vaikea keksiä perusteluja sille, miksi tiettyjen

lehtien päätoimittajat kutsuttaisiin samaan ryhmään. Kaikkien päätoimittajien yhteishaastattelu taas olisi voinut muodostua kaoottiseksi. Lisäksi uskoin, että yksilöhaastattelut sopisivat ryhmähaastatteluita paremmin kartuttamaan perustietoa kirjallisuuslehdistä, joista ei entuudestaan ollut olemassa juuri tutkimustietoa.

Pyrkimys taata haastateltaville henkilöllisyyden suoja on muodostunut normiksi laadullisessa haastattelututkimuksessa. Nimettömyyteen päätyivät esimerkiksi Iris Ruoho ja Sinikka Torkkola haastatellessaan päällikkötoimittajia journalismin sukupuolesta (Ruoho & Torkkola 2010) ja Kai Halttunen haastatellessaan pienkustantajia (Halttunen 1995). Rajatulla asiantuntijakentällä tapausten ja toimijoiden anonymisointi on kuitenkin vaikeaa, koska kentällä toimivien ihmisten on helppo tunnistaa toisensa jo pienten vihjeiden perusteella. (Alastalo & Åkerman 2010, 383.)

Itse päädyin käyttämään haastattelujen yhteydessä päätoimittajien omia nimiä. Kiinnostuksen kohteenani olevia lehtiä on niin vähän, että päätoimittaja olisi ollut tunnistettavissa jo esimerkiksi iän perusteella. Kartoitin myös lehtien verkostoja, ja lehdet olisivat luultavasti tulleet tunnistettaviksi jo kontaktiensa kautta. Haastateltavien henkilöllisyyden varjeleminen olisi rajannut aineiston käyttömahdollisuuksia liikaa, eikä omalla nimellä esiintyminen ollut kenellekään haastateltavalle kynnykskysymys.

Omalla nimellä esiintyminen oli tämän tutkielman tapauksessa välttämätöntä siksi, että mahdollisten haastateltavien joukko oli niin rajattu. Tämä viittaa siihen, että tekemäni haastattelut olivat laadultaan asiantuntijahaastatteluita. Niitä käytetään usein silloin, kun pyritään hankkimaan tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Kiinnostuksen kohteena ei ole tällöin ensisijaisesti asiantuntija sinänsä, vaan henkilöä haastatellaan sen tiedon vuoksi, jota hänellä oletetaan olevan. Haastateltavien valinta perustuu henkilöiden asemaan tai osallisuuteen tutkittavassa prosessissa tai ilmiössä. (Alastalo & Åkerman 2010, 372-374.)

Asiantuntijahaastattelu eroaa kulttuurintutkimuksen piirissä yleisestä tavasta haastatella ihmisiä oman elämänsä ja kulttuurinsa asiantuntijoina. Jälkimmäisessä tavassa haastateltava voi olla kuka tahansa tutkittavan kulttuurin tai ryhmän jäsen. Omassa tutkimuksessani haastateltavien joukko oli suppea – pienilevikkisiä, uutta kirjallisuutta julkaisevia, vähintään neljä kertaa vuodessa ilmestyviä, itseään kirjallisuuslehdiksi nimittäviä lehtiä ilmestyy Suomesta kuusi kappaletta, ja haastattelin niiden kaikkien päätoimittajia. Ketään haastateltavaa ei olisi voinut vaihtaa toiseen. Tämä on yksi pitävä merkki siitä, että kyseessä on asiantuntijahaastattelu. (Alastalo & Åkerman 2010, 374.)

Asiantuntijahaastattelut ovat tutkimuksessa sitä keskeisemmässä asemassa, mitä puutteellisempaa tai hajanaisempaa saatavilla oleva dokumenttiaineisto on (Alastalo & Åkerman

2010, 376). Koska kirjallisuuslehdistä oli saatavilla sangen vähän tutkimustietoa tai muutakaan aineistoa, asiantuntijahaastattelut vaikuttivat ainoalta keinolta kerätä tietoa aiheesta.

Asiantuntijahaastatteluille on tyypillistä aineiston keruun ja analyysin yhteen kietoutuminen, sillä haastattelurunko räätälöidään tyypillisesti sen mukaan, ketä haastatellaan. Tämä vaatii sitä, että haastattelija valmistautuu haastatteluihin perehtymällä muuhun dokumenttiaineistoon. Taustatyö on tärkeää myös haastatteluilmapiirin kannalta. Mitä korkeammassa ja rajatummassa asemassa oleva haastateltava on kyseessä, sitä tärkeämpää on, että haastattelija osoittaa asiantuntemusta ja perehtyneisyyttä aiheeseen. (Alastalo & Åkerman 2010, 378-379.)

Omassa tutkimuksessani kaikkien haastateltavien asiantuntijajositio oli sama, joten haastattelurunkoa ei tarvinnut eri haastatteluja varten juuri muokata. Valmistauduin haastatteluihin lähinnä tutustumalla lehtiin ja niitä julkaisevien yhdistysten internetsivuihin. Etsin myös tietoa päätoimittajista internetin hakukoneilla.

Asiantuntijahaastatteluja voi pitää tiedonmuodostuksen paikkoina, joissa haastattelija ja haastateltava yhdessä rakentavat tapahtumakuvausta käsillä olevasta aiheesta. Myös tämä vaikuttaa analyysin ja aineistonkeruun lomittumiseen. Haastattelija osallistuu aineistona käyttämänsä tiedon tuottamiseen ja tuo näin analyysinsä ja ennakkokäsityksensä mukaan haastattelutilanteeseen. Haastatteluja ei voikaan pitää tilanteina, joissa haastateltava tarjoaa ”puhdasta informaatiota”, jota haastattelija kysymyksillään etsii ja poimii sitten aineistokoriinsa kuin hilloja suolla. On hyvä pitää mielessä, että haastateltavan mainitsemat asiat riippuvat monesta asiasta, kuten haastateltavan omasta asemasta, henkilöhistoriasta, haastattelussa esiin tuleviin tapahtumiin liittyvistä jännitteistä ja siitä, miten hän asemoi haastattelijan. Myös haastattelijan toiminta haastattelutilanteessa vaikuttaa siihen, mitä asioita haastateltava tuo esiin. Haastateltava myös tulkitsee menneitä tapahtumia aina haastatteluhetken näkökulmasta. Tämä voi vaikuttaa merkittävästi siihen, mitä ja miten haastateltava puhuu menneistä tapahtumista. (Alastalo & Åkerman 2010, 381.) Arkijärkinen haastatteluun vaikuttava asia on se, että sekä haastateltava että haastattelija voivat yksinkertaisesti unohtaa mainita asioita.

3.2. Haastatteluprosessi käytännössä

Haastattelujen fokus oli lähinnä lehtien rihmastomaisessa kytkeytymisessä kirjallisuusinstituutioon ja kirjalliseen elämään sekä lehtien mahdollisuuksissa käyttää valtaa. Lähestyin teemoja haastateltavien kokemusten ja tietämyksen kautta kytkemällä ne päätoimittajien asemaan lehden koossa pitäjänä, luotsaajana ja rihmaston leikkauspisteenä. Päätoimittajan käsien kautta kulkee

pienessä lehdessä kaikki aineisto, ja hän tuntee kaikki lehden avustajat jollakin tapaa henkilökohtaisesti. Päätoimittajan voikin olettaa olevan merkittävässä roolissa siinä, että lehti saa sitoutettua piiriinsä lahjakkaita, kirjallisuudesta innostuneita ihmisiä, jotka mahdollistavat lehden julkaisemisen ja laadukkuuden.

Rihmastomaisuutta lähestyttiin haastatteluissa monella tapaa. Pyysin haastateltavia muun muassa kuvaamaan lehtensä yhteyksiä suomalaisen kirjallisuusinstituution eri osiin. Tämä oli mielestäni relevanttia, sillä lehdet yhdistyvät kulttuuriseen rihmastoon verkostojensa ja yhteyksiensä kautta. Yhteyksien selvittäminen auttoi hahmottamaan, mitä pienilevikkiset kirjallisuuslehdet ovat, mikä on niiden paikka kirjallisuusinstituutiosta ja mitä tehtäviä ja tavoitteita niillä on. Pyysin haastateltavia kertomaan lehtensä yhteyksistä kaunokirjallisuuden tekijöihin, kustantajiin, kustannustoimittajiin, kirjastoihin, markkinoijiin (käytännössä tämä tarkoitti kirjakauppoja), arvostelijoihin, kirjallisuusjuttuja tekeviin toimittajiin, muihin kirjallisuuslehtiin, kaunokirjallisuuden lukijoihin ja oman lehtensä lukijoihin. Myöhemmin huomasin, että listasta puuttuivat apurahoja myöntävät tahot ja kirjallisuudentutkijat. Tältä osin aineisto jäi puutteelliseksi.

Haastatteluilla halusin myös kerätä tietoa siitä, mitä vaihtoehtoisuus päätoimittajien mielestä tarkoittaa kirjallisuuslehtien kontekstissa. Yritin selvittää tätä joillakin suorilla kysymyksillä, mutta ne eivät tuntuneet mielekkäiltä. Lehtien vaihtoehtoiset toimintatavat heijastuivat kaikkeen haastatteluissa esiin tulleeseen tietoon. Analyysiosassa lähestyn aihetta tarkastelemalla aineistoa kokonaisuudessaan.

Pohdin ennen haastatteluiden aloittamista monenlaisia kysymyksenasetteluja, joiden avulla voisin kaivaa esiin päätoimittajien piileviä tietoja. Olisin esimerkiksi voinut pyytää haastateltavia pukemaan päätoimittajakautensa tarinan muotoon.⁴ Tällaisilla avoimilla kysymyksillä olisin ehkä saanut esiin sellaista tietoa, mitä en osaisi itse haastattelijana kysyä. Tarinamuoto jäi lopulta hyödyntämättä, mutta pyrin käyttämään myös sellaisia avoimia kysymysmuotoja, jotka mahdollistivat päätoimittajan oman kertomuksen. Pyysin päätoimittajia muun muassa kuvailemaan lehteään ja kysyin, millä tavoin he olivat päätyneet päätoimittajaksi.

Toinen alkuperäinen ideani oli, että pyrkisimme haastatteluissa mallintamaan lehtien verkostoja haastateltavien kanssa. Ajatuksena oli, että pääsisin tällä tavoin tarkastelemaan kirjallisuuslehtien rihmastomaista luonnetta. Haastattelutilanteissa huomasin kuitenkin, että verkostojen mallintaminen henkilö henkilöltä ei ole mahdollista. Kirjallisuuslehtien päätoimittajien verkostot ovat niin mittavat, ettei nimien listaamisessa ollut mieltä. Pyrin enemmänkin kaivamaan esiin tietoa siitä,

---

⁴ Haastattelun eri muodoista ks. Ruusuvuori & Tiittula 2005.

minkä tyyppisiin toimijoihin ja kirjallisuusinstituution osiin lehdillä on suhteita. Rihmastomaisuus kävi ilmi haastattelujen rivien väleistä sekä tarinoiden ja anekdoottien kautta, mutta siitä keskusteltiin myös suoraan.

Kartoitimme haastatteluissa lehden tekemisen käytäntöjä, verkostoja ja rahoitusta, mutta myös filosofisia ja yhteiskunnallisia periaatteita ja tavoitteita. Tavoitteeni oli, että haastattelukokonaisuudesta piirtyisi esiin kuva siitä, millaiset mahdollisuudet kirjallisuuslehdillä on käyttää valtaa kirjallisuuselämässä.

Toteutunut haastattelurunko on liitteenä (liite 1). Sitä tarkastellessa täytyy muistaa, että kyseessä on yleisluontoinen runko, enkä kysynyt kaikilta haastateltavilta samoja kysymyksiä enkä samassa järjestyksessä. Runko antaa kuitenkin yleiskuvan siitä, millaisin kysymyksin pyrin lähestymään käsillä olevia teemoja. Olen lihavoanut ne kysymykset, jotka tulivat esiin kaikissa haastatteluissa, ja poistanut sellaiset kysymykset, jotka eivät tulleet esiin missään haastattelussa. Liitteenä oleva runko on siis hieman erilainen kuin se, jonka kanssa alun perin lähdin tapaamaan haastateltavia. Pääteemat säilyivät kuitenkin samoina. Ne olivat lehden päätoimittajuus, verkostot, vaihtoehtoisuus, aatemaailma, suhde kirjallisuuteen ja rooli uuden kaunokirjallisuuden julkaisijana.

Haastattelut tehtiin lehtien toimistoissa silloin kun se oli haastateltavan mielestä mahdollista ja järkevää. Toivoin haastattelua lehden tekopaikassa, sillä olin kiinnostunut näkemään, millaisissa olosuhteissa lehteä tehdään. Lehden toimisto oli haastattelupaikkana Lumoojan Marissa Janhusen, Nuoren Voiman Martti-Tapio Kuuskosken ja Tuli & Savun Mikael Bryggerin haastatteluissa. Kirjon Erkki Kiviniemeä haastattelin Runokauppa Kattilan takahuoneessa. Myös se on eräänlainen toimisto, jossa Kiviniemi hoitaa myös esimerkiksi Sanasato-kustantamoon liittyvät tapaamiset. Kiviniemi on kyseisen kustantamon kustannusjohtaja. Särön Mark Mallonia haastattelin Pernajassa Kvarnuddenin leirikeskuksessa, jossa Mallon oli vetämässä kirjoittajakurssia. Mallon asuu Berliinissä, joten haastattelu oli järjestettävä melko tiukalla aikataululla silloin, kun Mallon oli käymässä Suomessa. Haastattelupaikaksi valikoitui tästä syystä Pernaja. Kerberosen Timo Hännikäisen tapasin Helsingin rautatieasemalla sijaitsevassa ravintolassa. Kerberos on lehdistä ainoa, jolla ei ole käytössään toimistoa.

Haastattelutilanteiden vuorovaikutus oli melko ongelmaton ja keskustelu soljui hyvin eteenpäin. Suurin syy tähän oli luultavasti se, että päätoimittajat olivat ilmeisen motivoituneita haastatteluun. En havainnut, että kukaan haastateltavista olisi esimerkiksi vastannut kysymyksiin hajamielisesti tai pintapuolisesti tai pyrkinyt pääsemään minusta nopeasti eroon.⁵ Haastattelujen

---

⁵ Tutkimushaastattelujen mahdollisista ongelmista ks. Hirsjärvi & Hurme 2001, 124-127

onnistumiseen vaikutti luullakseni myös kokemukseni toimittajan työstä ja journalistisesta haastattelusta. En huomannut, että minulla olisi esimerkiksi ollut vaikeuksia antaa aikaa haastateltavan vastaukselle tai seurata haastateltavan puhetta. Haastattelut myös onnistuttiin toteuttamaan rauhallisissa olosuhteissa ja lähes keskeytyksittä. Martti-Tapio Kuuskosken haastattelu keskeytyi kerran, kun toimistotyöntekijä tuli huoneeseen kertomaan olevansa lähdössä kotiin. Mark Mallonin haastattelu keskeytyi, kun Mallon teki itselleen voileivän. Mikael Bryggerin haastattelu keskeytyi muutaman kerran, kun samassa tilassa työskennellyt henkilö otti lyhyesti osaa keskusteluun. Keskeytykset eivät mainittavammin haitanneet haastattelujen kulkua, eikä kolmannen osapuolen läsnäolo vaikuttanut haittaavan Bryggeriä. On silti mahdotonta sanoa, miten paljon haastatteluun vaikutti se, että emme olleet tilassa kahden.

Haastattelujen onnistumiseen saattoi vaikuttaa se, että minulla on itselläni kokemusta kirjallisuuslehden toimittamisesta. Voin kuvitella, että samoissa piireissä toimiminen lisäsi haastateltavien luottamusta minuun. Marja Alastalo ja Maria Åkerman (2010, 384) toteavatkin, että haastattelijan ja haastateltavan yhdessä jakama ammatillinen eetos voi auttaa ylittämään haastateltavan ns. ammatillisuusmuurin eli sen, että haastateltava pyrkii luomaan kuvaa siitä, että asiat etenevät niin kuin niiden yleisesti hyvänä pidettyjen menettelytapojen mukaan pitäisi edetä (mt. 384). Toisaalta joku haastateltavista olisi saattanut kokea Särön oman lehensä kilpailijaksi tai muuten tuntee antipatiaa lehteä kohtaan. Tällöin Särö-taustastani olisi saattanut olla enemmän haittaa kuin hyötyä.

Särö-yhteydestäni seurasi, että yksi haastateltava oli minulle ennestään tuttu. Mark Mallonin haastattelu poikkesi muista kuitenkin lähinnä siinä, että vitsailua ja naurua oli enemmän.

Joitakin ongelmia ja sekaannuksiakin ilmeni. Yksi ongelma liittyi haastattelijan pieneen jännittyneisyyteen ja siitä johtuneisiin puutteisiin haastateltavien informoimisessa. Aikeeni oli haastattelutilanteen aluksi selvittää haastateltavalle, että hän esiintyy graduissa omalla nimellään, gradu julkaistaan painettuna niteenä ja verkossa, litteroitua aineistoa ei julkaista kokonaisuudessaan, vaan poimin siitä graduun tietoja ja sitaatteja ja että haastateltava voi halutessaan kertoa asioita ”off the record”, jolloin litteroin kyseisen kohdan, mutta käytän sitä graduissa vain taustatietona.

Joissain haastatteluissa alkuinformointi unohtui, ja havahduin käymään edellä mainitut asiat läpi vasta haastattelun alettua. On siis mahdollista, että kaikkien haastattelujen alussa haastateltavalla ei ollut täyttä varmuutta siitä, miten hänen sitaattejaan käytetään. Käytännössä en huomannut, että erehdyksistäni olisi ollut haittaa, mutta alkuperäinen idea hieman vesittyi joidenkin haastattelujen kohdalla. En myöskään muistanut kertoa kaikille haastateltaville, että he voivat

halutessaan lukea gradun ennen kuin se menee painoon. Kerroin kuitenkin mahdollisuudesta haastateltaville sähköpostitse siinä vaiheessa, kun tutkimus oli valmistumassa.

Omalla nimellä esiintyminen vaikutti haastatteluihin todennäköisesti jollakin tapaa. Haastateltavat eivät ehkä uskaltaneet puhua täysin vapautuneesti ainakaan arkaluontoisista ja henkilökohtaisista asioista. En silti huomannut, että mikään yksittäinen aihepiiri olisi ollut erityisen tulenarka tai hankala.

Edellä mainittujen seikkojen lisäksi päätoimittajahaastatteluissa ilmenivät todennäköisesti samat ongelmat kuin missä hyvänsä haastatteluissa. Haastateltavat saattoivat esimerkiksi kokea tilanteen uhkaavaksi tai pelottavaksi ja antaa sosiaalisesti toivottavia vastauksia ”rehellisten” vastausten sijaan (Hirsjärvi et al. 2009, 206). On myös huomattava, että päätoimittajat saattoivat puhua (ja varmasti puhuivatkin) haastattelutilanteessa toisin kuin jossain toisessa tilanteessa (mt. 207). Kaiken kaikkiaan haastateltavien varautuneisuus vaikutti kuitenkin karisevan keskustelun edetessä, ja tunsin pääseväni luontevaan keskusteluyhteyteen kaikkien päätoimittajien kanssa.

Haastateltavien kaikki kommentit saattoivat potentiaalisesti päätyä julkaistuun tutkimusraporttiin, josta ne ovat periaatteessa kaikkien luettavissa ja poimittavissa esimerkiksi blogeihin. Siksi tarjosin haastateltaville mahdollisuuden puhua myös ”off the record”, eli kertoa minulle taustatiedoksi asioita, joita en kirjoita tutkimusraporttiin. Arvelin, että tämä auttaisi haastateltavia vapautumaan ja edesauttaisi tiedon kartuttamista haastattelutilanteessa. Off the record -mahdollisuutta käytti viisi haastateltavaa kuudesta. Mikael Bryggerin kohdalla off the record -mahdollisuus ei toteutunut puhtaimmillaan samassa tilassa oleskelleen kolmannen henkilön vuoksi. Mahdolliset taustoittaviksi tarkoitetut tiedot siis eivät olisi jääneet vain meidän välisiksemme.

3.3. Aineiston tuottaminen ja analyysimenetelmät

Nauhoitin haastattelut digitaalisella haastattelunauhurilla. Nauhoituksen taso oli kaikissa haastatteluissa hyvä, joten uskon, että tekemäni litteraatiot ovat melko luotettavia. Litteroin haastattelut siten, että merkitsin ylös kaikki sanat, hymähdykset, äännähdykset ja tavanomaista pidemmät tauot. Metodikirjallisuudessa yleinen kanta tuntuu olevan, että kun haastattelijan kiinnostus on asiasisällöissä, kovin yksityiskohtainen litterointi ei ole tarpeen (ks. esim. Ruusuvuori 2010, 425). Jälkikäteen ajateltuna suuripiirteisempikin litteraatio olisi ehkä riittänyt.

Jätin litteroimatta kokonaan joitakin kohtia, joissa haastateltava puhui selvästi asian vierestä. Tällaisessa tapauksessa kirjoitin vain summittaisesti ylös sen, mistä haastateltava puhui. Näitä kohtia on aineistossa muutama, ja ne on merkitty litterointiliuskoihin. Merkityksettöminä pitämieni haastattelukohtien litteroimatta jättäminen on hyvä muistutus siitä, että litteraatio on aina myös

tulkintaa (Ruusu vuori 2010, 425). Tutkimusraportissa käyttämistäni sitaateista olen editoinut lukemisen helpottamiseksi pois toistoa, pikkusanoja, äännähdyksiä ynnä muuta asiasisällön kannalta merkityksetöntä materiaalia.

Haastattelut olivat melko pitkiä. Lyhyin haastattelu kesti tunnin ja 23 minuuttia (Timo Hännikäinen) ja pisin kaksi tuntia 32 minuuttia (Mikael Brygger). 1,5 rivivälillä litteroitua materiaalia kertyi 217 liuskaa. Pitkähköt haastatteluajat johtuivat todennäköisesti siitä, että kirjallisuuslehdistä on saatavilla niin vähän tutkimus- tai muutakaan tietoa. Kokonaiskuvan hahmottamiseen aiheesta kului aikaa.

Haastatteluista muodostui keskenään melko erilaisia, sillä niissä painottuivat eri teemat. Särön ja Lumoojan päätoimittajien kanssa keskiöön nousi uusien kirjoittajien esiin nostaminen, Kerberoksen ja Kirjon päätoimittajien kanssa vaihtoehtoisuus ja Nuoren Voiman ja Tuli&Savun päätoimittajien kanssa lehtien mahdollisuudet vaikuttaa suomalaisen kirjallisuuden kehittymiseen. Haastattelujen painotukset erosivat toisistaan sen verran, että saatoin hahmotella kolme kirjallisuuslehtiprofiilia, joihin kuhunkin kuuluu kaksi lehteä. Luokittelu on aineiston pienuudesta johtuen varsin suppea, mutta saattaa antaa jonkinlaisen kuvan siitä, miten tutkimukseen osallistuneet lehdet eroavat toisistaan. Palaan lehtiprofiileihin luvussa 4.2.

Haastattelujen eroavaisuudet johtuivat varmasti paitsi lehtien erilaisista profiileista, myös oman tutkijapositioni muuttumisesta tutkimuksen kuluessa. Koin haastattelujakson vahvasti hermeneuttisena prosessina, jossa oma ymmärrykseni aiheesta muuttui, kiinnostuksen fokus siirtyi ja ajauduin syvemmälle tutkimaani ilmiöön⁶. Ymmärryksen muuttuminen oli nähtävissä etenkin kahdessa viimeisessä haastattelussa, jotka olivat myös aineiston pisimpiä, kahden ja puolen tunnin mittaisia. Näissä haastatteluissa kiinnostavimmiksi teemoiksi nousivat kirjallisuuslehtien rihmastomainen luonne, vaikutusvalta sekä rakenteellinen marginalisoiminen. Pienilevikkisten kirjallisuuslehtien ei esimerkiksi ole mahdollista saada irtonumeroitaan myyntiin Suomalaisiin Kirjakauppoihin, R-kioskeihin tai isoihin marketteihin, sillä Lehtipisteen hoitama jakelu on suunniteltu suurella volyymilla tehtäville, isojen ja varakkaiden mediatalojen lehtituotteille. Tämä vaikuttaa lehtiin marginalisoivasti, ja viimeisen haastattelun kohdalla mieleeni nousikin kysymys, missä määrin kirjallisuuslehtien vaihtoehtoisuus on seurausta myös rakenteellisesta eriarvoisuudesta mediatalojen ja –tuotteiden kesken. Moni päätoimittaja toi esiin lehden irtonumeroiden levittämisen ongelmat.

Haastatteluissa nousi esiin myös muita teemarunon ulkopuolisia teemoja. Päätoimittajat

---

⁶ Hermeneutiikasta ks. esim. Hans-Georg Gadamerin (2004) *Hermeneutiikka: ymmärtäminen tieteissä ja filosofiasa*.

esimerkiksi vertasivat lehteään herkästi Parnassoon, jonka tutkimuksen alkuvaiheessa rajasin ulos haastatteluaineistosta. Vaikuttaa siltä, että monet haastattelemani päätoimittajat kokevat lehtensä olevan jonkinlaisessa suhteessa Parnassoon. Omaa lehteä verrattiin Parnassoon samaan aikaan eroa tehden ja kytköksiä hakien. Pienilevikkisemmät kirjallisuuslehdet näyttävätkin olevan rihmastomaisessa yhteydessä Parnassoon, joka kuitenkin mielletään selvästi omasta lehdestä eroavaksi toimijaksi. Haastatteluista nousi esiin myös yhtäaikainen eronteko ja samaistuminen journalismiin. Moni päätoimittaja näyttäisi liittävän lehtensä pikemminkin osaksi kirjallisuusinstituutiota tai kirjallisuuselämää kuin mediaa.

Hermeneuttinen aineiston analyysi siis alkoi jo haastatteluprosessin aikana, mikä onkin laadullisessa analyysissä yleistä (Hirsjärvi & Hurme 2001, 136). Pikkuhiljaa haastatteluprosessin edetessä toiset teemat alkoivat nousta toisia kiinnostavammiksi, ja alkaneen analyysin tulokset näkyvät aineistossa.

3.3.1. Kirjavat koodaukset

Litterointien valmistuttua koodasin aineiston teemoittain syvempää analyysiä varten. Kävin liuskat manuaalisesti läpi ja merkitsin samaan teemaan liittyvät kohdat värikoodeilla liuskojen marginaaleihin. Koodausjärjestelmä syntyi toisaalta tutkimuskysymysteni perusteella, toisaalta intuitiivisesti sen mukaan, millaisia teemoja aineistosta vaikutti nousevan esiin.

Koodaamani teemat olivat lehden olemus ja päätoimittajuus (sininen), rihmastomaisuus (vaaleanvihreä), vallankäyttö (tummansininen), vaihtoehtoisuus (vaaleanpunainen), marginaalisuus (violetti), lehden teon filosofia (tummanvihreä), lukijasuhde (musta) ja Parnasso (keltainen). Halusin ottaa Parnasson mukaan koodaukseen, sillä kaikki päätoimittajat puhuivat haastatteluissa Parnassosta, vaikkei aiheeseen liittyvää kysymystä ollut haastattelurungossa. Halusin selvittää, löytyisikö Parnasso-puheen taustalta jonkinlainen logiikka, joka toistuu haastattelusta toiseen.

Edellä mainittujen koodausten lisäksi alleviivasin aineistosta kaikki haastateltavien mainitsemat henkilöt, yhdistykset ja tahot, joiden katsoin liittävän lehdet kirjallisuuselämän muodostamaan rihmatoon. Alleviivauksista syntyi suuntaa antava määrällinen kartoitus, vaikka minulla olikin hankaluuksia päättää, minkä mainittujen asioiden voi katsoa olevan alleviivattava ”taho”. Jouduinkin tarkistelemaan alleviivauksiani useampaan kertaan, ja on mahdolliseta, että listauksissa on jonkin verran epätarkkuutta. Listaukset (liite 4) ovat mukana lähinnä yleisen mielenkiinnon tyydyttäjinä, eivätkä niiden mahdolliset puutteet nähdäkseni vaikuta tutkielman uskottavuuteen.

Tutkimusprosessin hermeneuttisuus oli läsnä myös haastattelumateriaalin koodausvaiheessa. Aloitin koodaamisen hahmotelmalla niistä teemoista, joihin uskoin haastattelujen liittyvän. Matkan varrella huomasin, etteivät kaikki haastattelukohtat liittyneet ennalta määrittelemiini teemoihin. Koodauksen myötä lisäsin teemoihin Parnasson ja lukijasuhteen.

Värikoodaukset teytyäni siirryin luokittelemaan aineistoa teemoittain nimettyihin tiedostoihin. Tämä tapahtui niin, että siirsin litterointiliuskoista samalla värillä koodatut kohdat leikkaa-liimaa -menetelmällä teematiedostoon. Monet aineistokohdat liittyivät useampaan kuin yhteen teemaan. Nämä kohdat liitin kaikkiin niihin tiedostoihin, joihin katsoin niiden kuuluvan ja merkitsin, mihin teemoihin ne liittyivät.

Haastattelukohtien ryhmittely tiedostoihin oli merkittävä työvaihe tutkimuksen hermeneuttisen prosessin kannalta. Koodatun aineiston läpikäyminen syvensi ymmärrystäni teemoista, ja tarkensin ja joissain kohdin muutin manuaalisia koodauksia samalla, kun käsittelin aineistoa tekstinkäsittelyohjelmassa. Samalla aloin merkitä tiedostoihin kohtia, joita ajattelin voivani käyttää lainauksina gradutekstissä.

Kun jaottelu oli valmis, kävin tiedostot läpi yksi kerrallaan ja merkitsin tiedostojen loppuun ranskalaisilla viivoilla huomioita ko. teemasta. Toisten teemojen kohdalla tämä työvaihe vei enemmän aikaa kuin toisten: esimerkiksi lukijasuhdetta koskevia sitaatteja oli kahdeksan sivua, mutta päätoimittajuudesta ja lehden olemuksesta päätoimittajat olivat puhuneet 99 sivun verran.

3.3.2. Analyysin askelmat

Aineiston analyysini on yhdistelmä induktiivista ja abduktiivista päättelyä. Induktiivinen päättely on aineistolähtöistä, kun taas abduktiivisessa päättelyssä tutkijalla on mielessä teoreettisia johtoideoita, joita pyritään todentamaan aineiston avulla (Hirsjärvi & Hurme 2001, 136). Ryhdyin haastatteluihin mielessäni vaihtoehtoisuuden ja rihmastomaisuuden käsitteet, ja nämä teoreettiset ideat pidin mielessä myös aineistoa analysoidessa. Toisaalta aineistosta nousi myös uudenlaisia näkökulmia ja ajatuksia, ja sen läpikäyminen muokkasi näkemyksiäni vaihtoehtoisuudesta ja rihmastomaisuudesta. Mielestäni onkin tärkeää kuunnella myös aineiston ”omaa ääntä”, ja antaa mahdollisuus induktiiviselle, aineistosta kumpuavalle päättelylle.

Steinar Kvale on eritellyt kuusi haastatteluaineiston analyysin askelmaa ('steps of analysis') (1996, 189), jotka kaikki ovat tunnistettavissa myös omasta haastatteluprosessistani. Kolme ensimmäistä askelmaa liittyvät haastattelutilanteeseen. Ensimmäisellä askelmalla haastateltavat kuvaavat elämänsä ja elämismailmaansa, eikä kuvausta liiemmin tulkita. Toisella askelmalla

haastateltavat havaitsevat itse uusia yhteyksiä tai merkityksiä, mutta haastattelija ei luo tulkintoja näistä. Kolmannella askelmalla haastattelija tulkitsee tai tiivistää haastateltavan kuvausta jo haastattelun aikana, ja haastateltavalla on mahdollisuus vahvistaa tai hylätä haastattelijan tulkinta.

Omat haastatteluni liikkuvat kaikilla näillä analyysiaskelmilla. Haastateltavat päätoimittajat kuvasivat sitä, miten he näkivät kirjallisuuslehden päätoimittajuuden ja kirjallisuuselämässä toimimisen. Toisaalta he myös saivat haastattelutilanteissa uusia oivalluksia ja kertoivat niistä. Kerroin haastattelujen aikana myös itse tulkintojani sekä haastateltavien puheesta että käsittelemästämme aiheesta. Haastateltavat joskus hyväksyivät, joskus hylkäsivät nämä tulkinnat.

Neljäs Kvalen hahmottelema askelma liittyy aikaan haastattelun jälkeen, kun haastattelija on mahdollisesti litteroinut aineiston ja tulkitsee sitä joko yksin tai muiden tutkijoiden kanssa. Itselläni tulkinta tosin oli mukana jo litterointivaiheessa, kun jätin litteroimatta aineistosta sellaisia kohtia, joita en pitänyt merkityksellisinä tutkimuksen kannalta.

Neljännessä vaiheessa voidaan Kvalen mukaan käyttää kolmenlaista menettelyä. Ensinnäkin aineistoa järjestetään ja tuodaan esiin sen rakentuminen. Toisekseen aineistoa selvennetään ja eliminoidaan aineistosta siihen kuulumattomia osia. Kolmanneksi tulee varsinainen analyysi: aineiston tiivistäminen, luokittelu, narratiivin etsiminen, tulkinta ja ad hoc -menettely, jolla Kvale tarkoittaa analyysitekniikkojen vapaata vuorovaikutusta analyysin aikana (ad hoc –menettelystä tarkemmin ks. Kvale 1996, 203-204).

Kvalen mallissa viides askelma on uudelleen haastattelu, jolloin tutkija voi pyytää haastateltavia arvioimaan tulkintansa osuvuutta. Kuudennella askelmalla haastateltavat alkavat toimia haastattelussa havaittujen uusien seikkojen mukaisesti. Näistä askelmista viidennelle astuin tutkimusprosessin loppuvaiheessa, kun annoin haastateltaville mahdollisuuden kommentoida työn esiversiota. Kuudetta askelmaa pidän myös mahdollisena joidenkin haastateltavien kohdalla. Ainakin haastattelutilanteissa haastateltavat saivat ideoita, joita aikoivat ryhtyä toteuttamaan.

4. Kirjallisuuslehtien esittely ja alustavaa tyypittelyä

Tässä luvussa esittelen tutkimuskohteenani olevat lehdet ja johdattelen lukijaa syvemmälle pienilevikkisten kirjallisuuslehtien maailmaan. Verryttelen aineiston parissa jakamalla tutkimukseen osallistuneet lehdet kolmeen luokkaan – kykyjenetsijöihin, radikaaleihin ja kunnianarvoisiin vaikuttajiin. Pohdin myös lehtien journalistisuutta. Luku toimii alustuksena varsinaiselle aineiston analyysille, johon paneudun luvuissa 5 ja 6.

4.1. Päätoimittajien ja lehtien profiilit

Haastateltavat täyttivät ennen haastatteluita kyselylomakkeen, jossa kysyttiin perustietoja päätoimittajasta ja lehdestä. Lomaketietojen perusteella päätoimittajien ammatilliset profiilit ovat melko samankaltaisia. Kaikkia kuutta päätoimittajaa yhdistää monialainen toimiminen kirjallisuuden ja taiteen parissa. Päätoimittajista neljä on julkaissut omia kaunokirjallisia teoksia.

Päätoimittajien ikäjakauma on suuri. Marissa Janhunen oli haastatteluhetkellä 24-vuotias, Erkki Kiviniemi 65-vuotias. Muut haastateltavat olivat 32-44 vuoden ikäisiä. Päätoimittajista vain Martti-Tapio Kuuskoski tekee päätoimittamista päätoimisena työnään. Muut päätoimittajat tekevät myös muun muassa kirjailijan, kriitikon, opettajan ja taiteilijaresidenssin isännöitsijän töitä.

Seuraavaksi esittelen päätoimittajat ja heidän toimittamansa lehdet. Esittely pohjautuu haastateltavien täyttämään kyselylomakkeeseen ja haastatteluissa esiin tulleisiin seikkoihin. Lisäksi olen kirjoittanut pienen kuvauksen kunkin lehden yhdestä numerosta. Tarkoituksena on, että lukija saa jonkinlaisen käsityksen siitä, minkälainen lehti on kyseessä.

Nuori Voima ja Martti-Tapio Kuuskoski

Nuori Voima on perustettu vuonna 1908, ja sitä julkaisee Nuoren Voiman Liitto. Oman luonnehdintansa mukaan Nuori Voima on ”kirjallisen kulttuurin lehti”, joka paneutuu kirjallisuuden, filosofian ja yhteiskunnan kysymyksiin. Lehti ilmestyy viisi kertaa vuodessa 1100 kappaleen painoksena. Toimitus sijaitsee Helsingissä Fredrikinkadulla Nuoren Voiman Liiton tiloissa.

Lehden päätoimittaja Martti-Tapio Kuuskoski oli haastatteluhetkellä 44-vuotias filosofian lisensiaatti. Hän on opiskellut yleistä kirjallisuustiedettä Helsingin yliopistossa. Väitöskirjatutkimus oli haastatteluhetkellä tauolla. Kuuskoski aloitti Nuoren Voiman päätoimittajana vuonna 2009. Hän on myös vuonna 2009 perustamansa Kritiikki-lehden päätoimittaja. Ennen päätoimittajuutta Kuuskoski kirjoitti muun muassa Nuoreen Voimaan, Yliopistolehteen ja Filmihulluun. Hän on järjestänyt kulttuuritapahtumia, elokuva-arkiston sarjoja ja tehnyt monialaisia taideprojekteja.

Nuori Voima maksaa tutkimukseen osallistuneista lehdistä suurimpia palkkioita. Kuuskoski kertoi lomakkeessa saavansa päätoimittamisesta palkkiota 3700 euroa/lehti, kaksoisnumerosta 5500 euroa. Lehden muille tekijöille ja avustajille maksetaan 40-220 euron palkkioita tekstin pituuden mukaan. Tärkeimpiä avustajia ovat Kuuskosken mukaan ”taitavat kulttuuriseseistit, filosofit, tutkijat, kirjailijat jne.”, ja lehti on suunnattu ”(k)aikille suomalaisille kulttuurista, kirjallisuudesta ja

filosofiasta kiinnostuneille sivistyneille tai sellaiseksi haluaville ihmisille”. (Sitaatit kyselylomakkeesta.)

Päätoimittajan työhön Nuoressa Voimassa kuuluu käytännössä kaikki lehden toimittamiseen liittyvä, sillä muuta palkattua henkilökuntaa ei ole. Tehtäviä ovat muun muassa lehden sisällön ja dramaturgian suunnittelu, esseiden, kirjakritiikkien ja muiden tekstien kirjoittajien etsiminen, tekstien kommentointi ja editointi, kuvamateriaalin hankinta, ulkoasun pohtiminen taittajan kanssa, palkkiolistojen tekeminen ja tiedotus. Kuuskoski kertoi tekevänsä päätoimittamisen ohessa joitakin satunnaisia kirjoituksia myös muualle. Kovin paljon muuhun toimintaan ei jää aikaa, sillä Kuuskoski käyttää lehden tekoon 50-100 tuntia viikossa.

Kolmannes Nuoren Voiman rahoituksesta koostuu tilaajamaksuista, kolmannes Opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) kulttuurilehtituesta ja kolmannes Nuoren Voiman Liiton yleisrahoitusosuudesta. Lisäksi rahaa tulee irtonumeromyynistä ja satunnaisista mainostuloista. Nuori Voima on saanut satunnaisesti myös muita avustuksia kuin kulttuurilehtitukea. Esimerkiksi vuonna 2011 Retoriikka-teemanumero sai OKM:ltä erillisrahoituksen.

Nuori Voima 1/2011 ilmestyi teemalla Manifesti. Hieman A4-kokoa pienemmässä julkaisussa oli sivuja 80. Kaunokirjallisuutta julkaistiin melko paljon. Lehdessä oli runoja tai proosaa Donald Barthelmeltä, Jarkko Tontilta, Riina Katajavuorelta, Jouni Tossavaiselta, Marek Edelmanilta ja Janne Kortteiselta. Kirja-arvioita oli yhdeksän kappaletta, ja niiden yhteydessä julkaistiin näytteitä kirjoista. Teeman mukaisesti lehdessä julkaistiin artikkeleiden ohella manifesteja, jotka käsittelivät muun muassa objektiivista journalismia, äänen kosketusta ja kuuntelemista.

Lehden numero on lähes tyystin kuvaton. Teksti ja taittopalat hallitsevat visuaalista ilmettä. Paikoin Nuori Voima muistuttaa tieteellistä julkaisua lähdeluetteloineen ja alaviitteineen.

Tuli&Savu ja Mikael Brygger

Tuli&Savu on ainoa Suomessa ilmestyvä pelkästään runouteen keskittynyt lehti. Lehti ilmestyy viisi kertaa vuodessa, ja se on ilmestynyt vuodesta 1994. Tuli&Savua julkaisee kirjallisuusyhdistys Nihil Interit ry. Lehden painos on 1000 ja levikki 750 kappaletta. Toimitus sijaitsee Helsingin Töölössä samassa tilassa kustannusosuuskunta Poesian ja kirjallisuusyhdistys Nihil Interitin kanssa.

Mikael Brygger aloitti Tuli&Savun toisena päätoimittajana vuonna 2008. Hän on koulutukseltaan hallintotieteiden ylioppilas, ja opiskellut myös kirjoittamista Kriittisessä

korkeakoulussa. Haastattelun aikaan Brygger oli 36-vuotias. Päätoimittamisen ohella hän toimii eri kirjallisuusjärjestöissä, kuten Suomen PENissä. Hän on julkaissut kaksi runokokoelmaa.

Tuli&Savun päätoimittaminen vie Bryggeriltä aikaa noin 16-20 tuntia viikossa. Työhön kuuluvat lehden aikataulutus sekä yhteistyö painon, taiton, avustajien ja kirjoittajien kanssa. Päätoimittajavastuu on jaettu jyvaskyläläisen runoilija ja kirjallisuudentutkija Kristian Blombergin kanssa. Brygger saa työstä palkkaa 500 euroa/lehti.

Tuli&Savun rahoitus koostuu pääasiassa kulttuurilehtituesta ja tilaajamaksuista. Tärkeimmät tekijät ovat Bryggerin mukaan Kristian Blomberg, Henriikka Tavi ja Maaria Pääjärvi. Avustajakuntaan kuuluu n. 15-20 aktiivia. Kritiikkien kirjoittajille maksetaan 55 euron korvaus.

Bryggerin mukaan lehti on suunnattu ”runouden lukijoille ja harrastajille sekä runouden ”ammattilaisille”, kuten tutkijoille ja kirjoittajille” sekä ”(l)ääjemmin runoudesta, kirjallisuudesta ja taiteesta kiinnostuneille” (kyselylomake).

Tuli&Savu numero 61 ilmestyi poikkeuksellisesti julistemaisesti taiteltuna paperinivaskana. Lehden teemana on ”Revontuli&Savu”, ja se käsittelee saamelaista runoutta. Nivaskan koko mukailee lehden tavallista muotoa, joka on A4:ää pidempi ja kapeampi pitkula. Lehden sisältö koostuu pääasiassa saamelaisista runoista. Tekstiä on Synnove Perseniltä, Niillas Holmbergiltä, Rose-Marie Huuralta ja Sigbjorn Skådenilta. Kuvituksena on suurikokoisia grafiikan ja valokuvan yhdistelmiä. Lehdessä on myös Anne-Maria Maggan artikkeli saamelaisesta nykyrunosta. Lukukappaleessa se tosin oli printtaantunut vain aukeaman oikeanpuoleiselle sivulle. Epäselväksi jäi, oliko tämä postmoderni runokokeilu vai painossa tapahtunut virhe. Tuli&Savu tekee ulkoasullista yhteistyötä Taideteollisen korkeakoulun ja Artprint -painotalon kanssa, ja lehden ulkoasu ja taitto ovat usein erikoisia. Haastattelussa Mikael Brygger nimittikin lehteä ”artsuprojektiksi”.

Särö ja Mark Mallon

Särö on vastikään Porvoosta Helsinkiin muuttanut lehti, jonka painopisteenä oli pitkään Kaakkois-Suomen alue. Aluesidonnaisuudesta on sittemmin luovuttu. Särön levikki on noin tuhat kappaletta. Lehti ilmestyy neljä kertaa vuodessa, ja sitä julkaisee kirjallisuus- ja kulttuuriyhdistys Särö. Särö ilmestyi ensimmäisen kerran vuonna 2006. Toimitus sijaitsee Helsingin Vallilassa Artlabin tiloissa, joissa työskentelee monen alan taiteilijoita. Päätoimittaja ja hänen avovaimonsa, Särön AD, asuvat

tällä hetkellä Berliinissä. Säröllä on toimisto myös siellä.

Mark Mallon on ollut Särön päätoimittaja alusta alkaen. Mallon on koulutukseltaan kulttuurintuottaja (amk). Hän oli haastatteluhetkellä 44-vuotias. Särössä päätoimittajan työhön kuuluvat työnjohto, tekstivalinnat, editointi, talousvastuu, apurahojen haku, ilmoitusmyynti ja verkoston luominen. Mallon saa päätoimittamisesta palkkaa 400 euroa kuukaudessa, ja se vie hänen aikaansa noin 24 tuntia viikossa. Mallonin muita töitä ovat Särön taiteilijaresidenssin ylläpito, opetustyöt ja oma kirjoittaminen. Hän on julkaissut yhden runokokoelman.

Särön rahoitus koostuu apurahoista (n. 50 %), tilaajamaksuista (25 %), irtonumeromyynistä (13 %) ja mainosmyynistä (12%). Tärkeimmät lehden saamat apurahat ovat OKM:n kulttuurilehtituki, kirjallisuustoimikunnan apuraha ja Suomen kulttuurirahaston vuonna 2011 myöntämä 20 000 euron apuraha.

Lehden tärkeimmät tekijät ovat AD Sanna Saastamoinen, tiedetoimittaja Jani Vuolteenaho, taittaja Ari Talvila, nettisivuvastaava Heikki Kekki ja runovastaava Markku Aalto. Läheisimpiä avustajia ovat mm. Jouko Sirola, Silvia Hosseini, Risto Ahti ja Aki Petteri Lehtinen. Lehden tekijöille ja avustajille maksetaan 25-250 euron suuruisia palkkioita. Vakiokirjoituspalkkio on 80 euroa. Kaunokirjallisista teksteistä maksetaan 0-50 euroa, kuvista 0-200 euroa.

Mallonin mukaan lehti on suunnattu ”taiteen ja kulttuurin kuluttajille ja tekijöille”. Kirjoittajien ohella Särö haluaa esitellä kuvataiteilijoita, ja lehden visuaalinen ilme haetaankin usein kuvataiteesta.

Särö 17-18 on 160-sivuinen, kirjamainen, B5-kokoinen lehti. Tuplanumero ilmestyi teemalla Suomi, ja siinä julkaistiin artikkelit muun muassa Kalervo Palsasta ja läänintaiteilijoista. Runoja julkaistiin Paula Hotilta, Veli-Matti Huhdalta, Ossi Palonevalta, Pirjo Kotamäeltä, Timo K. Mukalta ja Jan Huoviselta. Proosaa julkaistiin Tuula Nurmiselta, Emilia Hiekkalalta ja Är Koskiselta. Lisäksi julkaistiin kaksi esseetä: Risto Ahti kirjoitti Suomenkielen ihmeistä ja Jukka Kauppinen Antti Hyryn luonnosta ja luontokokemuksesta. Kritiikkiosiossa arvioitiin neljä kotimaista romaania.

Kirjo ja Erkki Kiviniemi

Kirjo on perustettu vuonna 2000, ja se ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Lehteä julkaisee tamperelainen kulttuuriseura Kirjo. Päätoimittajana toimii joka toisessa numerossa Erkki Kiviniemi, joka toisessa Jussi Rusko. Toimitussihteeri on jokaisessa lehdessä runoilija J.K. Ihalainen. Kirjon levikki on noin 500 kappaletta. Lehteä tehdään muun muassa kirjakauppa Tulenkantajien

(haastattelun aikaan runokauppa Kattila) yhteydessä olevassa toimistossa, jossa toimii myös Sanasato-kustantamo.

Haastattelin päätoimittajista toista, Erkki Kiviniemeä. Hän on ollut Kirjon päätoimittajana lehden perustamisesta saakka. Kiviniemi on opiskellut kirjallisuustiedettä ja on koulutukseltaan filosofian maisteri. Hän oli haastatteluhetkellä 65-vuotias.

Kiviniemen tehtäviin Kirjossa kuuluvat juttujen tilaaminen, tarjotun karsiminen ja teemoista neuvottelemine. Hän saa päätoimittamisesta palkkaa vain satunnaisesti, yhteensä noin 200 euroa vuodessa. Lehden tekeminen vie Kiviniemen aikaa noin 8 tuntia viikossa. Lisäksi hän opettaa, kirjoittaa kritiikkejä ja toimii kustannusjohtajana Sanasato-kustantamossa. Kiviniemeltä on julkaistu kaksi aforismiteosta.

Kirjon rahoitus koostuu kulttuurilehtituesta ja ilmoitusmyynnistä. Ilmoituksia lehdessä on kuitenkin harvoin, sillä kulttuurilehtituki riittää kattamaan kustannukset. Kirjoittajille ei yleensä makseta palkkioita, mutta joskus saatetaan maksaa 200 euron suuruinen korvaus. Kiviniemen mukaan lehti on suunnattu ”kulttuurin kuluttajille” (kyselylomake).

Kirjo 1/2011 ilmestyi teemalla ekologia. Lehti on hieman A4-kokoa pienempi 48-sivuinen julkaisu, jonka kannet ja sivut ovat samanvahvuista paperia. Kirjailija Risto Isomäestä on lehdessä laaja juttu, jonka ohessa on arvio Isomäen kirjasta. Artikkelinä käsittää 16 sivua, eli se vie kolmasosan lehden palstatilasta. Lehdessä on myös Tero Tähtisen suomennos Gary Snyderin buddhalaisuutta käsittelevästä tekstistä sekä Tero Tähtisen ja J.K. Ihalaisen runot. Kirja-arvioita lehdessä on kaksi.

Lumooja ja Marissa Janhunen

Vuodesta 2000 ilmestyneen Lumoojan erikoisaluetta on lehden oman luonnehdinnan mukaan kotimainen kirjallisuus. Lehteä julkaisee Kapustarinta ry. Lehti ilmestyy neljä kertaa vuodessa 400 kappaleen painoksena. Toimitus sijaitsee Turussa Kirjan talolla, joka on turkulaisten kirjallisuustoimijoiden keskus. Samassa talossa toimii mm. Varsinais-Suomen Kirjailijat.

Marissa Janhunen oli haastatteluhetkellä 24-vuotias. Haastattelun jälkeen Janhunen on vaihtanut sukunimensä, mutta tutkielmassa käytän hänestä haastattelun aikaista nimeä. Nykyinen nimi on Marissa Mehr.

Janhunen on opiskellut kirjallisuutta Turun yliopistossa ja kirjoittamista Kriittisessä korkeakoulussa. Hän aloitti Lumoojan päätoimittajana vuonna 2011. Työhön kuuluvat organisointi, lehden kokoaminen, yhteistyö painon ja kirjakauppojen kanssa, tiedotus, markkinointi, klubien

organisointi ja ilmoitusmyynti, eli ”lähes kaikki paitsi juttujen kirjoittaminen ja vakiopalstan oikoluku” (kyselylomake). Työ vie aikaa noin 20-30 tuntia viikossa, ja Janhuselle maksetaan 100-200 euroa per lehti.

Lumoojan rahoitus koostuu apurahoista (60 %), tilausmaksuista (30 %) ja mainostuloista (10 %). Tärkeimmät apurahat ovat kulttuurilehtituki sekä Turun kaupungin ja Varsinais-Suomen taidetoimikunnan apurahat. Lehden tärkeimmät tekijät ovat toimitussihteerit, taittaja sekä uraansa aloittelevat kirjailijat ja yliopisto-opiskelijat. Avustajille ei makseta palkkioita.

Lehti on suunnattu kaikille kirjallisuudesta pitävälle, niin akateemisille kuin ei-akateemisille lukijoille (kyselylomake).

Lumooja 2/2011 on 38-sivuinen, kiiltäväkantinen ja kooltaan A4:n ja A5:n väliltä. Lehden kaunokirjallisuusosuus koostuu Nelli Hietalan ja Panu Karjalaisen proosateksteistä. Kirja-arvioita on runsaasti. Sivumäärältään melko suppeassa lehdessä arvioitiin peräti 15 kaunokirjallista teosta. Lisäksi julkaistiin mm. kirjailija Saara Henrikssonin ja kääntäjä Hilikka Pekkasen haastattelut.

Kerberos ja Timo Hännikäinen

Kerberos on oman määritelmänsä mukaan kirjallisuuspainotteinen kulttuurilehti. Se on ilmestynyt vuodesta 2000. Lehti ilmestyy neljä kertaa vuodessa, ja sen kustantajana toimii runouteen keskittynyt turkulainen Savukeidas Kustannus. Lehden painos on 200 kappaletta. Lehden osoite on päätoimittajan kotiosoite.

Timo Hännikäinen on ollut Kerberosin päätoimittaja alusta asti. Haastatteluhetkellä 32-vuotias Hännikäinen on koulutukseltaan filosofian maisteri pääaineenaan kotimainen kirjallisuus. Hän on päätoiminen kirjailija, jolta on julkaistu runoteoksia ja esseitä. Hännikäinen käyttää Kerberosin päätoimittamiseen 0-5 tuntia viikossa, eikä saa siitä palkkaa. Työhön kuuluvat lehden numeroiden sisällön laatiminen, tekstien tilaaminen ja editointi sekä yhteydenpito kirjoittajien kanssa.

Kerberoksen rahoitus koostuu tilauksista (60 %) ja kulttuurilehtituesta (40 %). Mainostulot ovat satunnaisia. Tärkein apuraha on kulttuurilehtituki, jota Kerberos on saanut vuodesta 2002. Tärkeimmät tekijät Hännikäisen itsensä lisäksi ovat toimitussihteerit Aleksi Ahtola ja Saila Sundholm sekä kuvittaja Rasmus Nora. Melko vakituisia avustajia lehdellä on 10-15. Avustajille ei makseta palkkioita.

Hännikäisen mukaan Kerberos on suunnattu ”kirjallisuudesta, filosofiasta, kulttuurista ja

yhteiskunnasta kiinnostuneille” (kyselylomake).

Kerberos 4/2011 on hieman A4-kokoa suurempi, 20-sivuinen lehti. Lehdessä julkaistiin Thomas Ligottin novelli ja essee päätoimittaja Hännikäisen suomentamina, Marko Hamilon artikkeli Euroopan nykytilasta sekä Esa Mäkijärven runo ja suomennos Theodore Dalrymplen esseestä. Kirja-arvioita julkaistiin kolme kappaletta. Sami Liuhto arvosteli Antti Nylénin uuden suomennoksen Charles Baudelairin Pahan kukat –klassikkoteoksesta. Lisäksi julkaistiin kaksi tietokirja-arviota.

4.2. Verryttelyä aineiston kanssa: kykyjenetsijät, radikaalit ja kunnianarvoiset vaikuttajat

Edellä esitellyt lehdet voidaan jakaa haastatteluaineiston perusteella kolme kirjallisuuslehtityyppiin, joita tarkastelen seuraavaksi. Tyypittely toimii alustuksena tutkielman varsinaiselle analyysiosuudelle, ja auttaa ehkä osaltaan ymmärtämään suomalaista kirjallisuuslehtikenttää.

Sain idean tyypittelyyn aineiston läpikäymisen alkuvaiheessa, kun aloin huomata, että tutkimani lehdet eroavat tavoitteiltaan toisistaan. Ensimmäiseksi haastattelemini Lumoojan ja Särön päätoimittajat nostivat lehtensä tavoitteeksi uusien kirjoittajien esiin nostamisen ja kirjailijoiden avustamisen uran alkupäässä. Seuraavaksi haastattelemini Kerberoksen ja Kirjon päätoimittajat korostivat vaihtoehtoisen, Suomessa tuntemattomammaksi jääneen kirjallisuuden esiin nostamista. Viimeiseksi haastateltujen Nuoren Voiman ja Tuli&Savun päätoimittajat taas näkivät lehtensä merkittävinä kirjallisuusvaikuttajina Suomessa.

On mielenkiintoista, että samaan lehtityyppiin kuuluvat lehdet osuivat peräkkäisille haastattelukerroille. Kunnia tästä kuulunee joko sattumalle tai tutkijan intuitiolle.

Kykyjenetsijät

Kykyjenetsijöiksi nimeämieni Särön ja Lumoojan päätoimittajat pitävät yhtenä lehtensä tärkeimmistä tehtävistä uusien kirjoittajien esiin tuomista Suomessa. Marissa Janhunen käyttää Lumoojasta useaan otteeseen sanaa ‘ponnahduslauta’:

MJ: (...) ⁷ Lumooja on vähän profiloitunut semmoseks kirjallisen uransa alussa oleville kirjottajille. Semmoseks vähän niinkun ponnahduslaudaksi.

---

⁷ Sitaattien editointimerkkien selitykset: (...) sitaatin alussa tarkoittaa, että samaan lauseeseen kuuluvaa tekstiä on leikattu pois. (...) sitaatin keskellä merkitsee, että tekstiä on leikattu pois. [-] tarkoittaa lyhyttä taukoa puheessa. [--] on pitkä tauko puheessa. Kursiivua käytän, kun haastateltava painottaa sanaa vahvasti.

Janhunen pitää uusien kirjallisten äänien esiin tuomista yhtenä lehden tekoon motivoivana tekijänä.

Uusien kykyjen bongaaminen on Janhusen mielestä sekä hauskaa että tärkeää:

MJ: (...) kai se on jonkinlainen sosiaalinen omatunto että pitää tehdä jotain et saa nostettua uusia ääniä esille ja tehtyä edes jotain hyvää kirjallisella kentällä.

Myös Mark Mallon haluaa auttaa kirjallisesti lahjakkaita ihmisiä urallaan eteenpäin:

MM: (...) mul on aika vilpitön motivaatio kannustaa alottelevii [-] kirjoittajia [-] kehittymään ja samaan jossain vaihees juttuja julkaistua. Ja muuten ja siis taiteellisiin kirjottajia ja toimittajia [-] ja myös sitte kuvataiteilijoita. [-] Et se jotenkin liittyy siihen et keskitytään huomio tällasiin uran alussa oleviin henkilöihin.

Sekä Janhunen että Mallon uskovat, että kirjallisuuslehdessä julkaiseminen voi vauhdittaa esikoisteoksen julkaisuprosessia. Mallon muotoilee asian seuraavasti:

MM: (...) vaikutetaan esimerkiksi ainaki jonkin verran siihen että [-] minkälaista näkyvyyttä saavat ne ihmiset jotka ovat ehkä tulevia esikoiskirjailijoita. Ja voidaan ehkä nopeuttaa sitä prosessia että ne saa esikoisensa julkaistua.

Muut haastatellut päätoimittajat eivät nostaneet uusien kirjoittajien esiintuomista niin tärkeäksi tehtäväksi kuin Mallon ja Janhunen. Tuli&Savu julkaisee vuosittain useamman uuden runoilijan tekstejä, mutta päätoimittaja Brygger korosti haastattelussa enemmän lehden muuta runouden kehittämiseen liittyviä tehtäviä. Nuori Voima taas nostaa uusia kirjoittajia esiin lähinnä runokilpailunsa kautta. Kirjon Kiviniemi kertoi lehden keskittyvän lähinnä jo julkaisseiden kirjailijoiden tuotantoon, ja myös Kerberosen päätoimittaja Hännikäisen haastattelussa korostuivat muut kuin uusien kirjoittajien esiin tuomiseen liittyvät tehtävät. Lumooja ja Särö erottuivat tässä mielessä selvästi muista lehdistä.

Radikaalit

Radikaalien kirjallisuuslehtien Kirjon ja Kerberosen päätoimittajat Erkki Kiviniemi ja Timo Hännikäinen korostavat lehtiensä vaihtoehtoista ja epäkaupallista luonnetta. Tämä käy ilmi esimerkiksi seuraavasta Erkki Kiviniemen sitaatista:

EK: Että tää on erittäin epäkaupallista [nauraa] suorastaa että. Siis ei oo kaupallisuuden häivääkään

H: Mm.

EK: meidän toiminnassa. Se on ihan selvä.

Kiviniemi ja Hännikäinen ovat päätoimittajajoukosta ainoita, jotka eivät pidä lehden levikin kasvattamista erityisen merkityksellisenä asiana. Lumoojan, Särön ja Nuoren Voiman päätoimittajat pitävät levikin nostamista tavoitteenaan. Tuli&Savun päätoimittaja Brygger toteaa, että levikki voisi

olla suurempikin, mutta että tilaajakannassa on kuitenkin hyvin edustettuna se osuus väestöstä, joka ylittää kiinnostunut runoudesta. Timo Hännikäinen ja Erkki Kiviniemi vaikuttavat olevan tyytyväisiä lehtien levikkiin tällaisenaan. Levikin kasvu voisi toki olla hyvä asia, mutta näinkin pärjätään, kuten Hännikäinen toteaa:

TH: henkilökohtaisesti mä olen ihan tyytyväinen tähänkin tilanteeseen että tietenkin totta kai on hyvä asia jos lehden tilaajamäärä kasvaa ja kustantaja tietenkin aina haluais sitä, mutta tässä vaiheessa kun Kerberos nyt pyörittää itseään ja sillä on tietty asema ihmiset tietää sen sitä luetaan niin siinä mielessä mä oon saavuttanu ihan sen mitä alun perin lähdin tavoittelemaan (...).

Erkki Kiviniemi ei maininnut haastattelussa levikin kasvattamisesta mitään, mikä ehkä kiellii tyytyväisyydestä nykytilanteeseen. Myös puhe lehden julkaisemisesta toimintana, jossa “ei ole kaupallisuuden häivääkään” viittaa siihen, ettei levikkiä ole tarvetta saada nousemaan, ainakaan sisältöjen kustannuksella.

Radikalismi ja kriittisyys ovat sanoja, joita Kiviniemi käytti kuvatessaan Kirjon sisältövalintoja, kun niistä kysyin:

H: Onks teil joku, tavallaan millä perusteella te valitsette sen että mitä te ehkä haluutte nostaa sit sieltä, vaikka kritiikeillä?

EK: Joo, siinä on se semmonen et sanosin et on piestä meidän toiminnassa semmosta kulttuuripoliittista radikalismia sillä tavalla että mielellään sellasia jossa on terää, jotka ottaa kantaa kulttuuriin. Ja mieluummin otetaan semmosia ja sitten toisaalta taas runoudesta niin tämmösiä jotka jää vähemmälle huomiolle. Mut kyl siin on kriittinen tendenssi lehden linjassa olemassa. Sit se ei oo sellanen et me oltais jotenkin yhdessä lyöty päät yhteen ja pohdittu miten se tehdään vaan se vaan on se ssemmonen [-] jotenkin yhteinen meidän ajattelussa et ei siellä sellasia lällärijuttuja o.

Myös Timo Hännikäinen haluaa nostaa Kerberoksessa esiin asioita, jotka muuten jäisivät Suomessa vähäiselle huomiolle:

TH: (...) yks on tietysti ollu että tällasia tunnettuja konservatiivisia ajattelijoita on aika paljon esimerkiks suomennettu Kerberokseen niinkun de Maitre tai tälläset koska mä oon aina kokenu että Suomessa sitä suuntausta sen tyyppistä poliittista filosofiaa ei oo kauheesti ymmärretty tai tuotu esiin niin Kerberoksessa on ollu sitten semmostakin.

Vaihtoehtolehden aura on Kirjolla vahva, ainakin Mikael Bryggerin mielikuvissa:

MB: (...) siinä on ehkä, siinä on joku yhteiskunnallinen tai tällanen viritys, semmonen tavallaan tyytyväisyys siihen pienlehteyteen ja marginaalisuuteen mitä ei samalla tavalla havaitse monissa muissa lehdissä. Et, mun mielestä Kirjo ei pyri samalla tavalla esiin kun vaikkapa niinku [--] vaikkapa Särö tai Lumoojakin tai näin edelleen, tai miksei Tuli & Savu tai Nuori Voima tai näin.

Kuten *kykyjenetsijöiden*, myös *radikaalien* lehtien päätoimittajien ajatuksissa lehtensä tehtävistä on samoja piirteitä kuin muiden lehtien päätoimittajilla. Kerberoksen ja Kirjon päätoimittajahaastatteluissa pienlehtimäisyys ja underground-henki tulevat kuitenkin muita selvemmin esiin.

Kunnianarvoiset vaikuttajat

Yksi tutkielmani tavoitteista on selvittää, millaista valtaa pienilevikkiset kirjallisuuslehdet käyttävät kirjallisuusinstituutiossa. Tutkimukseen valikoituneesta joukosta nousee esiin kaksi lehteä, joilla on jo lähtökohtaisesti vaikutusvaltaisempi asema kuin muilla lehdillä. Helsinkiläiset Nuori Voima ja Tuli&Savu näkyvät kirjallisuuselämässä tavalla, joka antaa aihetta luokitella lehdet kategoriaan *kunnianarvoiset vaikuttajat*. Nuoren Voiman vaikutusvaltainen asema on jopa historiallista perua – olihan Nuoren Voiman Liitto aikanaan se järjestö, jonka suojissa esimerkiksi kirjallisuusryhmittymä Tulenkantajat kokosi joukkonsa. Tulenkantajiin kuuluivat aikoinaan muun muassa klassikon asemaan nousseet Mika Waltari, Katri Vala ja Uno Kailas. Vuonna 1994 perustettu Tuli&Savu on huomattavasti 104-vuotiaasta Nuorta Voimaa uudempi julkaisu, mutta kuitenkin seniorikansalainen suhteessa muihin tutkielman kirjallisuuslehtiin, jotka on perustettu 2000-luvulla.

Nuoren Voiman ja Tuli&Savun vaikutusvaltaisempi asema suhteessa muihin lehtiin nousee aineistosta esiin selkeästi vaikkakin epäsuorasti. Päätoimittajat eivät siis suoraan sano pitävänsä lehtiä muita vaikutusvaltaisempina. Niiden asema näkyy kuitenkin esimerkiksi siinä, kun Brygger kertoo Tuli&Savun ja Suomen suurimman kirjallisuuslehti Parnasson kriitikkojen pitäneen tapaamisen, jossa keskusteltiin uuden runouden kritiikille tuomista haasteista. Brygger myös toteaa, että Tuli&Savun puoleen käännytään helposti silloin, kun kaivataan runouden asiantuntijaa. Tuli&Savu siis käyttää vähintäänkin asiantuntijavaltaa suomalaisessa kirjallisuusmaailmassa. Brygger ja toinen Tuli&Savun toimittaja ovat esimerkiksi käyneet Helsingin kirjastotyöntekijöiden koulutuspäivillä kertomassa siitä, mitä runoudessa tällä hetkellä tapahtuu.

Nuoren Voiman arvovaltaisuus käy ilmi esimerkiksi siitä, että lehteen on suhteellisen helppo löytää tekijöitä, kuten Martti-Tapio Kuuskoski kertoo:

MT: (...) ja siis täs lehdessä se on myös suhteellisen helppoa saada ihmisiä kirjottamaan, vaikkei ne palkkiot ei oo kauheen isoja, kun kuitenkin tällä selkeesti, tätä nyt jotenkin arvostetaan tätä lehteä ni, ihmiset ei sitten kaikkoo. Monesti kyllä kysyttäessä kiinnostuvat.

Nuoren Voiman erityisasema näkyy myös Timo Hännikäisen näkemyksessä siitä, millä lehdillä Suomessa on resursseja arvioida ilmestyvää kaunokirjallisuutta laajasti. Kerberoksella tällaisia resursseja ei Hännikäisen mukaan ole, mutta Parnassolla sekä Nuorella Voimalla ja Kritiikillä on.

Nuoren Voiman ja Tuli&Savun vaikutusvaltaisuus lienee asia, jonka kirjallisuusmaailmaa tuntevat ihmiset "vain tietävät". Tämän tutkielman raameissa asia ilmenee selkeimmin tarkastelemalla rihmastoja, johon lehdet kytkeytyvät. Nuoren Voiman ja Tuli&Savun levikkiään suuremman lehden aura näkyy esimerkiksi siinä, että niillä on muita lehtiä kiinteämpiä yhteyksiä suuriin ja keskisuuriin kustantamoihin. Paneudun näihin kytköksiin tarkemmin tutkielman analyysiosissa.

4.3. Kirjallisuustoimija vai journalistinen julkaisu?

Luvun lopuksi pohdin hetken kirjallisuuslehtien ja journalismin suhdetta. Toivon, että journalistisuuspohdinnat selkeyttävät pienilevikkisten kirjallisuuslehtien luonnetta lukijalle.

En eritellyt journalismia ja journalistisuutta omaksi teemakseen haastattelurungossa, mutta aihe tuli esiin monessa haastattelussa joko epäsuorasti tai suoraan. Suorasanaisesti asian nosti pöydälle Timo Hännikäinen, joka totesi, että Kerberos ei ole lehtenä millään lailla journalistinen. Hännikäinen pitää lehteä enemmän lukemistona kuin journalistisena julkaisuna. Myös Martti-Tapio Kuuskoski totesi, ettei ole journalisti eikä siis ajattele lehdentekoa "kauheen journalistisesti". Toisaalta esimerkiksi Marissa Janhunen viittasi "hyvään lehtimiesetiikkaan" pohdiskellessaan päätoimittajarooliin liittyvää vastuuta, ja Mikael Brygger mietti, että läheiset suhteet kaunokirjallisuuden tekijöihin voivat hankaloittaa lehden "journalistisia pyrkimyksiä" tasapuolisuuteen ja objektiivisuuteen. Päätoimittajien ajatuksissa lehdestään ja omasta roolistaan näyttäisikin olevan sekä journalismiin yhdistyviä että siitä eroa tekeviä piirteitä.

Journalistisuuspohdintoja eriteltäessä on pidettävä mielessä, että en pyytänyt haastateltavia määrittelemään journalismia haastattelutilanteissa. Onkin mahdotonta sanoa, mitä kukin on journalismilla tai journalistisuudella tarkoittanut. Siitä huolimatta on mielenkiintoista pohtia, ovatko tutkimani lehdet enemmän kirjallisuustoimijoita vai journalistisia julkaisuja. Se, mitä erilaisia määritelmiä journalismille on aikojen kuluessa annettu, ja miten nämä määritelmät suhteutuvat kirjallisuuslehtiin, voisi riittää aiheeksi uudelle pro gradu -työlle. En siis tässä tutkielmassa sukella journalismin teoriaan pintaa syvemmälle, vaan otan asian esille vain yhtenä mielenkiintoisena aineistosta nousseena näkökulmana.

Journalismi on jatkuvan tutkimuksen ja tieteellisen sekä ammatillisen keskustelun kohde, josta on tehty monenlaisia määrittelyjä. Marcel Danesin kirjoittamassa media- ja viestintätutkimuksen sanakirjassa journalismi määritellään yksinkertaisesti "uutisten ja niihin liittyvien selostusten" kirjoittamiseksi, keräämiseksi, esikäsittelyksi ja levittämiseksi (Danesi 2009, 166). Jos journalismi

määritellään näin yksioikoisesti, on ymmärrettävää, että kirjallisuuslehtien päätoimittajien on vaikea identifioitua siihen. Tutkimukseni kirjallisuuslehtien sisältö koostuu pääasiassa esseistä, runoista, novelleista ja kirja-arvioista. Lehdistä ainakin Särössä ja Nuoressa Voimassa julkaistaan silloin tällöin jonkinlaista uutisellista aineistoa, mutta jo harvan ilmestymistahdin vuoksi lienee selvää, etteivät kirjallisuuslehdet pysty toimimaan uutislehtinä.

Uutisen voi toisaalta käsittää monella tavalla. Martti-Tapio Kuuskosken mielestä esimerkiksi unohdukseen painuneen kirjailijan esiin nostaminen voi olla uutinen:

MK: (...) myös uutisuus on kiinnostavaa, ja tärkeää. Mun mielest on hauska löytää uutinen et tällanen kirjailija, joka on [-] ihan kun Kafka, Kafkan veroinen tai joku, siit ei oo vielä huomattu se ei oo vielä noussut, niin julkaistu jotain sit tällasta. Siis kyl sekin puoli on tärkeää. Mut ei siis tää [-] no me, täs on nyt mahdollisuus päästä syvälle, syvemmälle kun päivälehdissä.

Kun Nuori Voima nostaa esiin kirjailijan, Kuuskoski näkee teon jollakin tapaa uutisellisena – siis uutta tietoa sisältävänä – mutta kuitenkin päivälehtien uutisointia syvällisempänä asiana.

Esseemuotoiset tekstitkin voivat tästä näkökulmasta olla eräänlaisia uutisia. Tällä tavoin ajateltuna myös Timo Hännikäisen epäjournalistiseksi kuvailemaa, lukemistomaista julkaisua voidaan pitää Danesin määritelmän mukaisesti journalistisena.

Heikki Kuutin Uudessa mediasanastossa journalismin piirteitä ovat ajankohtaisuus, faktapohjaisuus ja yhteiskunnallisuus (2005, 73). Kirjallisuuslehtien ajankohtaisuus on kyseenalaista, sillä useimmat niistä ilmestyvät vain neljä kertaa vuodessa. Toisaalta harva julkaisutahti ei ole tavatonta journalistisillekaan kausijulkaisuille. Kirjallisuuden voi myös katsoa elävän päivänpolitiikkaa hitaammissa sykleissä, ja esimerkiksi vuoden sisällä pinnalle noussut ilmiö, tekijä tai tekemisen tapa voi olla yhä tuore ja ajankohtainen. Faktapohjaisuus tuskin pätee lehtien julkaisemaan kaunokirjallisuuteen, mutta esimerkiksi lehdissä julkaistavien esseetekstien voi olettaa pohjaavan tarkistettuihin faktoihin. Voi myös kysyä, onko kirjallisuus ja taide yleensä jo lähtökohtaisesti yhteiskunnallista, ja jos on, eikö silloin kirjallisuuslehtien sisältökin täytä journalismille asetetun yhteiskunnallisuuden kriteerin.

Journalismia voidaan lähestyä myös erittelemällä journalismille asetettuja tai sen itselleen asettamia tehtäviä. Heikki Kuutin mukaan journalismin tehtäviksi on määritelty totuudenmukaisen ja olennaisen tiedon välittäminen, yhteiskunnan kriittinen tarkkailu, yhteiskunnallisen vallankäytön valvonta sekä sananvapauden ja julkisen keskustelun edistäminen. Journalismi voidaan nähdä ympäröivän yhteiskunnan ja maailman tapahtumien ja kehityskulkujen tarkastelijaksi, kuvaajaksi, selittäjäksi ja arvioijaksi. (Kuutti 2005, 73.) Risto Kuneliuksen käsitys journalismin tehtävistä on

Kuutin näkemystä laveampi, sillä hän liittää journalismin tehtäviin myös tarinoiden kertomisen. Kunelius määrittelee journalismin nelijalkaiseksi otukseksi, jonka jalvoja ovat tiedonvälitys, tarinankerronta, julkisen keskustelun ylläpitäminen ja julkisen toiminnan resurssina toimiminen (Kunelius 2000, 5).

Journalismin yleisten tehtävien kuvauksesta on mahdollista saada kirjallisuuslehtiin sopiva, jos sana yhteiskunta korvataan sanalla kirjallisuus. Siinä missä journalismin tehtävä on tarkkailla yhteiskuntaa yleensä, kirjallisuuslehtien tehtävä on tarkkailla kirjallisuutta. Tätä tehtävää ne toteuttavat esimerkiksi kirjallisuusesseitä, kirja-arvioita ja kaunokirjallisuutta julkaisemalla. Kuuttia mukailleen kirjallisuuslehtien journalistiset tehtävät siis olisivat kirjallisuutta koskevan totuudenmukaisen ja olennaisen tiedon välittäminen, kirjallisuuden kriittinen tarkkailu, kirjallisuuteen liittyvän vallankäytön valvonta sekä sananvapauden ja kirjallisuuskeskustelun edistäminen. Tällaiseen asuun puettuna lukemistomaistenkaan kirjallisuuslehtien journalistisuus ei ole niin mahdoton ajatus kuin äkkiseltään näyttää. Kun tehtäviin liitetään vielä tarinankerronta, eli vaikkapa runojen ja novellien julkaiseminen, alkaa näyttää siltä, että suurin osa tässäkin tutkielmassa tarkastelluista kirjallisuuslehdistä on itse asiassa kirjallisuusjournalistisia julkaisuja. Uutisten, faktalaatikoiden, kainalojuttujen ja kommenttien sijaan kirjallisuuslehtien journalismi on kuitenkin kätkeytynyt omanlaisiinsa juttutyyppeihin, kuten esseisiin, arvioihin ja mutkan kautta myös novelleihin ja proosaan – sillä miksei uuden tekijän tai uudenlaista tyyliä edustavan kaunokirjallisen tekstin julkaisun voisi katsoa olevan journalistinen teko?

Edellä olen pyrkinyt osoittamaan, että kun kirjallisuuslehtien pintaa kuvainnollisesti raaputtaa, niistä voi löytää journalistisia piirteitä. Kirjallisuuslehtien päätoimittajien halu tehdä eroa suhteessa journalismiin on ymmärrettävää, sillä arkisella ymmärryksellä tarkasteltuna kirjallisuuslehdet poikkeavat selvästi laajalevikkisten sanoma- ja aikakauslehtien tapaisista journalistisista julkaisuista. Olen halunnut nostaa journalistisuuspohdinnat esiin näyttääkseni, että journalismi ei ole sen enempää terminä kuin ilmiönäkään yksiselitteinen, eikä yksiselitteistä ole myöskään kirjallisuuslehtien journalistisuus tai epäjournalistisuus. Journalistisuus-epäjournalistisuus-akselille asemoinnin sijaan onkin ehkä hedelmällisempää ajatella, että kirjallisuuslehtien journalismi on rajauksensa vuoksi hyvin erilaista kuin suurin osa muusta julkaistavasta journalismista. Harvan julkaisutahdin vuoksi se poikkeaa olennaisesti myös sanomalehtien ja tiheästi ilmestyvien aikakauslehtien kirjallisuusjournalismista, joka monesti pureutuu johonkin päivänpolttavaan aiheeseen. Kirjallisuuslehtien journalismi on hitaampaa ja nousee syvemmältä, liuskoittuneista historian kerroksista tai sykkii esiin rihmaston välityksellä heikkojen sähköimpulssien tavoin.

Asia, joka selvästi olennaisesti kirjallisuuslehdet sanoma- ja aikakauslehdistä on niiden olemukseen kuuluva kaksoiskansalaisuus toisaalta median, toisaalta kirjallisuuden kentällä. Näin asian hahmottaa myös Marissa Janhunen:

MJ: kyl mä jotenki yhdistän sen kirjallisuuslehden tekemisen ja toimittamisen ja julkasemisen just siihen että ollaan siinä kirjallisuuden piirissä, ja kirjallisuuslehti, se on osa sitä kirjallisuuden instituutiota eikä välttämättä sitä lehdistöinstituutiota.

Siinä missä sanoma- ja aikakauslehtien päätoimittajat ehkä tuntevat edistävänsä työllään journalismin asiaa, kirjallisuuslehtien päätoimittajat haluavat edistää ennen kaikkea kirjallisuuden asiaa. Uuttera, intohimoinenkin kirjallisuuden asialla oleminen ja kirjallisuusmaailmaan samaistuminen paistaa läpi haastatteluaineistosta kautta linjan. Ehkä tässä on suurin syy siihen, että osalla päätoimittajista suhde journalismiin on jokseenkin ambivalentti, vaikka lähemmin tarkasteltuna journalistisuuden voi nähdä olevan elimellinen osa kirjallisuuslehtien toimintaa.

5. Analyysin osa 1: kirjallisuuselämä rihmastona

Analyysin ensimmäisessä osassa tarkastelen pienilevikkisiä kirjallisuuslehtiä osana kirjallisuusmaailman rihmastoja ja sen toimintaa. Etsin tutkimusaineistosta vastausta kysymyksiin, millaiseen rihmastoon kirjallisuuslehdet kytkeytyvät, ja miten rihmaston toiminta ja olemassaolo vaikuttavat lehtien toimittamiseen.

Aineistopojintoja lukiessa on huomattava, että käytin haastatteluissa sekä sanaa rihmasto että sanaa verkosto, kun tarkoitin päätoimittajan ja lehden kytköksiä ympäröivään todellisuuteen. Jälkeenpäin ajateltuna olisi ehkä ollut hyvä, että olisin selventänyt käsitteiden erot haastateltaville jo haastattelutilanteissa ja avannut etenkin rihmaston käsitettä. Toisaalta haastatteluissa oli tilanteita, joissa en halunnut rajata haastateltavien ajattelua liikaa, ja päädyin siksi käyttämään yleistajuisempaa sanaa verkosto rihmasto-sanana sijaan. Verkostolla ehkä ymmärretään jotakin rihmastoja rajatumpaa ja selvemmin määriteltävää. Itse miellän verkoston olevan sellaista yhdistymistä, josta haastateltavat arkijärkisesti puhuvat, kun taas rihmasto on maanalainen yhteyksien kartta, joka piiryy esiin keskustelun kohteena olevien ilmiöiden taustalta. Haastateltavat toki saattoivat hahmottaa asian toisinkin.

Pienilevikkisen kirjallisuuslehden tekeminen on haastattelujen perusteella kiistattoman rihmastomaista toimintaa. Suorimmin tämä kävi ilmi Mikael Bryggerin haastattelusta. Jo ennen kuin ehdin mainita, että tutkimukseni fokus on lehtien rihmastomaisuudessa, Brygger nosti asian

esiin sanoen, että ymmärtääkseen Tuli&Savun toimintaa siihen on otettava rihmastomainen näkökulma. Hieman hämmentyneenä kuuntelin Bryggerin pitkää puheenvuoroa, jossa hän pyytämättä avasi Tuli&Savun toimintaa juuri siitä näkökulmasta, josta olin ajatellut aihetta lähestyä.

Rihmastomainen toimitustapa näkyy jo Tuli&Savun toimistotilassa, jossa pyöritetään myös kirjallisuusyhdistys Nihil Interitiä ja kustantamo Poesiaa. Tilassa työskentelee toimittajien ja runoilijoiden lisäksi muun muassa kirjallisuuden tutkijoita. Ihmisten eri toimenkuvat ja roolit lomittuvat ja menevät päällekkäin, mitä Brygger pitää hyvänä asiana:

MB: (...) jotenki asiat menee voimakkaasti päällekkäin ja siit on hirveesti hyötyä että meil on täällä koko joukko tälläisiä kakstuhattaluvun eri näkökulmista tulevia runoustekijöitä ja vaikuttajia.

Brygger kokeekin, ettei ole niinkään töissä Tuli&Savu –lehdessä, vaan pikemminkin ”yrityksessä nimeltä runous”, kuten Facebook hänen mukaansa asian ilmaisee, kun käyttäjä ilmoittaa ammatikseen ’poetry’.

Muut haastateltavat eivät puhuneet rihmastomaisesta toimitustavasta yhtä tiedostavasti kuin Brygger, mutta esimerkiksi Lumoojan, Särön ja Kirjon toimitustilat ovat Tuli&Savun tapaan rihmastomaisesti järjestäytyneitä. Lumoojaa tehdään turkulaisten kirjallisuustoimijoiden keskuksessa Kirjan talolla, Säröä eri alojen taiteilijoille työtiloja tarjoavassa Artlabissa ja Kirjoa tilassa, joka on samalla Sanasato-kustantamon toimisto ja kirjakaupan takahuone.

Myös lehtien tavat hankkia kirjoittajia osoittautuivat rihmastomaisiksi. Marissa Janhunen kertoi pyytävänsä tekstiä kavereiltaan, jos lehteen ei ole tarjottu esimerkiksi tarpeeksi tasokasta proosaa. Mark Mallon kertoi löytävänsä uusia kirjoittajia joskus kirjoittajakursseilta, joilla toimii opettajana.

Mikael Brygger uskoo, että Tuli&Savun toimituskunta saa rihmaston välityksellä tietää uusista, potentiaalisista runoilijoista ja kaikkein kiinnostavimmista teksteistä muutaman kuukauden sisällä. Brygger kuvaa uusien kykyjen rihmastomaista löytymistä seuraavasti:

MB: (...) ehkä puolet debytantteista, uusista kirjoittajista, olipa ne sitten kriitikoita tai runonkirjoittajia tai esseitä tai muuta, niin varmaan puolet on sellasia että ollaan jossain tilaisuudessa, ja sitten kuullaan jonkun tyyppin esiintyvän, tai sitten [-] on jossain istumassa jossain seurassa ja sitten joku kaveri sanoo että hei että ootko kuullut että Orivedellä opiskelee tän ja tän tyyppinen kaveri, opetin hänelle juuri vaikkapa lyriikan perusteita, ja se näytti mulle runojaan ja on ihan tosi valmiin olosta kamaa, että pyydäkö lähettämään sulle.

Rihmastomaisuuteen näyttää kuuluvan myös jonkinlainen hämäryys ja vaikeasti avattavuus.

Brygger eritteli rihmastoja tottuneen oloisesti, mutta esimerkiksi Erkki Kiviniemen oli haastattelussa

hankala paikantaa sitä, millaiseen rihmastoon Kirjo tai hän itse kytkeytyy. Haastatteluhetkellä 65-vuotias Kiviniemi on tehnyt pitkän uran äidinkielenopettajana, kriitikkona, kirjallisuustapahtumien järjestäjänä, kirjailijana ja kustantajana, ja vuosien varrella kontakteja on yksinkertaisesti kertynyt. Rihmastoon kuulumisesta ja etenkin henkilökohtaisista suhteista on kuitenkin hyötyä lehden teossa:

EK: Sillon kun tulee tommonen henkilökohtanen tuttavuus, ja hyvä semmonen terve läheinen ihmissuhde niin sitten on helppo saada toisenkin kerran joku [-] kirjailija tai se kontakti on jo sitte, niin on se sitten kirjottamiseen, artikkelin tai runojen tilaamiseen, esiintymiseen niin se on sitä yhtä samaa, että, tavallaan tommonen monipuolinen kulttuurikentässä toimiminen niin se rikastuttaa tota tommosta jos sä käytät tommosta verkosto-sanaa niin, kyl sen voi näin sanoa (...).

Rihmaston toiminta näyttäytyy, kun Kiviniemi toteaa artikkelin tai runojen tilaamisen ja kirjoittajan esiintyjäksi pyytämisen olevan ”sitä yhtä samaa”. Lehden päätoimittajana oleminen ja esimerkiksi runotapahtumien järjestäminen liittävätkin Kiviniemen samaan rihmastoon, eikä eri toimenkuvien tai positioiden välille voi vetää selviä rajoja. Tämä kuvaa erästä rihmaston olennaista puolta: paitsi että asiat yhdistyvät toisiinsa maanalaisin ja yllättävin kytköksin, myös yksittäinen ihminen muodostaa kytköksiä eri toimenkuvien välillä. Samaa piirrettä kuvailee Mikael Brygger puhuessaan runoustoimijoiden toimenkuvien limittymisestä ja siitä, että koko suomalainen runous on oikeastaan yksi ”yritys”, jolla on oma, seiniin rajautumaton dynamiikkansa. Juuri tämä rajautumattomuus, ristikkäinen kytkeytyvyys ja tietynlainen itsestänselvyys tekevät rihmastosta vaikeasti sanallistettavan ja mallinnettavan.

Yksi kirjallisuuslehtien toimittamisen piirre on rihmastomaisuuteen lomittuva yhteisöllisyys. Yhteisöllisyys liittyy suurelta osin siihen, että lehden toimittaminen on pääasiassa vapaaehtoistyötä. Mikael Brygger puhuukin lehdenteosta osana elämäntapaa. Toimittaminen elämäntapana johtaa siihen, että lehdestä ei varsinaisesti ”irtisanouduta”:

MB: (...) lehdessäkin tekijät aina välillä vaihtuu, mutta se hieno juttu on just tässä, että se on samalla sellanen ketju ja ei voi oikein erottaa että kuka nyt sitten on varsinaisesti toimittaja kulloinkin ja kuka ei, että tässä ympärillä hengailee koko ajan edellinen päätoimittaja ja sitä edellinen päätoimittaja, sitä edellinen päätoimittaja ja sitten sitä edellinen päätoimittaja eli Leevi [Lehto], pyörii, vaikka ei tässä tilassa niin kuitenkin aktiivisesti kaikkialla et tavallaan koko ajan käytettävissä semmonen historia kymmene vuotta taaksepäin et.

H: Mm.

MB: Tai jotenkin niitten ihmisten tieto.

Mikael Bryggerin haastattelusta avautuu avara näköala kirjallisuuslehden toimittamisen rihmastomaiseen todellisuuteen. Rihmastomaisuus ei liity vain työhön, vaan se risteilee läpi päätoimittajan koko elämän. Tämä käy ilmi, kun Brygger kertoo asunnostaan ”Etu-Töölön kirjailijakortteleissa”:

MB: (...) sitten mä muutin siihen taloon jossa on aikasemmin asunut Leevi Lehto montakymmentä vuotta, sitten Mika Waltari vielä sitäkin useampi vuosikymmen sitten niin tuota, tällaseen kommuuniin jossa asu yks suomen kielen opettaja ja sitten toi Marianna Kurtto, joka on WSOY:n kirjailija ja sit siinä asuu ihan kivenheiton päässä toinen runoilija Sinikka Vuola ja sitten siinä asuu kovin monta muuta muun muassa Parkkisen Leena ja tuota, Mike Pohjola ja Niklas Herlinkin asuu aika lähellä ja monta muuta et siin on sellanen jännittävä keskittymä ja toisessa päässä kun heittää kiven sinne Nervanderinkadun suuntaan niin siinä asuu Otonkosken Lauri ja se on semmonen, parin kolmen blokin kirjailijakortteli tai. [nauraa]

Brygger mainitsee myös, että hänen lähikapakkansa Töölössä on Vastarannan Kiiski. Kiiski on yksi niistä ravintoloista, joissa Helsinki Poetry Connection -yhdistys järjestää runotapahtumia. Myös tämä anekdootti kertoo rihmaston yllättävyydestä, anarkistisuudesta ja sattumanvaraisuudesta ilmeisen deleuze-guattarilaisessa hengessä. Toisaalta kirjallisuuselämän rihmasto vaikuttaa myös melko sulkeutuneelta. Rihmaston yhdistyminen kirjallisuuspiirien sisällä on risteilevää ja yllättävääkin, muttei levity kovin laajalle. Kirjallisuusmaailmassa toimivat ihmiset muodostavat ristikkäisten rihmojen takkupallon, jossa kukaan tuskin pystyy kartoittamaan, milloin ja miksi rihmat ovat yhdistyneet sillä tavalla kuin ovat.

On myös huomattava, että kaikki lehtien toiminta ei ole silmiinpistävän rihmastomaista. Kaikille lehdille esimerkiksi tarjotaan juttuja myös perinteistä kautta, jolloin kirjoittaja tiedustele päätoimittajalta, onko tietyn tyyliselle tekstille tarvetta, tai lähettää tarjoamansa tekstin päätoimittajan sähköpostiin. Päätoimittajista Martti-Tapio Kuuskoski luottaa ehkä vähiten jo olemassa olevaan verkostoon, ja pyrkii löytämään jutuille kirjoittajiksi aihealueiden asiantuntijoita internetin kautta.

Rihmastomaisuuteen liittyy myös se, että kirjallisuuselämään linkittyvien ihmisten toimenkuvat eivät ole sidottuja yhteen asiaan, vaan monet työskentelevät useissa eri tehtävissä. Näin on päätoimittajien, mutta myös lehden tekijöiden laita. Marissa Janhunen toteaaakin, että kirjallisuuselämässä ”tuntuu siltä, että kaikki tekevät vähän kaikkea mutta kukaan ei tee mitään sataprosenttisesti”. Samaan tulokseen ovat päätyneet Katarina Eskola ja Maaria Linko (1985, 16), joiden mukaan kirjallisuuden parissa työskentelevien intellektuellien määrä on Suomessa melko pieni, ja samat ihmiset tekevät kirjallisuutta koskevia päätöksiä eri elimissä. Eskolan ja Lingon

tutkimus on lähes kolmen vuosikymmenen takaa, mutta haastattelujeni perusteella sama piirre on yhä nähtävissä suomalaisessa kirjallisuuselämässä.

Marissa Janhusen mukaan rihmastoon kuulumisesta on apua myös silloin, kun lehdelle haetaan apurahoitusta:

MJ: Et sitten kaikki noi jotka istuu niis lautakunnissa, niin nehä aina vaihtuu tietääkseni tietyin väliajoin ja sit siel on yleensä kirjailijoita ja kustantajia ja kaikkii tollasii, ja sitten ne vuosi vuoden jälkeen aina näkee sen Lumoojan hakemuksen ja näkee miten se on kehittyny se lehti niin kylhän siin niinku, tää ala on pieni. Se on vaan todettava että tää on pieni tää kotimainen kirjallisuus ja Suomen kirjallisuuspiirit ja just silleen et joku on päättämäs apurahoista ja sitte parin kuukauden päästä sen voi nähä täällä Kirjan talon käytävillä. Niinku taiteilijana.

5.1. Päätoimittajat rihmastossa

Päätoimittajuutta kuvaavassa haastattelumateriaalissa on yhtäläisyyksiä Anne Mustosen gradututkimukseen turkulaisista pienkustantamoista ja niiden runoilijoista (Mustonen 2004). Rihmaston ja päätoimittajuuden yhteyksiä onkin nähdäkseni mielekästä lähestyä Mustosen tutkimuksen kautta. Mustosen lähestymistapa on kirjallisuussosiologinen, ja hänen tutkimusasetelmassaan on paljon samaa kuin omassa tutkimuksessani. Myös Mustonen käyttää aineistonaan haastatteluja ja pyrkii kuvaamaan niitä sosiaalisia suhteita ja sosiaalista maailmaa, joissa teos synnytetään (mt., 5). Minun ja Mustosen tutkimuksien perusteella voi katsoa, että kustantamot ja kirjallisuuslehdet ovat osa samaa taidemaailmaa⁸. Tutkimuskohteemme onkin ainakin osittain sama.

Kirjallisuuslehden päätoimittajan ja pienkustantamon johtajan profiili on samankaltainen. Mustosen haastattelemilla kustantajilla runouden tekeminen ja kustantaminen perustuvat henkilökohtaiseen kiinnostukseen ja intohimoon. Kaikilla on pitkä historia runouden kirjoittamisen parissa. Työajan ja muun sosiaalisen elämän raja on liukuva, ja työ on kiireisimmillään ympärivuorokautista. Kustantajat julkaisevat oman makunsa mukaista kirjallisuutta ja myös etsivät aktiivisesti uusia hyviä kirjoittajia. Kustantajat ja runoilijat toimivat samoissa sosiaalisissa verkostoissa, ja tätä kautta syntyy yhteistyötä. (Mustonen 2004, 52-53.) Kaikki edellä mainittu pätee jossain muodossa lähes kaikkiin haastattelemiini päätoimittajiin. Intohimoinen suhtautuminen lehden tekoon ja aktiivinen kirjallisuuden kentällä liikkuminen yhdistää kaikkia haastateltaviani. Työ ja sosiaalinen elämä limittyvät toisiinsa.

---

⁸ Taidemaailmasta ks. esim. Howard S. Beckerin *Art Worlds* (1984).

Toinen kirjallisuuslehtien päätoimittajuuden hahmottamisen kannalta olennainen lähde on Elina Jokisen (2010) kirjailija-apurahatutkimus. Jokinen jaottelee seitsemän kirjailijaprofiilia, joista viimeinen, postmodernit ”instituution uudistajat”, sopii nähdäkseni kuvaamaan sekä kirjallisuuslehtien päätoimittajia että pienkustantajia. Jokisen mukaan ”olennaista on, että nämä kirjailijat ovat tietoisia kirjallisuuden tilasta ja pyrkivät kohentamaan sitä”. Jokisen mielestä instituution uudistajia voi pitää jonkinlaisina ”tulevina kansalliskirjailijoina”, joskaan näillä kirjailijoilla ei ole kansaa yhdistäviä tehtäviä, vaan päämääränä on kirjallisuusinstituution uudistaminen. (Jokinen 2010, 177.)

Instituution uudistajille on tyypillistä, että he toimivat laaja-alaisesti kirjallisuuden kentällä. Uudistajat tahtovat osallistua kritiikkiin, kustantamiseen, kääntämiseen ja opettamiseen sekä järjestää kirjallisuustapahtumia. (Jokinen 2010, 178.) Kuvaus sopii päätoimittajiin, sillä kaikissa tutkimissani lehdissä julkaistaan kirjallisuuskritiikkiä ja käänöskirjallisuutta sekä nostetaan esiin uutta kotimaista kaunokirjallisuutta kustantamoiden tapaan. Useimmat lehdet tai niitä pyörittävät yhdistykset myös järjestävät kirjallisuustapahtumia, ja osalla päätoimittajista on opetustehtäviä. Jokisen mukaan ”2000-luvun kansalliskirjailijat” toimivat suunnannäyttäjinä muulle kirjailijakunnalle, ja kyse on ”kentällä tietoisesti ja aktiivisesti valtaan pyrkivästä ryhmästä”. (Mt. 178.) Kuvaus tuo mieleen suomalaisen kirjallisuuden 1800-lukulaiset uudistajat kuten J.V. Snellmanin, joka myös julkaisi omaa ”Kirjallisuuslehteä yleistä kansansivistystä varten” (Lahtinen 2005).

Kirjallisuuslehtien päätoimittajien laaja-alainen toiminta kirjallisuuden parissa näkyy muun muassa siinä, minkä kaltaisia töitä päätoimittajat tekevät tai ovat tehneet päätoimittamisen lisäksi tai ohella. Martti-Tapio Kuuskoski on toiminut kirjallisuuden tutkijana, Mikael Brygger on aktiivi kirjailijoiden sananvapausjärjestö Suomen PENissä, Mark Mallon vetää kirjoittajakursseja, Erkki Kiviniemellä on takana pitkä ura kirjallisuuskriittikkona, ja Marissa Janhunen on Kirjan talon koulutusvastaava. Timo Hännikäinen on päätoimittajista ainoa, jolla ei ole päätoimittamisen ja kirjailijan työn lisäksi muita kirjallisuuden kehittämiseen liittyviä tehtäviä.

On ehkä liioiteltua sanoa, että haastatteleman päätoimittajat olisivat Suomen uusia kansalliskirjailijoita. Selvää kuitenkin on, että heillä on halu toimia laaja-alaisesti kotimaisen kirjallisuuden parissa ja vakava aikomus kehittää sitä.

5.1.1. Kirjallisuuslehden toimittajat esikoiskirjailijoina

Kirjallisuuslehden päätoimittajuudella näyttää olevan vauhdittava vaikutus päätoimittajan taiteelliseen uraan. Lähes kaikkien haastateltavien kirjailijan urat ovat saaneet sysäystä päätoimittajakauden aikana. Martti-Tapio Kuuskoski on päätoimittajista ainoa, joka ei ole julkaissut kaunokirjallista teosta tai tähtää sellaisen julkaisemiseen. Marissa Janhunen ei ole julkaissut teosta, mutta kertoi neuvottelevansa parhaillaan käsikirjoituksesta kustantajan kanssa. Neuvottelu oli haastatteluhetkellä alkuvaiheessa.

Mark Mallonin esikoisrunokokoelma *Aregemia* ilmestyi Tammen kustantamana keväällä 2010, kun Mallon oli ollut päätoimittajana neljä vuotta. Erkki Kiviniemi, Timo Hännikäinen ja Mikael Brygger julkaisivat esikoisteoksensa oltuaan päätoimittajina kahden vuoden ajan. Brygger tosin oli julkaissut aiemmin englanninkielisen runoteoksen print on demand⁹ –periaatteella toimivan Ntamo-kustantamon kautta. Bryggerin suomenkielisen esikoisteoksen julkaisi Tuli&Savuun sidoksissa oleva kustantamo Poesia. Kiviniemen teokset ovat ilmestyneet Kirjoon tiiviisti kiinnittyneen Sanasato-kustantamon kautta, jonka kustannusjohtaja Kiviniemi on. Timo Hännikäisen esikoisteoksen julkaisi WSOY, mutta seuraavat teokset ovat ilmestyneet Kerberosta tätä nykyä julkaisevan Savukeitaan kautta.

Voi tuskin sanoa, että kirjallisuuslehden päätoimittajuus sinänsä tekisi kenestäkään kirjailijaa. Päätoimittajiksi todennäköisesti hakeutuu henkilöitä, joilla on alun perinkin pyrkimys julkaista oma teos. Päätoimittajakauden aikana solmitut kontaktit ja rihmastoon kytkeytyminen voi kuitenkin vaikuttaa siihen, että teoksen julkaiseminen helpottuu. Tätä pohti haastattelussa Mikael Brygger:

MB: (...) tottakai jokasen kirjallisuuslehden toimittajan ja päätoimittajan osalta niin on sillä myös tietysti tietty kirjottajan, jos mennään tähän statuskysymykseen, niin uraa edistävä vaikutus.

H: Mm.

MB: Sillä että tuntee kaikki ihmiset tai ison määrän ihmisiä.

Uraa vauhdittava vaikutus ei rajoitu lehtien päätoimittajiin, vaan jo lehden toimituskuntaan kuulumisesta näyttäisi olevan hyötyä. Marissa Janhunen ja Mark Mallon kertoivat, että lehdessä mukana oleminen näyttää vauhdittaneen ihmisten kirjallisia uria:

---

⁹ Tarvepainatusperiaate (print on demand) tarkoittaa sitä, että kirjoja ei paineta suurta määrää etukäteen, vaan niitä painetaan tilauksesta haluttu määrä (lähde: Books on Demandin verkkosivut <http://www.bod.fi/footer-bod-fi.html>). Tämä mahdollistaa pienet painokset ja kirjan kustantamisen vähäisin kustannuksin. Tietojeni mukaan Ntamo poikkeaa perinteisestä kustantamosta, sillä sen julkaisukynnys on melko matala eikä kirjoja juuri kustannustoimiteta.

MJ: (...) tosi moni jotka on ollu esimerkiks Lumoojassa toimitussihteerinä tai sitte kirjotellu paljon Lumoojaan niin he on sitte myöhemmin julkaissut omia teoksia tai muuten päätyne kustannustoimittajaks tai kustannusalalle

MM: (...) se on ehkä yhteensattumien summa, tai sit meil on hyvä vaisto, tai sitte siin on jotain maagista, en tiedä, mut tuntuu että aika moni ihminen joka on esimerkiks ollu toimituksessa mukana pitkään, niin et se on johtanu sitte kustannussopimukseen.

Kirjallisuuslehden toimittajana olemisen ja esikoisteoksen julkaisemisen välinen yhteys lienee samankaltainen kuin päätoimittamisen ja julkaisemisen välinen yhteys. Kirjallisuuslehden toimittajaksi hakeuduttaneen siksi, että kirjallisuus ja kirjoittaminen kiinnostavat. Puoli-ilmaiseksi tehtävää toimintaa voi motivoida tällöin paitsi tekemisen hauskuus ja ihmisiin tutustuminen, myös se, että toiveissa on julkaista omia teoksia.

Mark Mallon pohdiskeli rihmaston merkitystä päätoimittajan omalle kirjoitustyölle laajemminkin:

MM: (...) vaikka se aiheuttaa stressiä ja työtä ja velvollisuutta, se lehti, ja se verkosto, niin se antaa myös jotenkin sellasta yhteenkuuluvuuden tunnetta ja energiaa.

H: Hm.

MM: Omaan kirjottamiseen myös.

H: Hm.

MM: Et kyllä se itseasiassa edistää sitä kirjallist työtä.

H: Hm.

MM: Myös jollain tavalla.

5.2. Kirjallisuuslehtien yhteydet kirjallisuusinstituution osiin

Seuraavaksi käyn läpi kirjallisuusinstituution osat ja pohdin haastatteluaineiston pohjalta pienilevikkisten kirjallisuuslehtien yhteyksiä niihin. Tavoitteena on karvalakkimallinnus siitä, millaisin rihmastomaisin kytköksin lehdet haastatteluhetkellä yhdistyivät kirjallisuusmaailmaan. Haastatteluissa käytiin läpi lehtien yhteydet kirjallisuusinstituution osiin Juhani Niemen (Niemi 2000) jaottelun pohjalta. Niemen jaottelussa ei mainittu kirjallisuuden tutkijoita ja apurahojen myöntäjiä, joten nämä aiheet jäivät myös haastatteluissa vähemmälle huomiolle. Käsittelen näitä aiheita analyysissä niiltä osin, kuin se haastatteluaineiston perusteella on mahdollista.

Olen pyrkinyt kuvaamaan rihmastomaisuutta myös listaamalla kaikki haastateltavien puheessa esiin nousseet henkilöt ja tahot (liite 4). Tämä on yhdenlainen mallinnus siitä, millaisia kytköksiä lehdillä on ympäröivään maailmaan. Listauksia tarkastellessa pitää huomioida, että ne kertovat

lähinnä haastattelutilanteesta ja siinä esiin tulleista teemoista. Liitteenä ei siis ole lista lehtien tärkeimmistä kumppaneista tai yhteistyötahoista, vaan pikemminkin kyse on haastattelijan ja haastateltavien yhteisesti tuottaman puheen yhdistymisestä ympäröivään todellisuuteen. Listaukset eivät myöskään kerro, mihin henkilöt ja tahot liittyvät, ja onko ne nostanut esiin alun perin haastateltava vai haastattelija.

Olen sisällyttänyt listoihin kaikki haastatteluissa mainitut henkilöt ja tahot. Mukana ovat esimerkiksi henkilönnimet, lehdet, järjestöt ja yhdistykset. Palkintojen ja apurahojen nimiä en ole ottanut mukaan.

Parhaimmillaan listaukset ehkä onnistuvat kertomaan jotakin lehtien todellisista kytköksistä ympäröivään todellisuuteen. Luultavasti ne kuitenkin kertovat enemmän haastattelutilanteen kommunikaatiosta sekä haastattelijan ja haastateltavan mielle yhtymien satunnaisuudesta ja hermoverkkomaisuudesta – siis rihmastomaisuudesta. Rihmasto toimii kuten aivot – mieleen juolahtavien asioiden alkuperää on usein mahdotonta selvittää. Tämä jännittävä ominaisuus tekee myös näistä sinänsä triviaaleista listoista jollakin tapaa kiehtovia.

Seuraavaksi tarkastelen, millaisin kytköksin lehdet haastattelujen perusteella yhdistyvät kirjallisuusinstituution osiin. Kytköksiä eritellessä on syytä muistaa, että samat ihmiset voivat edustaa eri tahoja. Yksi ihminen voi olla yhtä aikaa vaikkapa sekä kirjailija että kirjallisuuden tutkija tai kirjoittaa arvosteluja ja olla kirjastossa töissä.

5.2.1. Yhteydet kaunokirjallisuuden tekijöihin

Yhteydet kaunokirjallisuuden tekijöihin ovat kaikilla lehdillä sangen likeiset, sillä lehtien kirjoittajakunta koostuu pääasiassa heistä. Kaikki lehtien avustajat tuskin kirjoittavat kaunokirjallisuutta itse, mutta joka tapauksessa kirjailijat ja muut kirjoittajat ovat kirjallisuuslehtien olennaista työvoimaa. Suhteet ovat jopa niin itsestään selvät, että kysymykseni ”millaisia suhteita lehdellä on kaunokirjallisuuden tekijöihin”, sai monet päätoimittajat hetkeksi hämilleen.

Kirjallisuuslehden ympärille rakentuva kirjailijarihmasto käy ilmi Erkki Kiviniemen vastauksesta:

EK: (...) Kirjon toimituskunta koostuu kirjailijoista. Jotka tuntee toisia kirjailijoita että erittäin paljon kytköksiä. Ja lisäksi mä kuulun tietysti Pirkkalaiskirjailijoihin. Kaikki me kolme jos lasketaan tää ydinkolmikko, niin kaikki kuulutaan Pirkkalaiskirjailijoihin ja erilaisiin muihin järjestöihin. Ihan, siis, vois sanoa erittäin paljon kontakteja.

H: Mm.

EK: Kaunokirjailijoihin, ehkä se on se kaikkein tärkein. [-] Meidän kirjottajista suurin osa on kirjailijoita.

Rihmaston toimintaa kuvaa se, että yhteydet eivät rajoitu niihin kirjailijoihin, jotka kuuluvat lehden toimituskuntaan. Ainakin Erkki Kiviniemi mieltää Kirjon yhteyksien ulottuvan myös lehdentekijöiden tuttavapiiriin. Tämä tekee rihmastosta arvaamattoman laajan.

Läheiset suhteet kaunokirjallisuuden tekijöihin ovat lehden elinehto, mutta ne saattavat vaikeuttaa journalististen periaatteiden noudattamista, kuten objektiivisuutta ja tasapuolisuutta. Näin ajattelee ainakin Mikael Brygger:

MB: (...) tietysti, se suhde on *niin* välitön, ja läheinen, että silloin kun tehdään lehteä, niin täytyy kiinnittää huomiota siihen että siitä pääsee etäämmälle, tai silleen et me tunnustetaan ilman muuta se, että se suhde on varsinkin Suomen kaltaisesti pienessä maassa kaikissa eri taidemuodoissa, niin jos on tavallaan ines skenes, ja sit tekee tän tyyppistä julkasua jossa kuitenkin on *myös* tietyllä tavalla tutkimuksellisia ja journalistisia periaate- joitain periaatteita, pyrkimyksiä, tasapuolisuuteen tai tän tyyppisiä, tai arvottamiseen tai muuhun, niin täytyy myös säilyttää tietty objektiivisuus ja se [huokaisten] korostaa sitä keskustelun tärkeyttä et me keskustellaan keskenään, eikä tehdä päätöksiä ihan heposin perustein.

Timo Hännikäinen huomauttaa, että myös lehden tilaajiin kuuluu monia kaunokirjallisuuden tekijöitä. Kirjallisuuslehden medialuonne tulee näkyviin siinä, että rihmasto laajenee myös lehden lukijakunnan välityksellä. Tämä tekee kirjallisuuslehtien ympärille muodostuvasta rihmastosta entistäkin vaikeammin jäljennettävän. Esimerkiksi kirjallisuuslehteä kirjastossa selaava lukija tulee liittyneeksi rihmastoon ilman, että kukaan (ehkä tarkkasilmäistä kirjastovirkailijaa lukuun ottamatta) saa sitä koskaan tietää. Näkymättömyydestä huolimatta tällaisella kytketyisellä voi olla todellisia vaikutuksia. Pohdin asiaa tarkemmin analyysin toisessa osassa.

5.2.2. Yhteydet kirjallisuuden arvostelijoihin

Kuten kaunokirjallisuuden tekijöihin, myös arvostelijoihin lehdillä on suhteita ennen kaikkea siksi, että arvostelijat kirjoittavat niihin. Kaikissa tutkimuksen lehdissä julkaistaan kirja-arvioita. Niiden määrä vaihtelee Kerberosin parista-kolmesta kriitikkistä per numero Nuoren Voiman neljä kertaa vuodessa ilmestyvän Kritiikki -sisarlehden kymmeneen arvioihin.

Martti-Tapio Kuuskoski on päätoimittajista ainoa, joka kertoi aktiivisesti etsivänsä uusia kriitikoita päätoimittamiinsa lehtiin. Kriitikkojen etsimisessä näkyy hajuraon pitäminen Parnassoon:

MK: Karri Kokko, Parnassossa, me ollaan sovittu et pidän ikäänku sellast väliä, että ku hän kuitenkin tekee sitä lehteä, toimitussihteerinä ja näin, et mä en pyydä häntä kirjottaa. Mut melkein kaikkii muita.

Tuli&Savun, Nuoren Voiman ja Parnasson tiiviit yhteydet näkyvät siinä, että lehdillä on paljon samoja kriitikoita. Silloin tällöin tämä tuottaa päätoimittajille harmia:

MB: (...) nykyään meil on aika paljon samoja kriitikoita (...) mikä on tietysti harmikin välillä kun kuulee että ”ai jaa että sä oot kirjoittamassa jo tonne Nuoreen Voimaan” tai ”ai jaa sä oot kirjottamas jo Parnassoon tai Kiiltomatoon et sori”.

Tuli&Savun ja Nuoren Voiman asema muita vaikutusvaltaisempina kirjallisuuslehtinä näkyy myös siinä, millaiset arvostelijakontaktit niillä on. Tuli&Savulla esimerkiksi on hyvät suhteet Suomen arvostelijain liitto Sarviin. Martti-Tapio Kuuskoski taas on tavoitellut Nuoren Voiman arvostelijoiksi esimerkiksi nykyistä ulkoministeri Erkki Tuomiojaa ja kansanedustaja Osmo Soininvaaraa, joskaan yhteistyösuunnitelmat eivät ole toteutuneet.

5.2.3. Yhteydet kustantamoihin ja kustannustoimittajiin

Pienilevikkisillä kirjallisuuslehdillä on jonkin verran tiiviimmät yhteydet pieniin kuin keskisuuriin tai suuriin kustantamoihin. Kerberosta julkaisee Savukeidas, Kirjolla on läheiset yhteydet päätoimittaja Kiviniemen Sanasatoon ja toimitussihteeri Ihalaisen Palladiumiin, ja Tuli&Savu on tiiviissä yhteydessä Poesia-kustantamoon.

Mark Mallon mainitsee mainosyhteyden Savukeitaaseen ja kertoo, että Avain-kustantamo on antanut Särölle hyvää palautetta. Säröllä on yhteyksiä myös Teokseen, ja lehti on muun muassa järjestänyt kirjallisuustapahtuman kustantamon kanssa. WSOY:hyn Säröllä taas ei ole minkäänlaista kytköstä. Marissa Janhunen kertoo saavansa eniten postia Atena-kustantamosta. Hän on ollut yhteydessä myös Robustokseen, Sanasatoon ja Mänty-kustannukseen, jotka kaikki ovat pieniä kustantamoita.

Asiaa pienkustantajien näkökulmasta tarkastellut Anne Mustonen (2004, 93) toteaa, että kirjallisuuslehdet ovat pienkustantajille tärkeä kanava. Lähes kaikki Mustosen gradussaan tutkimat kustantamot julkaisivat omaa lehteä. Oman aineistoni lehdistä Mustonen mainitsee Nihil Interitin julkaiseman Tuli & Savun ja Palladium-kirjojen kustantaja J.K. Ihalaisen toimittaman Kirjon. Mustosen tutkiman Turun runoliikkeen runoilijoiden tekstejä julkaistiin myös Lumoojassa ja Kerberoksessa. Nykyään Kerberosta kustantaa Savukeidas, mutta Mustosen tutkimuksen aikoihin vuonna 2004 näin ei vielä ollut.

Pienten kirjallisuuslehtien tiiviit yhteydet pienkustantamoihin selittynevät osittain sillä, että pienen kustantamon pyörittäminen ja kirjallisuuslehden päätoimittaminen koetaan samankaltaiseksi,

epäkaupallisista lähtökohdista ponnistavaksi toiminnaksi. Näin ajattelee ainakin Martti-Tapio Kuuskoski:

MK: (...) ku tää on sikäli kuitenkin kulttuurityötä mitä nää pienet kustantamot tekee, eikä siis liiketaloudellisesti kannattavaa, voittoa puuhaa, ja sitten näiden lehtien tekeminen on tietenkin tappiollista, niin niin [huokaa] kaikki tekevät sitä ikäänku jostain hengen palosta ja muusta. Loppujen lopuks kuitenkin. Että helpomminhan sen tienais sen leivän jollain muilla tavoin. Niin siinä ollaan enemmän kyllä ehkä pienkus-, tai niitten ihmisten kanssa. Samassa veneessä, kuin sitten isojen mediatalojen tai tällasten kanssa.

Toisaalta myös kustantamoyhteyksissä on nähtävissä se, että Tuli&Savu ja Nuori Voima erottuvat muista lehdistä ”kohti suurempaa”, eli näillä lehdistä on haastatteluaineiston perusteella muita lehtiä enemmän yhteyksiä myös suuriin ja keskisuuriin kustantamoihin. Mikael Bryggerin käsityksen mukaan Otava ja Teos ovat suuremmista kustantamoista ne, jotka ovat eniten suuntautuneet ”kentälle”, eli esitettävän runouden ja kirjallisuustapahtumien pariin ja sinne, missä kirjailijat ja kirjoittajat liikkuvat. WSOY, Tammi ja Gummerus taas liikkuvat lähinnä kirjamesseilla ja muissa suurissa yleisöjä keräävissä tapahtumissa. Haastattelusta jää vaikutelma, että Otavalla ja Teoksella on myös Tuli&Savuun muita suuria tai keskisuuria kustantamoita tiiviimpi yhteys. Tuli&Savulla tosin on tekijöidensä kautta yhteyksiä lähes kaikkiin Suomessa toimiviin kustantamoihin. Suhteiden tiiviyydestä ja tietyistä itsestäänselvyydestä kertoo se, että asiointi kustantamoiden kanssa on Bryggerille helppoa:

MB: nää asiat ei koskaan oikein tuppaa menee sillai et soitetaan kustantamon vaihteeseen ja pyydetään audienssia tai pyydetään sen ja sen [-] yhteystietoja tai vastaavaa vaan yleensä aina on tiedossa että kenelle pitää

H: Mm.

MB: ketä pitää lähestyä, että joku asia tulee hoidettua.

Nuorella Voimalla on kustantajayhteyksiä myös julkaisijansa Nuoren Voiman Liiton kautta. NVL esimerkiksi järjestää novellikilpailuja Gummeruksen kanssa. Nuorella Voimalla, kuten Tuli&Savullakin, on hyvät yhteydet myös Teokseen ja Otavaan. WSOY:öön Nuorella Voimalla on historiallinen yhteys, sillä WSOY tuli talousvaikeuksissa painiskelevan, vuotta aiemmin perustetun lehden kustantajaksi vuonna 1909 (Lassila 1996, 11). Nykyään WSOY ei kustanna lehteä, mutta Nuoren Voiman Liiton 75- ja 90-vuotisjuhlakirjat ovat ilmestyneet WSOY:n kustantamina.

Sekä Kuuskoski että Brygger ovat sitä mieltä, että kustantajasuhteet liittyvät ennen kaikkea siihen, kuinka aktiivisia yksittäiset kustannustoimittajat ja muut kustantamoiden työntekijät ovat olemaan yhteydessä kirjallisuuden ruohonjuuritasoon ja käymään esimerkiksi tapahtumissa.

Kuuskoski myös huomauttaa, etteivät hyvät yhteydet isoihin kustantamoihin tarkoita sitä, että suhteet niihin olisivat pieniä kustantamoita moninaisemmat:

MK: (...) kylhän toki siis kaikki Poesiat ja kaikki, ne oikeestaan ihmisii, siis nehän ne kirjottaa tänne. Ne on siis sitä samaa pilveä, tai sitä rihmastoa.

Kirjallisuuslehtien yhteydet kustantamoihin ovat ennen kaikkea yhteyksiä ihmisten, eivät instituutioiden välillä. Rihma yhdistyy ihmisestä toiseen, ja yksittäisten henkilöiden toiminta on suhteiden syntymisessä olennaisempaa kuin näitä ihmisiä ympäröivät seinät.

5.2.4. Yhteydet kirjakauppoihin

Haastattelurungossa oli alun perin kysymys, minkälaisia suhteita lehdellä on kaunokirjallisuuden markkinoijiin. Ensimmäisen haastattelun jälkeen otin tavaksi tähdentää, että markkinoijilla voidaan tarkoittaa esimerkiksi kirjakauppoja. Tämä johtui siitä, että useimmat haastateltavat toivoivat kysymykseen tarkennusta, enkä oikein tiennyt, mitä muuta kirjallisuuden markkinoijilla voitaisiin tarkoittaa. Esimerkiksi kustantamoiden markkinointiosastoja voi toki pitää kirjallisuuden markkinoijina, mutta kukaan haastateltava ei ottanut näitä haastattelussa esiin. Katson parhaaksi keskittyä tässä alaluvussa siihen, mistä kaikkien haastateltavien kanssa puhuin, eli yhteyksistä kirjakauppoihin.

Haastateltavat lähestyivät kirjakauppakysymystä ensisijaisesti sen kautta, missä kirjakaupoissa heidän omaa lehteään on myynnissä. Kirjakauppoja ei siis ajateltu niinkään ”kaunokirjallisuuden markkinoijina”, vaan oman lehden markkinoijina.

Kaikkia tutkimuksen kirjallisuuslehtiä yhdistää se, että suurista kirjakauppaketjuista niitä myy vain Akateeminen kirjakauppa. Akateemisia kirjakauppoja on Suomessa seitsemän kappaletta: kaksi Helsingissä sekä yksi Tampereella, Turussa, Oulussa, Vantaalla ja Espoossa. Tutkimuksen kirjallisuuslehtiä myydään lisäksi joissakin itsenäisissä kirjakaupoissa Helsingissä, Turussa ja Tampereella. Kirjoa myi haastattelun aikaan Tampereella Runokauppa Kattila (nykyinen Tulenkantajat), johon päätoimittaja Kiviniemellä on läheiset suhteet. Lumoojaa myy esimerkiksi Kiasman kauppa Helsingissä ja Kirjakahvila Turussa, Säröä taas Porvoon Suomalainen kirjakauppa ja Kiasman kaupan sekä muutaman muun helsinkiläisen kirjakaupan omistava Rosebud Books. Nuorta Voimaa myy Kiasman kauppa ja helsinkiläinen Lasipalatsin kirja ja Kerberos helsinkiläinen Burning Books. Burning Booksin omistaja on Timo Hännikäisen tuttava, ja Kerberos julkaisee silloin tällöin kirjakaupan mainoksen vastineeksi siitä, että lehteä on kaupassa myytävänä.

Akateemisen kirjakaupan hyvä kulttuurilehtitarjonta johtuu Mikael Bryggerin mukaan siitä, että Akateeminen kirjakauppa saa opetusministeriöltä tukea elävän kulttuurilehtihyllyn ylläpitämiseen. Muut suuret ketjut eivät myy tutkimuksen kirjallisuuslehtiä. Jotkin kirjallisuuslehdet, kuten Nuori Voima, Tuli&Savu ja Kirjo olivat yrittäneet saada lehtiään myyntiin esimerkiksi R-kioskeihin, mutta kokeneet pettymyksen.

On syytä huomauttaa, että ainakin osaa tutkimuksen lehdistä voi tilata irtonumeroina internetistä. Kirjallisuuslehtien irtonumeromyynti ei siis ole täysin riippuvainen siitä, ottavatko myyntipisteet niitä valikoimiinsa.

5.2.5. Yhteydet muihin medioihin

Kirjallisuuslehdet ovat jonkin verran yhteydessä muissa tiedotusvälineissä työskenteleviin kirjallisuustoimittajiin. Särö esimerkiksi lähettää kirjallisuustoimittajille lehden näytenumeroita siinä toivossa, että Säröstä tehtäisiin joskus juttuja. Porvoossa ilmestynvä Uusimaa onkin kirjoittanut jokaisesta ilmestyvästä lehdestä jotakin.

Rihmastomaisuus näkyy siinä, kuinka kirjallisuuslehdet yhdistyvät muuhun mediaan tekijöittensä kautta. Koska palkkioita ei ole varaa maksaa, kirjallisuuslehdillä on harvoin ”omia” toimittajia, vaan kirjoittajat risteilevät eri lehtien välillä. Tendenssin on huomannut myös James F. Hamilton (2008, 3), jonka mukaan suhteet valtavirta- ja vaihtoehtomedioiden välillä ilmenevät yhä kirjavampina, kun ihmiset työskentelevät milloin toisella, milloin toisella alueella, tai molemmilla alueilla yhtä aikaa.

Useimmat päätoimittajat pitävät tekijöiden kiertoa ymmärrettävänä myös kirjallisuuslehtien kesken, eivätkä tuoneet sitä esiin ongelmallisena asiana. Kun lehdillä ei ole varaa maksaa tekijöille palkkioita, joilla nämä tulisivat toimeen, tekijöiden on vaikea sitoutua vain yhteen lehteen. Vain Mark Mallon vastustaa sitä, että samat tekijät kirjoittavat useisiin lehtiin:

MM: Mut must tuntuu että se on jotenkin aika tärkeätä että on myös vähän hajurakoo, että esimerkiks meidän toimittajat ei kirjottais muihin lehtiin. Tai päinvastoin.

H: Mm.

MM: Että muiden lehtien toimittajat kirjottais meille. Vaikka ne oiski sitte hyvii tekstejä mutta ku tärkeintä on se että lehdet on erilaisia keskenään.

H: Hm.

MM: Ja, ja lukijoita ajatellen.

Mallonin huoli on, että kirjallisuuslehdet yhdenmukaistuvat liikaa, jos kirjoittajina on paljon samoja ihmisiä. Samaan rihmastoon yhdistyvien lehtien sisällöt saattavat muuttua niin yhdenmukaisiksi, etteivät lehdet enää onnistu erottumaan toisistaan ja palvelemaan lukijoita.

Timo Hännikäinen on yrittänyt välttää tekijäjoukon yhdenmukaistumista hankkimalla Kerberokseen myös muita kuin kirjallisuusympyröissä pyöriä tekijöitä:

TH: mä oon pitäny tärkeenä sitä että Kerberokseen kirjottaa myös porukkaa näitten kaunokirjallisuuspiirien ulkopuolelta. Ja, tämmösiä ihmisiä jota ei välttämättä nää jossain kirjamesuilla. Tai tämmösillä mutta jotka on kuitenkin asioista kiinnostuneita ja hyviä kirjottajia. Koska monissa kirjallisuuslehdissä usein on ehkä vähän ongelmanakin se että se koko kirjottajakunta kaikki tuntevat toisensa ja sitten siellä ei pääse mitään kauheen erikoista esiin.

Hännikäisen kommentti tukee aiemmin esittämäni ajatusta, jonka mukaan kirjallisuuselämän rihmasto on vaikeasta jäljennettävyydestään huolimatta keskittynyt melko pieneen ihmisjoukkoon. Tämä joukko on eräänlainen rihmojen ”takku”, johon sotkeutuneilla ihmisillä on paljon yhteyksiä keskenään. Rihmasto ei kuitenkaan ole rajautunut tähän takkuun, vaan sen laidoilla on väljempää, ja rihmoja kulkeutuu kauas keskiön ulkopuolelle. Rihmastoa voi myös pyrkiä tietoisesti laajentamaan ulos ruuhkaisesta säkkärästä, kuten Hännikäinen kertoi tehneensä.

Kirjallisuuslehtien rihmastomainen yhdistyminen muihin tiedotusvälineisiin näkyy osaltaan siinä, että lehdissä esiin nostetut asiat voivat vaikuttaa siihen, millaisia kirjallisuusjuttuja muissa tiedotusvälineissä julkaistaan. Tämän on huomannut ainakin Mikael Brygger, jonka mukaan se, mitä Tuli&Savussa nostetaan esiin ja kuka lehteen kirjoittaa, on vaikuttanut esimerkiksi Helsingin Sanomien sisältöihin:

MB: (...) esimerkiks Hesari on kyllä luottanu lehteen tosi paljon, käyttämällä samoja ihmisiä jotka on kirjottanu meidän lehtiin puheenvuoroja tai heidän ajatuksia nostamalla esiin

H: Mm

MB: Mikä on taas sitte hirveen tärkeätä totta kai runoilijan [-] toimeentulon kannalta, jos on sellasia tarpeita.

Bryggerin kommentti kiinnittää huomion siihen, että medianäkyvyys ja mahdolliset työtehtävät valtaviestimissä ovat kirjoittajille rahallisestikin tärkeitä. Pienilevikkiset, vähävaraiset kirjallisuuslehdet voivat siis tuottaa myös rahallista hyötyä kirjallisuusmaailmassa toimiville ihmisille. Bryggerin kommentti muistuttaa, ettei elämä rihmastossakaan ole vain tasa-arvoisen horisontaalista. Myös vertikaaliset valtahierarkiat ja rahakkaiden, laajalle levittäytyvien toimijoiden, kuten Helsingin Sanomien, muita suuremmat vaikutusmahdollisuudet ovat tosiasioita.

Martti-Tapio Kuuskoskelle Helsingin Sanomien vaikutusvalta näyttäytyi negatiivisessa mielessä, kun Sivusilmin -kulttuurilehtipalstalla julkaistiin toimittaja Esa Mäkisen kirjoittama juttu Kuuskosken vasta perustamasta Kritiikki-lehdestä. Kuuskosken mukaan teksti oli ”suoranainen vittuilu”, jonka sisältö oli se, ettei Kritiikin kaltaista lehteä tarvita:

MK: Nehän puolustelee että se on subjektiivista. Subjektiivinen asia. Mutta valtalehden subjektiiv-, siis se on jotenkin mennyt ihan kummalliseksi tää [-] se että, subjektiivisesti kirjoittaen miljoonalle lukijalle. Kyllä joku pitäis olla sellanen journalistinen vastuu että tietää näitten suhteiden miten ne, niinkun valtasuhteiden tai mikä valta siinä yhdellä subjektiivisella kirjoittajalla on.

Silminnäkijä-palstalla olleen jutun jälkeen Kritiikistä ei ole kirjoitettu Helsingin Sanomissa.

Kuuskosken mukaan lehteä luetaan toimituksessa kiinnostuksella ja kehuaan henkilökohtaisissa keskusteluissa, mutta kun siitä ei kirjoiteta, ihmiset eivät opi tuntemaan ja tilaamaan sitä. Kuuskoski ajatteleekin tekevänsä pienilevikkistä Kritiikkiä arkistoihmisille. Hän uskoo, että tulevaisuudessa Kritiikkejä saatetaan lukea dokumentteina tämän ajan kirjallisuuskeskustelun hengestä.

Valtakunnalliselle yleisölle suunnattua kulttuurijournalismia tekee Suomessa myös Yleisradio, jonka toimintaan etenkin Mikael Brygger on tyytyväinen. Bryggerin mielestä Yle tekee hyvää työtä runouden ja sen ilmiöiden popularisoijana. Ylen Radio 1:n ohjelmistossa on esimerkiksi kulttuurin ja musiikin ajankohtaisohjelma Kultakuume, joka tekee viikoittaisia kulttuurilehtikatsauksia. Kulttuurilehtikatsauksessa on nostettu esiin ainakin Lumoojassa ja Tuli&Savussa ilmestynyttä sisältöä.

5.2.6. Yhteydet kirjastoihin

Pienilevikkisiä kirjallisuuslehtiä myydään harvassa paikassa, joten kirjastot ovat niille tärkeitä kanavia, joiden avulla lehti saadaan mahdollisimman monen lukijan ulottuville. Kaikki päätoimittajat kertovat, että lehdellä on pääasiassa hyvät suhteet kirjastoihin. Mark Mallon huomauttaakin, että kirjastot suhtautuvat luultavasti kaikkiin kirjallisuuslehtiin lähtökohtaisen positiivisesti.

Päätoimittajat ovat ilmeisen yksimielisiä siitä, että kirjastokappaleet ovat lehdelle arvokkaita. Timo Hännikäinen kertoo, että Kerberosta on joskus lähetetty kirjastoihin ilmaiseksi siinä toivossa, että kirjastot alkaisivat tilata lehteä.

Kirjolle kirjastotilaukset ovat tuoneet hyvää kasvattamalla lehden saamaa apurahaa, päätoimittaja Kiviniemi kertoo:

EK: Se on tietysti yks ihan tärkeempi juttu että silloin voi tavottaa, yks kirjasto voi tavottaa sata ihmistä ihan hyvin. Tai vois arvioida noin ihan summassa mutta, miten niitä kulttuurilehtiä nyt sitten luetaan mut kuitenkin niin se, silloin se moninkertastuu se. Sitä varten muistaakseni saatu sitä kulttuurirahaa lisää koska me ollaan pystytty se osottamaan että menee kirjastoihin paljon.

Mikael Brygger ja Marissa Janhunen kertovat olleensa tekemisissä kirjastojen kanssa myös tapahtumien järjestämisen kautta. Janhunen on järjestänyt Turun pääkirjastossa esimerkiksi kirjanjulkistamistilaisuuksia, tosin nämä tapahtumat eivät ole liittyneet Lumoojaan. Brygger taas kertoo, että Helsingissä on muutama kirjasto, jotka mielellään järjestävät tiloissaan tapahtumia, ja lehden suhteet näihin kirjastoihin ovat hyvät:

MB: Helsingissä on perinteisesti ollu aika hyvät suhteet kirjastoihin siinä mielessä että täällä kirjastolaitos osallistuu niin monella tavalla tän tyyppisiin tilaisuuksiin tarjoomalla... Tai siis kaikenlaisiin tilaisuuksiin tarjoomalla tiloja käyttöön ja muutenkin sit tietysti Juhlaviikot ja Runokuu mitä Nuoren Voiman Liitto järjestää ja näin edelleen. Mul on varsinkin sellanen käsitys et toisaalta kirjasto kymppi toisaalta Rikhardinkadun kirjasto toisaalta Pasilan pääkirjasto, niin ne on tällasia [-] hyvin hoidettuja isoja kirjastoja jotka on ylpeitä siitä että niissä tapahtuu paljon ja ne haluaa olla tällasia elävän kulttuurin keskus -tyyppisiä juttuja jotka ottaa paljon osaa kaikkiin asioihin.

Haastateltavat eivät juuri tuoneet esiin kirjastojen kanssa asioimiseen liittyviä ongelmia. Mark Mallon tosin pitää ongelmana sitä, että kirjastot eivät tilaa lehtiään itse vaan käyttävät ulkomaalaisia välitysfirmoja. Mallonin mielestä välitysfirmojen käyttäminen tekee asioista hankalia. Lisäksi hän uskoo, että ”(j)oku menettää siinä rahansa jollain tavalla”.

Haastattelujen aikaan julkisuudessa ollut lehtien arvonlisäveron nosto huolestuttaa Martti-Tapio Kuuskoskea. Kuuskoski uskoo, että veronkorotus vähentää myös kulttuurilehtien kirjastotilauksia, mikä olisi kirjallisuuslehtien kannalta huono asia:

MK: Mutta, se olis tärkeetä. Et kirjastot yleishyödyllisenä palveluna ainakin mahdollisimman paljon tilais näitä lehtiä.

Kun otetaan huomioon, ettei kirjallisuuslehtiä suuressa osassa Suomea myydä lainkaan kirjakaupoissa, kirjastotilausten merkitys kasvaa entisestään.

5.2.7. Yhteydet lukijoihin

Kysymykset siitä, millaiset suhteet lehdellä on ensinnäkin kaunokirjallisuuden lukijoihin ja toisekseen omiin lukijoihinsa, aiheuttivat päätoimittajissa hämmennystä. Odotin haastateltavien vastauksia mielenkiinnolla, sillä en itsekään oikein tiennyt, mitä kysymyksiin voisi vastata. Moni päätoimittaja aloitti vastauksensa sanomalla, että todennäköisesti lehden lukijat ovat myös kaunokirjallisuuden lukijoita. Tämä lienee kirjallisuuslehtien kohdalla itsestäänselvyys.

Mikael Brygger pohdiskeli Tuli&Savun tilaajakantaa postitustarrojen perusteella seuraavasti:

MB: (...) niistä postitustarroissa mainituista ihmisistä, niin se antaa kyllä sellasen kuvan, että siellä on kaks kategoriaa, siellä on runouden suurkuluttajat, ja sitten runouden kirjottajat ja muut ihmiset joille siitä on ammatillista hyötyä

H: Mm.

MB: tutkijat, ja opiskelijat, ja näin edelleen, mut selvästi tuntuu että [-] että että, mitenhan sen sanois... Monella Tuli&Savun tilaajalla on kyllä hyvä syy tilata Tuli&Savua.

Lukijasuhdekysymyksiin tuli myös muita rihmastomaisuutta eri tavoin ilmentäviä vastauksia.

Marissa Janhunen kertoi löytäneensä netin lukupäiväkirja- ja lukupiiriblogeista mainintoja

Lumoojasta. Mark Mallon taas sanoi, että Särö löytää joskus tilaajia kirjoittajakursseilta, joilla hän opettaa. Samalla tarjoutui tilaisuus vitsailla lehden pienestä levikistä – päätoimittaja kun näyttäisi tuntevan jopa lehtensä entiset tilaajat nimeltä:

MM: (...) tääl itseasias oli kurssilla yks [nimi poistettu] niin mä kysyin siltä että miten sun nimi kuulostaa niin tutulta, niin hän sanoi että noo, ehkä se johtuu siitä että hän on joskus ollut Särön tilaaja.

H: [nauraa]

MM: Mua vähän ärsytti!

H: [nauraa]

MM: Vai niin, tunnenks mä muka.

H: Joo.

MM: Yks niist kahestkymmenestä.

H: [nauraa] Entisestä.

MM: Niin!

[nauravat]

MM: Niin, niin vielä entinen.

Lukijayhteyksistä kysyttäessä muutama päätoimittaja kertoi lehdelleen tulevasta lukijapalautteesta. Lehdet saavat yleensä melko vähän palautetta. Erkki Kiviniemi kertoo joskus ihmetelleensä, mikseivät rohkeatkaan kirjoitukset kirvoita kommentteja. Mikael Bryggerin mukaan Tuli&Savulle tulee jonkin verran lukijapalautetta, mutta yleensä palautteen antajat ovat vähintään puolittuja ihmisiä. Martti-Tapio Kuuskoski kertoo saaneensa runsaasti palautetta Nuoren Voiman kirjamesukojulla päivystäessään, mutta muuten palautetta tulee melko vähän.

5.2.8. Yhteydet kirjallisuuden tutkimukseen ja tutkijoihin

Haastattelujen tekemisen jälkeen huomasin, että teemarungosta puuttuivat lehtien yhteydet yhteen kirjallisuusinstituution olennaiseen osaan, kirjallisuuden tutkimukseen. Kirjallisuuden tutkimuksen ja tutkijoiden yhdistyminen pienilevikkisten kirjallisuuslehtien rihmastoon jäikin haastatteluaineistossa harmillisen vähäiselle huomiolle.

Tästä huolimatta kirjallisuuden tutkimus tuli jollakin tapaa esiin lähes kaikissa haastatteluissa. Mikael Brygger kertoi, että työtilassa, jossa Tuli&Savun toimitus sijaitsee, työskentelee myös kirjallisuuden tutkijoita. Martti-Tapio Kuuskoski taas on itse kirjallisuuden tutkija. Marissa Janhunen opiskelee kirjallisuutta yliopistossa, ja Erkki Kiviniemi ja Timo Hännikäinen ovat opiskelleet sitä. Kaikissa lehdissä myös julkaistaan artikkeleita ja kritiikkejä kirjallisuuden tutkijoilta ja kirjallisuuden opiskelijoilta. Ainoastaan Mark Mallonin haastattelussa kirjallisuuden tutkimus ei noussut millään tavalla esille.

Haastattelujen perusteella näyttää siltä, että lehdillä on tiiviit suhteet tutkimusmaailmaan. Suhteet lienevät samankaltaisia kuin suhteet kirjailijoihin ja kirjoittajiin: kirjallisuuden tutkijat toisin sanoen ovat myös lehden tekijöitä. Haastatteluissa asiaa ei käsitelty, mutta lehtiä selaillemalla ja haastattelujen rivienväläjä lukemalla on mahdollista muodostaa vankka oletus siitä, että kirjallisuuslehtien yhteydet tutkimukseen ovat sangen tiiviit, jopa elimelliset. Ainakin kirjallisuuslehdet ja kirjallisuuden tutkimus yhdistyvät selkeästi samaan rihmastoon. Martti-Tapio Kuuskoski vahvistaa ilmiön Nuoren Voiman osalta:

MK: Journalistit tutkijat, siis kirjallisuuden tutkijat tai kulttuurin tutkijat ja, sitten itse tää kirjallinen kenttä niin se on se kolmio mistä löytyy suurin osa avustajista.

Kuuskoski myös pohtii, että hänen päätoimittajana tekemillään valinnoilla voi olla vaikutusta kirjallisuuden tutkimukseen:

MK: (...) se mahdollisuus mikä mulla on, se et mä oon riippumaton, ja saan tehdä aika hullujaki ideoita, toteuttaa, et sil ois vaikutusta sitte muuhun median kenttään tai muuhun [yskäisee] julkaisevaan kenttään, miksei myös tutkimukseenkin päin.

Suhde tutkimukseen näkyy käänteisesti siinä, että moni päätoimittaja ei halua lehden olevan liian akateeminen. Mark Mallon peräti toteaa, että akateemiseksi julkaisuksi tulemisen välttäminen on eräs lehden tärkeistä linjoista. Marissa Janhunen taas kertoo, että Lumoojan akateemisuutta pyrittiin muutama vuosi sitten tietoisesti vähentämään. Tavoitteena on, että lehti olisi pääasiassa niin kansantajuinen, että kuka tahansa pystyy lukemaan sitä. Akateemisuuden välttämistä ja yleistajuisuuteen pyrkimistä voi pitää myös journalistisena tavoitteena.

Martti-Tapio Kuuskoski haluaisi päästä eroon akateemisen lehden maineesta, joka Nuorella

Voimalla on hänen mukaansa ollut:

MK: Sillon aluks se, sillon kun niin sanotut ysärit teki lehtee, Jouko Koskelainen ja Jyrki Kiiskinen ja tällaset, ja se aika niin sillon se oli ehkä hyvin kryptinen ja vaikeeselkoinen ja ehkä akateemisempi kun nyt. Mä oon halunnu päästä siitä maineesta eroon mistä on hirveen vaikee päästä.

Marissa Janhunen pohtii, että muut yleiskirjallisuuslehdet ovat Lumoojaa akateemisempia ja vakavahenkisempiä. Vakavahenkisyyden hän liittää esimerkiksi Särö-lehteen, jonka päätoimittaja Mallon tosin kertoo, että lehteä yritetään tehdä rennolla ja paikoin humoristisellakin otteella.

Rentouden ja epäakateemisuuden ohella lehdet pyrkivät tarjoamaan lukijoilleen sivistystä.

Mark Mallon puhuu pyrkimyksestä lukijoiden viisastuttamiseen:

MM: (...) mun mielestä jokaisen Särössä julkaistavan jutun tehtävä olisi jollain tapaa valistaa lukijoita. Että he oppivat uusia asioita elämästä. Ja maailmasta. Tai itsestään. Et siin pitää olla joku sanoma. Sen jutun pitää liikuttaa jotain ihmisen sisällä. Se, että miten se käytännössä tehään onkin sitten jo vaikeempi kysymys. Sen pitää olla kuitenkin helppo.

H: Mm.

MM: Helposti lähestyttävä sen artikkelin [---] ja sit sen pitää kyetä nyrjäyttämään ihmisen aivoissa jotain.

H: Mm.

MM: Ja viisastuttaa sitä ihmistä. Mutta, miten se tehään niin se ei oookkaan ihan helppoa. Sitä ei ehkä teoriassa pysty selittään tai mää en pysty.

H: Mm.

MM: Ja sama tehtävä vois olla sillä taiteellakin mitä leheessä julkastaan.

H: Mm.

MM: Sanotaan niin et ei mitään helppoa mössöä mutta ei myöskään mitään kiviä anneta ihmisille pureskeltavaks.

Timo Hännikäinen kertoo, että on pitänyt Kerberoksen esikuvana brittikirjailija T.S. Eliotin 1922-1939 julkaisemaa The Criterion -lehteä.

TH: (...) siinähan oli justiin tää hauska miten Eliot jotenkin sano että emme me halua lukijoita. Et se pyrki olemaan hyvin tämmönen, et se oli jotenkin avoimen elitistinen julkaisu. Siin ei ollenkaan kiinnitetty huomiota siihen että onks nää aiheet hirveen mediaseksikkäitä ja niin edelleen, et tavallaan sen Criterionin perinne on se mikä mul on aina ollu vähän mielessä tehdessäni tota julkasua.

The Criterionin perinne näyttää yhdistyvän Hännikäisen mielessä enemmän siihen, ettei suuria lukijamassoja pyritä miellyttämään mediaseksikkäillä aiheilla kuin siihen, että Kerberoksessa julkaistavat artikkelit olisivat Mallonin tarkoittamia ”kiviä”.

5.3. Yhteenveto

Kirjallisuuslehtien tekeminen on rihmastomaista toimintaa ainakin kahdella tapaa. Ensinnäkin niin toimitilat kuin tavat etsiä tekijöitä ovat monessa lehdessä rihmastomaisesti järjestyneitä, eli lehtien oma toimitustapa on rihmastomainen. Toisaalta lehdet yhdistyvät osaksi kirjallisuuselämän rihmastoja. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että päätoimittajat toimivat rihmastomaisesti monissa tehtävissä kirjallisuuden parissa.

Pienilevikkisen kirjallisuuslehden tekeminen on pääasiassa vapaaehtoistyötä, mikä tuo tekemiseen yhteisöllisyyttä. Kirjallisuuslehden päätoimittajana tai toimittajana oleminen ei ole vain työtä, vaan elämäntapa.

Kirjallisuuslehden päätoimittajan ja pienkustantajan profiilit ovat samankaltaiset, ja päätoimittajia voi pitää kirjallisuusinstituution uudistajina. Päätoimittajia yhdistää laaja-alainen toimiminen kirjallisuuden parissa.

Päätoimittajien kirjailijan urat ovat saaneet päätoimittajuudesta vauhtia. Myös muu kirjallisuuslehdessä toimiminen ja sitä ympäröivään rihmastoon kytkeytyminen voi nopeuttaa esikoisteoksen julkaisemista.

Lehtien kytkökset kirjallisuusinstituution eri osiin eivät rajoitu niihin ihmisiin, joihin lehdet ovat yhteydessä suoraan. Ihmiset yhdistyvät toisiin ihmisiin, ja näin rihmasto laajenee. Myös lehtien tilaajat ja lukijat yhdistyvät rihmastoon. Yhteydet rihmastossa rakentuvat ennen kaikkea henkilöiden, eivät instituutioiden välille. Rihmaston ytimessä toimii melko pieni joukko ihmisiä, jotka muodostavat jonkinlaisen ”rihmojen takkupallon”.

Kirjallisuuslehdillä on läheiset yhteydet kaunokirjallisuuden tekijöihin, sillä nämä kirjoittavat lehteen. Arvostelijoihin lehdillä on läheiset kytkökset samasta syystä. Kustannusmaailmassa lehdillä on pääasiassa läheisemmät suhteet pieniin kuin suuriin tai keskisuuriin kustantamoihin.

Akateeminen kirjakauppa myy kaikkia tutkimuksen lehtiä. Lisäksi lehtiä myydään joissakin yksittäisissä, pääasiassa itsenäisissä kirjakaupoissa. Suuret kauppa- ja kiosketjut eivät myy pienilevikkisiä kirjallisuuslehtiä.

Samat tekijät risteilevät eri kirjallisuuslehtien ja muiden tiedotusvälineiden välillä. Helsingin Sanomilla on korostetun paljon valtaa vaikuttaa kirjallisuuslehden tunnettavuuteen. Yleisradion toimintaan ja etenkin Kultakuume -ohjelman kulttuurilehtikatsaukseen ollaan tyytyväisiä.

Kirjallisuuslehdillä on hyvät suhteet kirjastoihin. Kirjastokappaleet ovat pienilevikkisille lehdille arvokkaita, sillä ne tavoittavat potentiaalisesti paljon ihmisiä. Kaunokirjallisuuden lukijoihin lehdillä on paljon yhteyksiä, sillä nämä ovat melko itsestään selvästi myös lehtien tilaajia.

Yhteydet kirjallisuuden tutkimukseen nousivat esiin viidessä haastattelussa kuudesta. Kaikissa lehdissä julkaistaan kirjallisuuden tutkijoiden ja opiskelijoiden kirjoittamia tekstejä. Suhteet ovat tiiviit jo siksi, että moni päätoimittaja on opiskellut kirjallisuutta. Martti-Tapio Kuuskoski tekee myös väitöskirjaa. Päätoimittajat eivät silti halua, että lehdet olisivat akateemisia julkaisuja.

6. Analyysin osa 2: vallan dynamiikka rihmastossa

Edellisessä luvussa kuvailin, millaiseen rihmatoon pienilevikkiset kirjallisuuslehdet kytkeytyvät ja millaista rihmastoja ne toiminnallaan tuottavat. Pohdin samalla, mitä rihmastomaisuus ylipäättään tarkoittaa kirjallisuuslehden kontekstissa. Tässä luvussa paneudun toiseen keskeiseen tutkimuskysymykseeni ja selvitän, millaisia vallankäytön mahdollisuuksia pienillä kirjallisuuslehdillä ja etenkin niiden päätoimittajilla on.

Kuten edellä on käynyt ilmi, kirjallisuuslehtien rahalliset resurssit ovat yleensä sängen pienet. Niillä ei siis ole suuria taloudellisia vallankäytön mahdollisuuksia. Pienilevikkisten kirjallisuuslehtien vallankäyttö onkin luonteeltaan pääasiassa vaikutusvaltaa kirjallisuusinstituution taloudellista valtaa käyttäviin osiin. Tästä puhui haastattelussa varsinkin Mikael Brygger. Hän kuvaa kirjallisuuselämän ja etenkin siihen yhdistyvien valta- ja vaihtoehtomedioiden dynamiikkaa bourdieulaisten kenttäteorian avulla:

MB: (...) jos ajatellaan kulttuuria kenttänä, tai tätä kirjallisuuskulttuuria kenttänä, niin on mahdollisuus heittää palloja, sinne kentälle, pomppimaan, kun taas mun mielestä muut mediat toimii enemmänkin niin, kuin niinkun kulttuuri-, mielipide- ja tiedelehdet, niin muut lehdet enemmänkin ottaa niitä palloja

H: Mm, mm.

MB: kiinni, niistä palloista niitä, jotka heitä miellyttää, mut jotenkin se ajatus että voi viskoa niitä palloja ja miettiä niiden pallojen perusteita että miksi heitän juuri tämän pallon.

Toisin sanoen pienilevikkisten kirjallisuuslehtien voi katsoa käyttävän kirjallisuuselämässä asiantuntijavaltaa. Jyrki Reunanen (1996, 2) mukaan asiantuntijavallassa asiantuntijan eli johonkin asiaan erityisen perehtyneen henkilön tietoa käytetään tahdonmuodostuksessa ja pyritään vaikuttamaan päätöksentekoon. Reunanen käsittelee erityisesti poliittiseen päätöksentekoon liittyvää asiantuntijavaltaa, mutta sama määritelmä sopii kirjallisuuslehtien ja kirjallisuusinstituution suhteeseen. Kirjallisuuslehti voi käyttää asiantuntemustaan esimerkiksi

nostaessaan tietyn kirjoittajan tai kirjoittamisen tavan esiin kiinnostavana uutena ilmiönä. Näin tehdessään lehti pyrkii vaikuttamaan esimerkiksi kustantamoiden tahdonmuodostukseen ja päätöksentekoon siinä, mitkä tekstit päätyvät kustannusohjelmaan ja kirjoiksi asti.

Reunanen kirjoittaa, että vaikka yksittäinen asiantuntija ei vielä olisikaan valtatekijä, asiantuntijoiden kollektiivi voi sitä olla (Reunanen 1996, 5). Esimerkiksi Tuli&Savun toimituskuntaa voi pitää tällaisena kollektiivina. Heidän käyttämänsä asiantuntijavalta näkyy esimerkiksi siinä, että toimituksen jäseniä pyydetään puhumaan erilaisiin tilaisuuksiin. Brygger kertoo olleensa toisen Tuli&Savu -aktiivin kanssa esimerkiksi Helsingin kirjastotyöntekijöiden koulutuspäivillä kertomassa siitä, mitä runoudessa tällä hetkellä tapahtuu.

Brygger vertaa Tuli&Savun asiantuntijaroolia tunnettuihin kansalaisjärjestöihin:

MB: (...) ku me koetaan et me ollaan ainoa runouslehti Suomessa, siis siinä mielessä et me keskitytään runouteen, niin ajoittain meillä loksahtaa sellanen asiantuntijarooli *siinä mielessä* et, vähän samalla tavalla kun jos vaikka Amnesty International on kiinnostunut ihmisoikeuksista yleensä, niin sitten mä oon mukana sellasessa suomalaisten kirjailijoiden ja toimittajien sananvapausjärjestössä Suomen Penissä, joka on kiinnostunut kirjailijoiden ja toimittajien sananvapauskysymyksistä ja heidän siihen sananvapauteen liittyvään toimintaan kohdistuvista loukkauksista, niin samalla tavalla et jos sitten tapahtuu jotain kummallista niin usein sitten Amnesty saattaa kääntyä Penin puoleen ja kysyä että onks teillä tarkempaa tietoo tai mielipidettä tästä asiasta, niin samalla tavalla mä vähän koen, että meihin voidaan kääntyä runouden asiantuntijana.

H: Mm.

MB: Tietyllä tavalla aika helposti.

Kansalaisjärjestöihin rinnastaminen on muutenkin läsnä Bryggerin puheessa. Hän on ainoa haastateltava, joka esimerkiksi käyttää sanaa *kirjallisuusaktivismi* kuvatessaan kirjallisuuselämässä tapahtuvaa ruohonjuuritason toimintaa. Voi olla, että Bryggerin tarkoittama kirjallisuusaktivismi ja kansalaisjärjestömainen toimintatapa liittyvät Suomessa nimenomaan runouselämään, sillä muut haastateltavat eivät nostaneet asiaa yhtä vahvasti esiin.

Pienilevikkisten kirjallisuuslehtien mahdollisuus käyttää valtaa rihmastossa liittyy nähdäkseni siihen, minkälaisista ihmisistä niiden tilaaja- ja lukijakunta koostuu. Pienilevikkisillä kirjallisuuslehdillä ei ole päivälehtien kulttuuriosastojen kaltaista mahdollisuutta vaikuttaa tuomalla asioita suurten ihmisjoukkojen tietoisuuteen. Niiden vaikutusmahdollisuudet eivät pohjaudukaan siihen, *kuinka moni* ihminen lehteä tilaa, vaan siihen, *ketkä* lehteä tilaavat. Useat päätoimittajat tunnistivat tämän oman lehtensä vaikutusvaltaan liittyvän piirteen. Esimerkiksi Timo Hännikäinen puhui Kerberoksen tilaajarekisteritiedoista, joskin haastattelijan johdattamana:

H: (...) mä oon joskus ajatellu, että nää lehdet, ehkei niiden ees tarvi tavottaa niin hirveesti ihmisiä koska ne tavottaa ne... *oikeet* ihmiset.

TH: Joo kyllä joo näinhän se on, et tota [-] ja se pätee enemmän tai vähemmän kaikkiin kirjallisuuslehtiin, mutta varmaan Kerberosessa ehkä vielä enemmän koska tilaajamäärä on montaa muuta lehteä suppeempi, mutta sitä tilaa sitten yllättävätkin ihmiset. Mä nyt en tietysti voi sanoa [naurahtaen] ketä kaikkia meidän tuol tilaajarekisterissä on mut siel on paljon just ammattikirjailijoita kustantajia paljon julkisuudes olevia ihmisiä. Siinä mieles kyllä sillä voi olla hyvinkin paljon tämmöstä syvemmän tason vaikutusta.

Hännikäinen uskoo, että Kerberosta tilaavat kirjailijat, kustantajat ja muut vaikuttajat bongaavat lehdistä kiinnostavia tekijöitä ja löytävät sieltä uusia nimiä. Mikael Brygger menee vielä pidemmälle arvioidessaan pienlehtien vaikutusta lukijoihinsa:

MB: (...) jos vaikka eri lehtien kulttuuritoimitukset lakkais tilaamasta pieniä johonkin aihepiiriin erikoistuneita kulttuurilehtiä, niin mä väittäisin et ne tippuis ihan lopullisesti kärryiltä siitä

H: Mm

MB: mitä ollaan tekemässä, mitä tapahtuu todella. Et niinkun

H: Mm.

MB: (...) kärjistän, jos ehkä arvostetuin kirjallisuuskriitikko Mervi Kantokorpi ei lukisi Tuli&Savua, niin se ei olisi niin hyvä kirjallisuuskriitikko, ainakaan mitä tulee kakstuhattaluvulla kirjoitettuun runouteen.

Anne Mustosen (2004, 59) mukaan ”runouden tuottamisen kentän voi määritellä rajatun tuotannon alakentäksi, jossa keskeistä on taiteen tekeminen toisille taiteen tekijöille”. Tätä mallia Mustonen kutsuu nimellä ”producers for producers” (tuottajilta tuottajille). Usea haastatteleman päätoimittaja kertoi, että lehden tilaajakunnassa on kirjailijoita, kustannustoimittajia, kriitikkoja ja kirjallisuustoimittajia. Päätoimittajat eivät silti allekirjoita väitettä, että kirjallisuuslehdet olisivat jonkinlaisia kirjallisuusmaailman ammattilehtiä. Mielestäni ei kuitenkaan voi aliarvioida tilaajakannan merkitystä sille, millaista valtaa pienilevikkisellä kirjallisuuslehdellä on. Tästä syystä pyysin nähtäväkseni lehtien tilaajarekisterit. Kaikki lehdet Tuli&Savua lukuun ottamatta toimittivat rekisterin.

Tilaajarekisterit vahvistivat sen, mitä päätoimittajat olivat haastatteluissa kertoneet. Kaikkien lehtien tilaajien joukossa on huomattava määrä kirjailijoita, kustantamoita, kirjastoja ja vaihtelevasti esimerkiksi taidetoimikuntia, sanoma- ja aikakauslehtien sekä radion toimituksia, yhdistyksiä, yliopistoyksiköitä ja taideoppilaitoksia, seuroja, apurahanäätiöitä, kuntien elimiä, opetus- ja kulttuuriministeriön yksiköitä sekä instituutteja.

Tässä analyysin toisessa osassa laajennan kuvaa pienilevikkisten kirjallisuuslehtien vallankäytön mahdollisuuksista kirjallisuusmaailman rihmastossa. Tarkastelen, millaista valtaa

lehdillä on uuden kaunokirjallisuuden esiin nostajina ja pohdin, miten vaihtoehtoisuus ja valtavirtaisuus ilmenevät rihmastossa. Yhdessä alaluvussa mielenkiinnon kohteena on Parnasso. Vaihtoehtoisuuden ja valtavirtaisuuden problematiikka ilmenee kiinnostavalla tavalla siinä, miten päätoimittajat puhuvat Suomen suurimmasta kirjallisuuslehdessä ja vertaavat lehtiään siihen.

6.1. Kirjallisuuslehti uuden kaunokirjallisuuden esiin nostajana

Yksi kirjallisuuslehtien funktioista on nostaa esiin ja julkaista Suomessa tuntemattomaksi tai vähäiselle huomiolle jäänyttä kirjallisuutta. Pienkustantamoiden ja pienilevikkisten kirjallisuuslehtien toiminnassa näyttäisi olevan paljon samaa. Anne Mustonen (2004) kirjoittaa, että pienimmille runokustantamoille taloudellisten riskien ottaminen voi olla kohtalokkaampaa kuin niitä suuremmille yhtiöille. Silti ne ”tekevät kulttuurisesti merkittäviä tekoja sellaisen kirjallisuuden lajin osalta, jonka tuottavuus ja myyntiluvut ovat tunnetusti pieniä” (mt., 5). Mustonen tutki pienkustantamoita nimenomaan runouden kustantajina, mutta hänen ajatuksensa huonosti tuottavien kirjallisuuden lajien julkaisemisesta pätee aineistoni lehtiin myös muiden kirjallisuuden lajien osalta. Novellit, runot ja esseet ovat melko marginaalisia kirjallisuudenlajeja, ja pienilevikkisten kirjallisuuslehtien julkaisema kaunokirjallisuus koostuu pitkälti näistä tekstityypeistä.

Myös Mark Mallonin mielestä kirjallisuuslehden toiminta muistuttaa kustantamon toimintaa:

MM: [--] me tavallaan tehään vähän samaa toimintaa kuin kustantamot eli just julkaistaan kirjailijoiden tuotantoa. Mutta tota... Kustantamo... Mä ainakin ite suhtaudun kustantamoihin silleen hyvin kunnioittavasti, et tavallaan katson heitä sellasina isä- ja äitihahmoina, joilta vois ehkä joskus saada vähän mainosrahojakin. [hymähtää] Sanopa uudestaan se kysymys, minkälaiset kytkökset...

H: Niin, minkälaisia kytköksiä...

MM: Niin ja mehän ollaan tavallaan itse myös kustantamo.

Myös Mikael Brygger vertaa Tuli&Savun roolia kustantamoiden vastaavaan:

MB: Ja koko ajan se ajatus et aina, totta kai joudutaan arvottamaan, olemaan kriittinen ja tunnistamaan oman portinvartijaroolimme, joka meilläkin totta kai on, siinä missä kustantamoilla.

Kysymys kirjallisuuslehtien portinvartijuudesta on kiinnostava, sillä ei ole aivan selvää, millaista porttia kirjallisuuslehdet itse asiassa vartioivat. Onko vartioitavana kenties varsinaisen kirjailijastatukseen johtavaa suurta porttia edeltävä pienempi portti, josta astutaan sisemmälle kehälle kahden muurin väliin? Ulomman muurin portteja lienevät myös erilaiset kirjoituskilpailut, joiden voittajat ovat jälleen lähempänä läpimurtoa, jollaisena esikoisteoksen julkaisemista voidaan kirjallisuusmaailmassa pitää. Tällä kahden muurin reunustamalla kehällä pyörii joukko kirjailijan

ammattia tavoittelevia ihmisiä, jotka yksi kerrallaan astuvat koettamaan onneaan suurelle portille. Metafora ontuu siinä, että suurelle portille on mahdollista kävellä myös suoraan, toisin sanoen lähettää käsikirjoitus kustantamoon ja toivoa parasta. Kirjallisuuslehtien portinvartijaroolista voisi kirjoittaa pitkästikin, mutta tämän tutkielman puitteissa joudun rajoittamaan aiheen käsittelyn tähän. Portinvartijuuden tarkempi analyysi jää myöhemmän tutkimuksen tehtäväksi.

Uuden kaunokirjallisuuden julkaiseminen näyttäytyy haastatteluaineistossa kolmenlaisena vallankäytön tapana. Tavoitteena on ensiksikin tuoda uusia kirjoittajia ja tekemisen tapoja lehden lukijoiden tietoisuuteen. Toiseksi toivotaan, että julkaistut tekstit nousisivat kirjallisuuselämän vallankäyttäjien, kuten kustantajien ja apurahoittajien tietoisuuteen. Kolmanneksi kaunokirjallisuuden julkaisemisella on etenkin uusille kirjoittajille psykologinen merkitys.

Uusien kirjoittajien ja tekemisen tapojen esiin nostamisesta puhuvat kaikki päätoimittajat. Sitä pidetään jopa yhtenä kirjallisuuslehtien tärkeimmistä tehtävistä, kuten Timo Hännikäinen pohtii:

TH: (...) totta kai se on merkityksellistä ja tosiaan kulttuurilehden ihan tärkeimpiä juttuja että saadaan uusia tuoreita kirjottajia näkyviin ja semmosta mitä, tuo esiin sellasta mikä mahdollisesti saattais herättää laajempaakin kiinnostusta. Kirjallisuutta lukevien ihmisten parissa.

Hännikäinen kertoo haluavansa nostaa Kerberoksessa esiin sellaisia näkökulmia ja tekstejä, jotka ovat jääneet jollakin tapaa paitsioon suomalaisessa keskustelussa. Kerberoksessa onkin julkaistu esimerkiksi konservatiivijattelijoiden tekstejä, koska sellaista ajattelua on Hännikäisen mielestä ymmärretty Suomessa huonosti. Mark Mallon pohtii, että kirjallisuuslehdessä on mahdollista parantaa novellien ja runojen näkyvyyttä. Hännikäisen mielestä on tärkeää antaa tilaa myös esseistiikalle, jonka julkaisemiseen on monessa lehdessä rajallisesti tilaa.

Uusien kirjoittajien, tekstien ja tekemisen tapojen tarjoileminen rivilukijoille on päätoimittajien mielestä kirjallisuuslehdissä tärkeää. Merkityksellisenä vallankäytön muotona pidetään myös sitä, että lehdissä julkaistut tekstit voivat päätyä vallankäyttäjien, kuten kustantamoiden, kulttuuritoimittajien ja apurahalautakuntien jäsenten nähtäville. Kaikki päätoimittajat uskovat, että omalla lehdellä voi olla tämänkaltaista vaikutusvaltaa, mutta vaikutusvallan määrä vaihtelee. Särön, Kerberoksen, Lumoojan ja Kirjon päätoimittajat pitävät lehtiensä vaikutusvaltaa melko vähäisenä. Kun lehdissä julkaistaan esimerkiksi tekstiä kirjoittajalta, joka ei ole vielä julkaissut kirjaa, mahdollinen vaikutus on lähinnä esikoisteoksen julkaisuprosessin mahdollinen nopeutuminen, kuten Hännikäinen toteaa:

TH: (...) eihän se loppujen lopuksi hirveen paljon vaikuta mihinkään kustannuspäätöksiin mutta saattaa ehkä nopeuttaa sen käsittelyä. Kustannustoimittajien pinoissa, sen käsikirjoituksen.

Rihmastoon yhdistyminen näkyy päätoimittajien ajatuksissa lehtiensä vaikutusmahdollisuuksista. Erkki Kiviniemi puhuu ”salaa menevistä vaikutuksista” jotka kulkevat ”omituisia reittejä”. Marissa Janhunen taas mainitsee ”perhosensiipiefektin”, joka voi vaikuttaa siihen, että Lumoojassa julkaistu kirjoittaja saa myöhemmin kustannussopimuksen. Perhosensiipimäisyyteen kuuluvassa ihmissilmälle näkymättömässä, ennustamattomassa vaikuttamisen tavassa on jotakin samaa kuin rihmastomaisessa kytkeytymisessä. Janhunen kuvaa perhosensiipiefektiä seuraavasti:

MJ: Et jotain pientä tapahtuu jossain ja sit joskus monen vuoden päästä se on voinut olla joku että kustannustoimittaja onkin saanut jonkun hullun miellelyhtymän, muistanu sen jostain yhteydestä ja, sitten käy loppu hyvin kaikki hyvin. Mun mielestä se on tärkeää.

Joskus efekti on Janhusen kuvaamaa suurempi, ja lehdessä julkaistut tekstit johtavat kustantajien yhteydenottoihin. Kerberosta julkaisevan Savukeidas-kustantamon johtaja on joskus ottanut Hännikäiseen yhteyttä ja kysynyt Kerberoksessa julkaistun runoilijan yhteystietoja. Myös Mark Mallonilla on tiedossaan tällainen tapaus:

MM: Mut silleen et se ois ihan selkeesti sen ansiota että tää kirjottaja ois julkassu esimerkiks runoja Särössä niin mä sellasen tiedän yhen tapauksen. Että se ois ainaki vauhdittanu sitä. Että tuota kun me lähetetään kustantamoille noita meidän lehtiä, niin sitten yks kustantaja oli selaillu sitä ja sitten näki siellä niit runoja. Ja otti yhteyttä siihen kirjottajaan. Näin mä tän oon käsittäny.

Timo Hännikäinen uskoo, että jokainen julkaisu muokkaa suomalaista kaunokirjallisuutta myös siksi, että lehtien julkaisuperusteet vaikuttavat yleisön makustandardeihin. Muut päätoimittajat eivät tuoneet tätä vaikuttamisen muotoa esiin.

Haastattelujen perusteella tutkimukseen osallistuneista lehdistä vaikutusvaltaisimpia ovat Tuli&Savu ja Nuori Voima. Tämä on kokemukseni mukaan myös kirjallisuusmaailman yleinen konsensus. Kuuskoski ja Brygger ovat haastateltavista ainoita, jotka uskovat, että omassa lehdessä julkaistuksi tulemisella on merkittävä vaikutus uusien kirjoittajien ja tekstien tunnetuksi tulemisessa. Kuuskoski toteaa, että tämä pätee myös käännöskirjallisuuteen. Hän kertoo julkaisevansa käännöstekstejä toivoen, että kustantamot innostuisivat kääntämään ja julkaisemaan teoksia kokonaisuudessaan. Kuuskoski käyttääkin urheiluterminä *syöttäminen* puhuessaan kaunokirjallisuuden julkaisemisesta.

Sekä Kuuskoski että Brygger puhuvat etenkin uusien runoilijoiden uran vauhdittamisesta lehdessä julkaisemisen kautta. Nuori Voima -lehti järjestää vuosittain runoilijadebytanttikilpailun, ja voittajista moni julkaisee pian kokonaisen teoksen kustantamon kautta. Brygger taas toteaa, että

kun Tuli&Savu nostaa jonkun kirjoittajan esiin, tämän toiminta runouskentällä helpottuu ”tosi paljon”.

Haastattelujen perusteella näyttääkin siltä, että kirjallisuuslehdet ovat tuleville esikoiskirjailijoille tärkeitä julkaisupaikkoja. Timo Hännikäisen mukaan Suomi on siinä mielessä ”tyypillinen kirjallisuusmaa”, että lähes kaikkien esikoiskirjailijoiden nimi on jossain vaiheessa näkynyt jossakin kirjallisuuslehdessä. Mikael Brygger puhuu runoudessa samasta ilmiöstä:

MB: (...) kyllähän must yheksänkyt- ja kakstuhattaluvulla on ollu viimestään itsestäänselvää että jos sun runoja on julkaistu jossain kirjallisuuslehdissä, vaikkapa, niin sut noteerataan helpommin vaikkapa sitten kustantamoissa tai toisissa kirjallisuuslehdissä tai muualla että [-] edelleen melkein kaikissa ilmestyvissä runoesikoisteoksissa niin siellä on aina sielä takakannessa että kirjoittajan runoja on julkaistu Nuoressa Voimassa ja Tuli&Savussa ja että hän on voittanut vaikkapa tän ja tän kirjoituskilpailun tai jotain tällasta et. Mut ne on ne tietyt jotka aina jotenkin nostetaan esiin. Siinä mielessä myös totta kai Tuli & Savukin, ja monessakin mielessä käyttää toki myös valtaa.

Kuten Brygger toteaa, kirjallisuuslehtien eräänlainen portinvartijarooli antaa niille mahdollisuuden käyttää valtaa kirjallisuusinstituutiossa. Vähävaraisille ja pienilevikkisille lehdille tämä on ainoita mahdollisia vallankäytön muotoja, mutta ilmeisen toimiva tapa vaikuttaa siihen, mitä kirjallisuusmaailmassa tapahtuu.

Portinvartijuus mahdollistaa myös sen, että lehdet voivat vaikuttaa etenkin uusien kirjoittajien uraan kasvattamalla näiden itseluottamusta ja uskoa omiin kykyihinsä. Tästä puhuivat etenkin Marissa Janhunen ja Mark Mallon:

MJ: Et ehkä ei silleen että Lumooja nostaa kaikki hienot uudet kirjailijat pinnalle, et ei ehkä näin ylevää ajatusta oo siin taustalla vaan siin on myös paljon se psykologinen puoli, että Lumooja halua antaa myös rohkeutta tämmösille hyvillle kirjoittajille yrittää parhaansa ja olla, et ne on sinnikkäitä.

MM: Esimerkiks mun mielest toi Jarkko Tontti on jotenki puhunu jotain tollasta, että hän oli äärimmäisen onnellinen kun hänen ekat runonsa joskus julkaistiin ja se suurin piirtein muutti hänen elämänsä.

Paitsi uusien kirjoittajien myös uusien tekemisen tapojen ja tyylien esiin tuominen on päätoimittajien mielestä kirjallisuuslehtien tärkeä tehtävä. Mikael Brygger kertoo, että Tuli&Savussa on julkaistu esimerkiksi minimalismiin ja käsiterunouteen keskittyneet numerot. Brygger uskoo, että eri tyylien esiin tuominen lehdessä voi edistää kyseisiä tyyllilajeja edustavien kirjoittajien uria ja helpottaa saamaan kustannussopimuksia, kirjallisuuspalkintoja ja apurahoja.

6.2. Vaihtoehtoisuus ja valtavirtaisuus rihmastossa

Rihmaston käsite yhdenmukaistaa todellisuuden ilmenemispisteet horisontaalisesti toisiinsa yhdistyviksi, nopeasti syntyviksi ja kuoleviksi kytköksiksi. Vaihtoehtoisuus ja valtavirtaisuus vaikuttavat kuitenkin olevan todellisia ilmiöitä myös rihmastomaisesti järjestyneessä kirjallisuusmaailmassa. Tutkailen seuraavaksi sitä, kuinka pienilevikkisten kirjallisuuslehtien vaihtoehtoisuus ja valtavirtaisuus ilmenevät rihmastossa, ja kysyn, voiko näitä asioita edes hahmottaa rihmaston käsitteen avulla.

Anne Mustosen (2004, 9) mukaan pienkustantamiseen liittyy usein vaihtoehtoisuuden, marginaalisuuden tai undergroundin elementtejä. Sama pätee pienilevikkisiin kirjallisuuslehtiin. Mustonen tosin ei ota tutkimuksessaan huomioon, että vaihtoehtoiset, marginaaliset ja undergroundissa vaikuttavat toimijat voivat olla toisesta näkökulmasta katsottuna valtavirtaa. Myös Mustosen tutkimien pienkustantamoiden voi katsoa toimivan suomalaisen runouden polttopisteessä.

Kirjallisuuselämän keskiössä toimimisesta huolimatta on kiistämätöntä, että tutkimieni lehtien levikit ovat melkoisen pieniä. Valtamedia-vaihtoehtomedia-akselilla pienilevikkiset lehdet näyttäisivät kallistuvan enemmän vaihtoehtomedian suuntaan. Se, mielletäänkö kirjallisuuslehdet valtamedioiden tekemän kulttuurijournalismin vaihtoehdoksi vai pidetäänkö niitä kirjallisuusmaailman valtamedioina, riippuu siitä, mistä näkökulmasta vaihtoehtoisuutta lähestytään ja miten se määritellään.

Kerberoksen ja Kirjon päätoimittajat mieltävät vaihtoehtoisuuden ennen kaikkea kaupallisuuden vaihtoehdoksi. Kerberosta ja Kirjoa yhdistää pyrkimys pysytellä erillään kaupallisuudesta, joka päätoimittajien mielissä assosioituu viihteellisyyteen. Timo Hännikäinen pitää Kerberosta myös epäjournalistisena julkaisuna. Vaihtoehtoisuuteen voikin liittyä tunne siitä, että lehden teko on vapaata journalistisista käytännöistä.

Erkki Kiviniemi toteaa, että hän, Kirjon toinen päätoimittaja Jussi Rusko ja toimitussihteeri J.K. Ihalainen ovat "kaikki vähän vaihtoehto". Kysymykseen siitä, suhteessa mihin kirjallisuuslehden vaihtoehtoisuus ilmenee, Kiviniemi vastaa seuraavasti:

EK: No siihen, mitä arvostetaan yleensä, tai mitä pyritään sillai pinnallisesti nostamaan, tai viihdettä tai jotain semmosta, jotain semmosta kulttuuria joka on [-] on niinkun populaaria, ja pinnallista. Sillon se vaihtoehto on sitä, underground on syvällistä koska se menee maan alle. [naurahtaa]

H: Mm.

EK: Mut ei, toi oli vaan tommonen. Mut siis, kyl se niin on että, että tota, vaihtoehtoisuus on semmosen esiin kaivamista mitä ei tavallisen päivän lehdistössä ja keskustelussa havaita.

Myös Timo Hännikäinen asettaa vaihtoehtoisuuden ja viihteellisyyden toistensa vastakohtiksi, ja pystyy tätä kautta määrittelemään Kerberosin vaihtoehtolehdeksi:

TH: Siinä mielessä ehkä se vaihtoehtoisuus voi olla että kun on näkynyt paljon sellasta trendiä, että kulttuurilehtiäkin pyritään jotenkin viihteellistämään, tuomaan mukamas enemmän yleisön lähelle että, oli nää Parnasson uudistukset, mitä mä en nyt sinänsä halua lähteä haukkumaan, se linja on toiminut ihan ookoo, ja sitten tuli vielä tää Kirjaln –lehti, joka on uudesta Parnassosta populaarimpi versio, että tähän trendiin me ei oo koskaan haluttu lähteä mukaan vaan pysyä tällasessa tiukassa perusteellisyydessä ja asialinjalla. Et jos tätä pidetään vaihtoehtoisena niin sitten ehkä Kerberos on sitä.

Hännikäinen ja Kiviniemi erottuvat muista päätoimittajista siinä, että he näkevät vaihtoehtoisuuden selvästi myönteisimpänä asiana. Vaihtoehtoisuus tarkoittaa heille sitä, että lehti ei ryhdy viihteellisen ja pinnallisen kulttuurin äänenkannattajaksi vaan kulkee omia latujaan taloudellisesta tiukkuudesta huolimatta. Levikin pienuus ei haittaa, kun lehden tekijöillä on tunne, että lehti on oikealla asialla. Kiviniemi huomauttaa, että vähäininkin ymmärtäjien joukko voi saada tärkeitä tekstejä säilymään:

EK: Mä muistan että Ralph Waldo Emerson kirjoitti joskus että Platonin tekstit kulki 500 ennen Kristusta tonne Uuteen aikaan niin että jossain vaiheessa joku viis kuus ihmistä ymmärs niitä. [hengähtää] Ja sitten ne kuitenkin säily jotenkin [naurahtaa] ennen kun keksittiin painokoneet että siihen täyty koko ajan olla että joku niitä piti he- et eihän ne ois muuten olemassa ollenkaan jos ei niitä olis säilytetty.

Kiviniemi jatkaa:

EK: Mun mielest se on jo luonnollista, että on [huokaisee] paljon semmosia tärkeitä tekstejä joil on suhteellisen vähän ymmärtäjiä.

Valtavirtaisuuden ja vaihtoehtoisuuden välinen vallan dynamiikka näyttää kiteytyvän rahaan. Kun rahaa ei ole, lehti ei pysty saavuttamaan sellaista volyymia, että se voisi nousta pienten kirjallisuuspiirien parista suurten ihmisjoukkojen tietoisuuteen. Vähävaraisuus pitää pienilevikkiset kirjallisuuslehdet pääasiassa kirjallisuuden undergroundissa – rihmaston maanalaisessa, näkymättömässä osassa.

Rahapula on myös asia, joka päätoimittajia lehden tekemisessä eniten harmittaa. Tekijöille haluttaisiin maksaa kunnollisia palkkioita, mutta se ei ole mahdollista taloudellisista syistä. Jos palkkioita voitaisiin maksaa, halukkaita tekijöitä olisi Marissa Janhusen mukaan ”Nuorgamista asti”. Uskon, että tekijöiden työpanoksen asiallinen palkitseminen myös mahdollistaisi sen, että lehden tekoon voitaisiin käyttää enemmän aikaa, ja tekeminen muuttuisi ammattimaisemmaksi. On mahdollista, että tämä lisäisi lehtien tilaajamääriä.

Toisaalta vähävaraisuus on enemmän kulttuurin parissa tehtävän työn lainalaisuus, jota avustajat eivät edes tule kyseenalaistaneeksi, kuten Mark Mallon toteaa:

MM: (...) jostain syystä tuntuu että ihmiset ei kauheesti kysy sen rahan perään. Tai aika moni ei kysy yhtään sen perään. Et kyllä mä sen koen että sitä rahaa pitää maksaa. Mut sitte nää jotka haluu tehdä Säröö niin ne on muutenki sellasii köyhii ihmisii.

H: Mm.

MM: Et tuntuu et ne on tottunu siihen et mistään ei saa mitään.

Lehden tekemiseen liittyy myös hetkiä, jolloin lehti ponnistaa hetkeksi esiin maanalaisista kerroksista. Kerberokselle kävi näin, kun lehti julkaisi Jarkko Laineen haastattelun hieman sen jälkeen, kun Laine oli joutunut eroamaan sekä Parnasson päätoimittajan että kirjailijaliiton puheenjohtajan paikoilta. Samassa numerossa julkaistiin tunnetun venäläiskirjailija Daniil Harmsin kirjeitä. Hännikäinen kertoo tapauksesta seuraavasti:

TH: (...) silloin tuli ihan käsittämätön määrä uusia tilauksia, että meilt meinas painos loppuu ja Akateemisesta ne myytiin loppuun ja sitte piti toimittaa uusia, että meidän tilaajakanta nous ihan kertarysäyksellä todella paljon ja useimmat niistä silloin tilauksen tehneistä on pysynykin tilaajina (...)

Myös Särö on onnistunut käsittelemään aiheita, jotka ovat pulpahtaneet laajemman yleisön tietoisuuteen, Mallon kertoo:

MM: (...) haastateltiin kirjailija Christer Kihlmania yhdessä lehdessä, ja hän oli antanu lausunnon Porvoon kaupunginjohtajaa koskien, ja siitä sitten paikallislehti Uusimaa Porvoossa teki aika näkyvän jutun. Että, kirjailija Christer Kihlman sanoi Porvoon kaupunginjohtajasta tätä.

H: Mm.

MM: Ja sitten siin oli esitelty samalla Särö-lehtee. Se oli meille hieno

H: Mm.

MM: asia.

Vaihtoehtoisuuden ja valtavirtaisuuden väliselle janalle sijoittuminen näyttää kirjallisuuselämän rihmastossa riippuvan ensinnäkin toimijan, kuten kirjallisuuslehden tai kustantamon, varallisuuden määrästä, toiseksi sen käsittelemien aiheiden ajankohtaisesta kiinnostavuudesta suuren yleisön silmissä ja kolmanneksi siitä, kuinka paljon toimija seuraa toisaalta valtavirrassa, toisaalta undergroundissa liikkuvia ilmiöitä. Mikael Brygger havainnollistaa viimeksi mainittua seikkaa vertailemalla, kuinka paljon eri kustantamot seuraavat sitä, mitä ”kentällä”, eli kirjallisuuden ruohonjuuritasolla, tapahtuu:

MB: (...) must tuntuu et Teoksella ja Otavalla nää asiat on pauttiarallaa kunnossa, tai silleen et heillä on korvia ja silmiä ja sormia joidenkin asioiden edes valtimoilla. Mutta sitte jos miettii

Gummerusta tai Tammea tai WSOY:tä, niin en mä usko et heillä on mitään käsitystä siitä, muuten kun Tuli & Savun kautta, ja näin edelleen, mut ei he osallistu silleen

H: Mm.

MB: meininkeihin.

”Meininkeihin” eli vakaiden instituutioiden ulkopuolella tapahtuvaan kirjallisuuselämään osallistuminen voi kasvattaa instituutioiden vaikutusvaltaa. Kuten Brygger ilmaisee, kustantamon asiat ovat ”pauttiarallaa kunnossa” silloin, kun talossa on tietoa ja ymmärrystä siitä, mitä kirjallisuusmaailman ruohonjuuritasolla tapahtuu. Maalaisjärjellä voi ajatella, että silloin, kun kustantamolla on kosketus kirjallisen kulttuurin ruohonjuuritason toimintaan, sillä on kosketus myös kirjallisuuden kehittymiseen ja uusiin suuntauksiin. Jos kosketusta ei ole, kustantamo on vaarassa menettää kirjallisuuspiirien arvostuksen. Tämän voi ajatella johtavan tilanteeseen, jossa kirjallisuusmaailman tapahtumia seuraavat ja siinä toimivat lupaavat kirjoittajat eivät enää tahdo tarjota käsikirjoituksiaan kyseiselle kustantamolle.

Pienilevikkisten kirjallisuuslehtien seuraaminen on valtainstituutioille yksi tapa pysyä perillä rihmaston uusista haarautumissuunnista. Omakätinen näppituntuma, sormien pitäminen ”asioiden valtimoilla” kuitenkin auttaa pysymään ajankohtaisesti kiinni siinä, mitä kirjallisuuselämässä tapahtuu ja mitä mahdollisesti on odotettavissa. Vaihtoehtoisten elämänmuotojen seuraaminen ja rihmatoon kytkeytyminen toisin sanoen auttaa valtavirtaisia instituutioita uusiutumaan ja pitämään vallastaan kiinni.

6.3. Parnasso

Päätoimittajien tapa asemoida lehtiään suhteessa kirjallisuusmaailman ”kovaan ytimeen” tulee esille siinä, kuinka he puhuvat Suomen laajalevikkisimmästä kirjallisuuslehdestä Parnassosta. Parnasso-puhe on kiinnostavaa, sillä haastattelurungossa ei ollut erillistä kysymystä Parnassosta. Siitä huolimatta kaikki päätoimittajat nostavat lehden esiin aineiston haastatteluissa.

Parnassoa käytetään muun muassa vertailukohtana oman lehden määrittelemisessä, kuten Martti-Tapio Kuuskoski seuraavassa:

MK: (...) tää Nuori Voimahan vaikee kategorioida. Se ei oo niinkun Parnasso, Parnasso on pelkkä kirjallisuuslehti. Ja tota [-] tää on kaikilla taiteen ja tieteen, tai ei tieteen mut et...
Filosofia, tää on kirjallis-filosofinen lehti.

Parnasso nostetaan esiin myös silloin, kun pohditaan oman lehden vaihtoehtoisia piirteitä. Näin tekee ainakin Marissa Janhunen:

MJ: (...)mutta mä uskon siihen, että esimerkiksi kaikki jotka on pienempiä kun Parnasso tai kaikki jotka on pienempiä kun Helsingin Sanomat niin voi kutsua et ne on vaihtoehtoisia.

Vertailua Parnassoon tehtiin myös silloin, kun Kerberosta perustettiin, Timo Hännikäinen kertoo:

TH: Ja okei Hesassa oli sitten nää suuremmat niinkun Nuori Voima ja Parnasso, ja Parnasso oli sitten tietysti sidoksissa Yhtyneisiin Kuvalehtiin ja sitten Nuori Voima Nuoren Voiman Liittoon ja ideana oli tehdä tällöinen ihan ruohonjuuritasolta nouseva itsenäinen kulttuurilehti.

Marissa Janhunen nimeää vaihtoehtoisiksi kaikki alansa suurimpia julkaisuja kuten Parnassoa tai Helsingin Sanomia pienemmät lehdet. Timo Hännikäinen taas kuvailee Parnassoa suureksi, isoon mediatiloon sidoksissa olevaksi lehdeksi, jonka vastapainoksi hän halusi perustaa ”ruohonjuuritasolta nousevan” ja ”itsenäisen” kulttuurilehden, Kerberoksen. Sitaatista voi lukea, että *ruohonjuuritasolta nouseva* ja *itsenäinen* ovat määreitä, jotka eivät Hännikäisen mielestä sovi kuvaamaan Parnassoa, eivätkä myöskään tässä tutkimuksessa mukana olevaa Nuorta Voimaa.

Parnasso otetaan esiin myös silloin, kun verrataan omaa lehteä muihin pienilevikkisiin kirjallisuuslehtiin. Näin tekee Mark Mallon puhuessaan Särön mainosmyynnistä:

MM: Yks juttu, mikä mul vielä tuli mieleen mikä ehkä erottaa Särön niin on tää meidän mainosmyynti, et toi KirjaIn -lehti, niin niilhän on mainoksia ja Parnassol kai jonkun verran mutta sitten nää marginaalisemmat lehdet niin ne ei tunnu panostavan siihen.

Mallon tulee samalla tuoneeksi ilmi oman käsityksensä kirjallisuuslehtien jakaantumisesta valtavirtaisiin ja marginaalisiin. KirjaIn ja Parnasso ovat omassa luokassaan, muut ”marginaalisempia”. Yksi marginaalisuuteen viittaava piirre on mainosmyynnin vähyys. Mallon itse on yrittänyt pitää mainokset mukana Särössä osittain siksi, että lehti näyttäisi siltä, ”ettei Särö ole yksin täs maailmassa”. Mainosmyynti laajalevikkisten lehtien tyyliin on Mallonin mielestä pienelle kirjallisuuslehdelle järkevää.

Parnassoa käytetään vertailukohtana myös silloin, kun pohditaan oman lehden mahdollisuuksia kasvaa suuremmaksi, kuten Mikael Brygger seuraavassa:

MB: (...) sen takia että me ollaan keskitytty joihinkin asioihin niin taas tarkoittaa sitä että meillä sitten on myös tietty... Meidän levikki ei voi olla, niinkun Parnasson luokkaa tyyliin.

H: Mm.

MB: Tai näin. Koska ne, realiteetit on erilaiset, ja se kohderyhmä on vähän rajatumpi.

Timo Hännikäinen ja Erkki Kiviniemi pohdiskelevat lehtiensä mahdollisuuksia kritiikin julkaisemiseen suhteessa Parnassoon:

TH: Mitenkään laajastihan me ei voida arvostella tässä maassa ilmestyvää kaunokirjallisuutta sillä tavalla kun esimerkiksi joku Parnasso tai Nuori Voima ja Kritiikki pystyy. Mutta enemmän me poimitaan sieltä jotain kiinnostavia juttuja ja vähän sen mukaan mikä avustajia itseensä kiinnostaa.

EK: (...) etenkin nää arvostelut, koska me ei pystytä semmoseen että me vuoden jälkeen voidaan todeta et me ollaan arvosteltu vuoden parhaat kirjat että siihen tulee siis aukkoja.

Meillä ei o, mut noi aika monet, tai Parnasso pyrkii ihan selvästi että se ois suunnilleen merkittävät teokset ois arvosteltu.

Vertaus Parnassoon mahdollistaa myös oman lehden myönteisten mahdollisuuksien korostamisen, kuten Timo Hännikäisen puheesta ilmenee:

TH: (...) sitten yks näistä ihan perus linjanvedoista Kerberokses on se että me yritetään julkasta tämmösiä pitkiä esseemuotosia tekstejä mahdollisimman paljon. Koska useimmissa julkasuissa tila on tommosen asiaproosan suhteen aika rajotettu. Jos ajattelee vaikka Parnassoa.

Parnassosta puhutetaan myös silloin, kun halutaan korostaa oman lehden vaikutusvaltaista asemaa. Näin tekevät lähinnä ”kunnianarvoiset vaikuttajat” -ryhmään sijoittamieni Tuli&Savun ja Nuoren Voiman päätoimittajat, kuten Martti-Tapio Kuuskoski seuraavassa:

MK: (...) puhe marginaali-jostain, sellaset keskustelut ei oo mun mielest tuottanu koskaan oikein mitään hyvää yhtään kellekään että mun mielestä [-] nämä lehdet [tutkimuksessa mukana olevat] plus sitten muutama muu, Kirjailija ja Parnasso ja mitähän nyt vois olla niin ei ne oo marginaalissa vaan ne on kirjallisuuskeskustelun [naurahten] keskustassa. Toisin kun sitten Aamulehti, se on kirjallisuuskeskustelun marginaalissa tällä hetkellä, se on itse vetänyt sen sinne. Hesari ei vielä.

H: Mm.

MK: Se kyllä on siellä myös keskustassa ja sen on helppo olla miljoonalevikillään sellanen vaikuttaja, jota meidän ei sit taas oo. Mut se ei mee silti siihen et pienilevikkiset lehdet pitäis olla välttämättä marginaali.

Kuuskosken mielestä lehden levikki ei välttämättä kerro sen vaikutusmahdollisuuksista, ainakaan kirjallisuusmaailman sisällä. Kirjallisuusmaailmassa ei ole Kuuskosken näkemyksen mukaan myöskään niin, että jotkin lehdet olisivat marginaalissa. Hänestä kaikki tutkimuksessani mukana olevat lehdet ovat kirjallisuuskeskustelun keskiössä, eivätkä ne näin ollen asetu vastakkain Parnasson kanssa. Vastakkainasettelun välttäminen viittaa rihmastomaiseen ajattelutapaan.

Mikael Brygger kertoo, että Tuli&Savun suhde Parnassoon on ”kunnioittavan läheinen”, ja että Tuli&Savun ja Parnasson kriitikoilla oli ollut haastattelua edeltävällä viikolla tapaaminen, jossa keskusteltiin runouden kritisoimisesta.

Tuli&Savu ja Nuori Voima näyttävät identifioituvan lähemmäs Parnassoa kuin muut tutkimuksen kirjallisuuslehdet. Tämä tukee oletusta, että Tuli&Savu ja Nuori Voima toimivat muita lähempänä kirjallisuusmaailman vallankäyttäjiä ja ovat siten itsekin muita lehtiä vaikutusvaltaisempia.

Käytettävissä olevan varallisuuden määrä on realiteetti, joka muodostaa eron Parnasson ja Nuoren Voiman sekä Tuli&Savun välille. Tämä näkyy ehkä selkeimmin siinä, kuinka paljon tekijöille pystytään maksamaan palkkioita, vai pystytäänkö maksamaan ollenkaan. Martti-Tapio Kuuskoski epäilee, että Parnasso maksaa kaksinkertaisia palkkioita Nuoreen Voimaan verrattuna.

Näin on siitä huolimatta, että Nuori Voima on tässä tutkimuksessa käsitellyistä lehdistä vakavaraisin ja ainoa, joka maksaa esimerkiksi päätoimittajalle sellaista palkkiota, että sillä pystyy elättämään itsensä.

Päätoimittajien puheessa ero Parnassoon syntyy eritoten siitä, että oman lehden resurssit ovat valtakirjallisuuslehteä pienemmät. Toisaalta oman lehden toiminnassa nähdään mahdollisuuksia, joita Parnassolla ei ole. Pienileikkisyyteen voi liittyä myös etulinjassa oleminen suhteessa valtalehteen. Mikael Brygger hahmottelee asiasta metaforaa:

MB: (...) ehkä voi ajatella että, jos meil on vaikka, tuli hieno, kuva, jos meillä on vaikkapa joku niinkun laiva, niin jos ajatellaan runoutta, niin ehkä Parnasso vois olla tämän laivan ulkokuori ja me voitais olla ehkä siellä konehuoneessa sitten enemmän.

Bryggerin puheesta hahmottuu mielenkiintoisella tavalla ajatus Parnassosta kirjallisuusmaailman näkyvänä osasena, jonka liikkeitä asiaan vihkiytymättömät voivat rannalta seurata. Tuli&Savu taas on näkymätön vaikuttaja, joka kuitenkin konehuoneessa tekemällään työllään saa kirjallisuuselämän liikkeeseen! Jos konehuonetta ei olisi, Parnasso jäisi tyhjänä kuorena kellumaan paikalleen.

Marissa Janhunen rinnastaa Parnasson pysyvään, vanhaan kirjallisuuteen, ja oman lehtensä toimijaksi, joka nostaa uusia tekijöitä esiin:

MJ: ja sit kun kattoo esimerkiks Parnassoo niin siel on tekijöissä yks joka on syntyny vuonna kaheksankuus ja kaikki muut on syntyny kuuskyt-seitkyt-luvulla. Ja, tai vanhempia, niin pitää niinkun nostaa tämmösiä nuoria, ja jos ei oo mitään lehtiä jotka nostaa näitä, niin se ois jotenkin masentavaa että aino missä sä saisit nimen niin olis se että sä joutusit lähettään jonnekin Parnassoon. Ja kun se on täynnä niit tämmösii pitkän linjan tekijöitä, niin eihän ne pääsis pinnalle mitään muuta kautta.

Toisaalla haastattelussa Janhunen huomauttaa, että Lumooja tukee suomalaisen kirjallisuuden elinvoimaisuutta:

MJ: Et tämmösii pieniä ponnahduslautoja tarvitaan ja se on tosi tärkeitä. Koska muutenhan kirjallinen kulttuuri kuolis.

Haastatteluiden perusteella päätoimittajat oikeuttavat omien lehtiensä olemassaoloa monelta osin vertaamalla niitä Parnassoon. Vaikka omat resurssit eivät ole niin suuret kuin valtalehdellä, voidaan kuitenkin poimia esiin ja julkaista kiinnostavia asioita (Timo Hännikäinen, Erkki Kiviniemi), tarjota ponnahduslauta nuorille tekijöille (Marissa Janhunen) ja toimia jopa voimana, joka saa kirjallisuuselämän liikkeeseen (Mikael Brygger). Oman lehden marginaalisuuden ja vaihtoehtoisuuden voi myös kyseenalaistaa ja pikemminkin rinnastaa itsensä valtalehteen (Martti-Tapio Kuuskoski).

6.4. Levittämisen vaikeudet ja rakenteellinen marginalisointi

Myyntimääriltään pienien kulttuurituotteiden levittäminen on kirjallisuusmaailmassa hankalaa. Pienkustantajien toimintaa haittaa isojen kustantamojen valta-asema kirjakaupoissa ja markkinoinnissa (Mustonen 2004, 55), ja yhtä lailla pienilevikkisten kirjallisuuslehtien on vaikea saada lehtiään levitykseen. Vähäinen levikki aiheuttaa kierteen, jossa levikkiä on vaikeaa saada nousemaan, kertoo Kuuskoski:

MK: (...) aika vähän näitä kuitenkin

H: Mm.

MK: tilataan näitä. Ehän mä nyt tiedä noista levikeistä mutta, se mitä mä täst tiedän et on hirveen vaikeeta saada nostettua levikkiä.

H: Mm.

MK: Aluksi tietysti yritti kauheen tohkeissaan. On se noussu, mut niin hirveen hitaasti-, vähän, et se ei ilahduta vielä.

Lehtien irtonumeroiden levittämisestä Suomessa pitkälti vastaavan Lehtipisteen¹⁰ toiminta ja suurilevikkisiä lehtiä suosivat käytännöt sapettavat asiaan perehtyneitä päätoimittajia, kuten Martti-Tapio Kuuskoskea. Kuuskoskella nousi seinä vastaan, kun hän yritti saada perustamaansa Kritiikki-lehteä jakeluun Lehtipisteen kautta. Kun Suomalainen Kirjakauppa ei kiinnostunut lehdestä, Lehtipisteestä ilmoitettiin, ettei lehteä oteta sen kautta jakeluun lainkaan. Kun lehteä on saatavana harvasta paikasta, sen tunnettavuus ja levikki eivät pääse kasvamaan, kuten Kuuskoski toteaa:

MK: (...) oli se sit kirjallisuuslehdet tai muut kulttuurilehdet [-] ja just nää, että ne on marginaalissa, totta kai ne tilaajien kannalta on marginaalissa tai ost- lukijoiden kannalta että niitä ei mistään, lukijat ei näe niitä.

Muutkin lehtimyynnin käytännöt syrjivät pienipainoksisia lehtiä. Mikael Brygger kertoo tapauksesta, jossa Tuli&Savu ja muutama muu kulttuurilehti selvittivät mahdollisuuksia saada lehtiä myyntiin esimerkiksi R-kioskeihin. Hanke osoittautui mahdottomaksi. Myyntimäärien olisi pitänyt olla kulttuurilehdille kestävämmän suurina tai lehdet olisi poistettu jakelusta. Myymättömiä lehtiä ei palauteta, vaan ne makuloidaan eli tuhotaan lupaa kysymättä. Myös myyntisykli on Bryggerin mukaan hyvin lyhyt.

Ongelma koskee sekä lehtien myyntipisteitä että kirjakauppoja, eivätkä kirjallisuuslehdet ole ainoita, jotka painivat sen kanssa, sanoo Kuuskoski:

---

¹⁰ Lehtipiste on lehtien irtonumeroiden markkinointi- ja jakeluorganisaatio, joka palvelee 7200 myymälää ja kaikkia kaupan ketjuja Suomessa. Lehtipiste ilmoittaa olevansa ”kaikille kustantajille ja lehdille avoin”. (Lähde: <http://www.lehtipiste.fi/fi/lehtipiste/info/default.aspx>, viitattu 13.2.2012.)

MK: (...) siis kyllähän kustantamotkin kärsii siitä ja kaikki kärsii, koko ala kärsii [naurahtaa] kun, kirjakaupat ei halua pitää hyllyssään kirjoja. Juurikaan, ehkä yhtä näytekappaletta.

H: Mm.

MK: Ellei ne oo sitte jotain sellasia... Finlandia-ehdokkaita tai voittajia tai muuta, tv:stä tuttuja tai, mä tiedä.

Martti-Tapio Kuuskosken puheesta kuuluu turhautuminen kirjallisuusmaailman kaupalliseen toimintalogiikkaan. Sillä välin kun Finlandia-ehdokkaita ja ”tv:stä tuttuja” kirjailijoita juhlietaan kirjakauppojen ja median paraatipaikoilla, pienilevikkiset kirjallisuuslehdet ja pienet kustantamot saavat tehdä työtään näkymättömyydessä. Kirjallisuuselämän kirjoittamattomat, pitkälti markkinatalouden sanelemat lait tekevät päivänvaloon murtautumisesta vaikeaa.

Huomion kohdentaminen lehtien levittämisen vaikeuksiin kyseenalaistaa ajatuksen kirjallisuuslehtien pienilevikkisyydestä jonkinlaisena jumalaisena tosiasiana, jonka kanssa täytyy vain alistua elämään. Kuten olen tutkielmassani todennut, pienilevikkisillä kirjallisuuslehdillä on vaikutusvaltaa kirjallisuuselämän sisällä. Se, voisiko niillä olla mahdollisuus vaikuttaa myös kirjallisuuden ankkalammikon ulkopuolella, on asia, jota saamme tuskin tietää niin kauan kuin lehtien levikin kasvattaminen on tehty käytännössä mahdottomaksi.

6.5. Yhteenveto

Tässä luvussa olen todennut, että kirjallisuuslehtien vallankäyttö on pääasiassa vaikuttamista kirjallisuusinstituution hallitsevissa asemissa oleviin tahoihin, eli eräänlaista asiantuntijavaltaa. Vaikutusmahdollisuudet eivät pohjaudu levikkimääriin, vaan siihen, ketkä lehtiä tilaavat. Lehtien tilaajarekisteritiedoista selviää, että tilaajien joukossa on paljon kirjallisuusmaailman vaikuttajia.

Pienilevikkisillä kirjallisuuslehdillä on kirjallisuusmaailmassa eräänlainen portinvartijarooli, sillä ne julkaisevat tekstejä myös aiemmin julkaisemattomilta kirjoittajilta. Kirjallisuuslehdet ovatkin tulevien esikoiskirjailijoiden tärkeitä julkaisupaikkoja ja ponnahtuslautoja. Lehdet myös nostavat esiin pieniä lukijaryhmiä tavoitettavia kirjallisuuden lajeja, kuten runoja ja novelleja. Tuli&Savun ja Nuoren Voiman vaikuttamismahdollisuudet ovat muita lehtiä suuremmat. Kirjallisuuslehtien portinvartijaroolin laajamittainen tutkailu jää myöhemmän tutkimuksen tehtäväksi.

Lehtien vaikuttamismahdollisuudet kirjallisuuselämän rihmastossa ovat ensinnäkin uusien kirjoittajien ja tekemisen tapojen tuominen lukijoiden tietoisuuteen, toiseksi uusien kirjoittajien ja tekemisen tapojen tuominen kirjallisuusmaailman vallankäyttäjien tietoisuuteen ja kolmanneksi uusien kirjoittajien rohkaiseminen näiden tekstejä julkaisemalla.

Pienilevikkiset kirjallisuuslehdet toimivat kirjallisuusmaailman keskiössä, mutta ovat medioina vaihtoehtoisia. Vallan ja vaihtoehtoisuuden dynamiikka kiteytyy suurelta osin rahaan, jota tutkimuksen lehdillä on vähänlaisesti. Tästä syystä niillä ei ole myöskään juuri taloudellisia vallankäytön mahdollisuuksia.

Kirjallisuuslehden tai muun kirjallisuusmaailman toimijan sijoittuminen valta-vaihtoehto - akselille riippuu nähdäkseni kolmesta tekijästä, jotka ovat varallisuuden määrä, aiheiden kiinnostavuus suuren yleisön silmissä ja se, kuinka paljon toimija seuraa valtavirrassa/undergroundissa liikkuvia ilmiöitä. Toisaalta vaihtoehtoisten kirjallisuuselämän muotojen seuraaminen voi tarjota valtainsituutiolle mahdollisuuden pysyä elinvoimaisena ja pönkittää näin asemaansa.

Parnasso nousi esiin jokaisessa haastattelussa. Parnassoa käytetään aineistossa vertailukohtana omaa lehteä määriteltäessä ja sen resursseja pohdittaessa. Vertailu mahdollistaa myös myönteisten toimintamahdollisuuksien korostamisen. Tuli&Savu ja Nuori Voima identifioituvat lähemmäs Parnassoa kuin muut tutkimuksen lehdet.

Lehden pieni levikki aiheuttaa kierteen, jossa levikkiä on vaikeaa saada nousemaan. Lehtimyynnin käytännöt tekevät pienilevikkisten kirjallisuuslehtien myynnin kioskeissa ja marketeissa käytännössä mahdottomaksi. Kirjallisuuslehtien pienet levikit voivatkin johtua ainakin osittain lehtituotannon suuria toimijoita suosivista rakenteista.

7. Pohdintaa ja uusia avauksia

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut pienilevikkisiä kirjallisuuslehtiä käyttäen hyväkseni rihmaston käsitettä. Tuloksena on ollut melko kuvaileva tarkastelu tästä sangen vähän tutkitusta aiheesta. Rihmasto on ollut mielekäs käsite kirjallisuuslehtien maailman kokonaiskuvan hahmotteluun, mutta se ei sovellu kovin hyvin kuvaamaan hierarkkisuutta, joka kuuluu institutionalisoituneen kirjallisuuselämän valtdynamiikkaan. Rihmaston käsitteen vahvuus ja samalla heikkous on sen demokraattisuus – kaikki maailman ilmiöt nähdään yhdenvertaisena rihmaston osina. Tällainen lähestymistapa on parhaimmillaan oiva apuväline itsestään selvinä näyttäytyvien valtarakenteiden käsitteelliseen purkamiseen. Rihmaston avulla voidaan osoittaa, ettei maailma toimi ainoastaan vertikaalisesti, saati että tuo vertikaalisuus olisi jotakin lukkoon lyötyä. Ehkä Deleuze ja Guattari tarkoittavat myös tätä halutessaan välttää puumaisuutta – onhan puu sangen vertikaalinen ilmestys, jonka juurista voima kiipeää ylöspäin.

Kaikella kunnioituksella Deleuzea ja Guattaria kohtaan tahdon työni lopuksi liittää kirjallisuuslehtien tarkasteluun nimenomaan puun. Väitän, että rihmaston käsite ei riitä kuvaamaan kirjallisuuslehtien valtdynamiikkaa riittävän kattavasti. Jotta voisimme ymmärtää kirjallisuuslehtien vallankäyttöä metaforisesti, täytyy kirjallisuuselämää ehkä sittenkin tarkastella puuvertauksin. Tässä tutkielman viimeisessä luvussa esittelen rihmaston ideaa hyödyntävän metaforan kirjallisuuselämästä juuriston ja rihmaston symbioosina, *mykoritsana*.

7.1. Kirjallisuuselämä juuriston ja rihmaston symbioosina

Deleuzen ja Guattarin rihmasto on hyvä käsite, kun halutaan tutkia postmodernin kulttuurin muotoutumista moninaisten yhdistymisten kautta. Kuten edellä totesin, se ei kuitenkaan ole kovin kätevä väline vakiintuneiden yhteiskunnallisten valtasuhteiden pohtimiseen. Deleuzen ja Guattarin rihmastossa kaikki yhteydet ovat samanarvoisia, eikä vakiintuneita valtaapitäviä instituutioita tunnisteta. Nämä instituutiothan olisivat kuin Deleuzen ja Guattarin kammoamia puita, alati syntyvien ja kuolevien synapsimaisten rihmojen vastakohtia. Toisaalta Deleuze ja Guattarin myöntävät, että rihmastossa on puumaisia solmukohtia (Deleuze & Guattari 1987, 20). Itse haluan liittää ajatukseen myös puiden vertikaalisen olemuksen ja ravintoaineiden taipumuksen kiivetä juuria pitkin ylöspäin.

Rihmaston käsitteen ongelma on mielestäni sen kuvailevuus ja kompromissiton horisontaalisuus. Käsitteen avulla on mahdollista ymmärtää kirjallisuuselämän epähierarkkista puolta ja huomata, että pienilevikkiselläkin lehdellä voi olla arvaamattomia yhteyksiä siihen, mitä Suomen kirjallisuudessa tapahtuu. Rihmastomainen tarkastelu kuitenkin jättää kokonaan huomiotta sen, että kaikki toimijat eivät ole tasa-arvoisen vallakkaita missään ympäristössä, eivät myöskään suomalaisessa kirjallisuusmaailmassa. Tästä syystä kirjallisuusmaailmaan liittyvää, tutkimushaastatteluissakin esiin tullutta vallan dynamiikkaa on ollut lähes mahdotonta jäsentää rihmaston käsitteen avulla.

Tutkimusprosessin edetessä alkoi vaikuttaa siltä, että jonkin rihmasto muistuttavan metaforan avulla olisi mahdollista käsitteellistää myös kirjallisuuslehtien ja valtaapitävien kirjallisuusinstituution osien välistä dynamiikkaa ja valtasuhteita. Nämä mahdollisuudet avautuivat minulle kun pohdin, miten englannin kielen sana *rhizome* kääntyisi parhaiten suomeksi. Tutkimuksen piirissä vakiintunut tapa on kääntää Deleuzen ja Guattarin käsite rihmastoksi, mutta suora suomenkielinen käännös sanalle on juurakko. Juurakko kuitenkin viittaa puumaisuuteen, jota Deleuze ja Guattari vastustavat.

Aloin miettiä sanaa juuristo. Juuristo yhdistää puut maahan, mutta tietyillä puolajilla, kuten haavoilla, myös toisiin puihin. Mietin, voisiko ajatella, että kaiken kansan tuntemat, valtavirtaiset kirjallisuusinstituutiot olisivat puita, ja vaihtoehtoiset kirjallisuusyhdistykset, -tapahtumat ja -ihmiset juuria, jotka tekevät työtään maan alla, vailla valtamedian ja -instituutioiden huomiota ja suuren yleisön näkymättömissä. Juuristomaisuus mallintaa kirjallisuuslehtien toimintaa kahtalaisesti: ensinnäkin pienilevikkinen kirjallisuuslehti auttaa kirjoittajia ja tekstejä nousemaan maanalaisuudesta suurempien, näkyvämpien ja puumaisempien instituutioiden tietoisuuteen. Toiseksi pienilevikkinen lehti on itsekin kuin puu, jonka juuristosta julkaistavaksi tulevat materiaalit imetään.

Näkymättömyydestään huolimatta nämä juuret (underground!) ovat elimiä, joiden kautta elämänneste kulkeutuu maan päälle puhjenneeseen puukasvustoon. Haastattelut tukevat tällaista ajatusta. Esimerkiksi Mikael Brygger totesi haastattelussa, että Mervi Kantokorpi olisi huonompi kirjallisuuskriitikko, jos ei lukisi Tuli & Savua.

Mielenkiintoisia metaforamahdollisuuksia kirjallisuuslehtien toimintaan tarjoaa etenkin mainittu haapa. Tämä harmaa, haviseva puu on luonteeltaan sangen sitkeä ja tyytyväinen elämään äärimmäisen niukoissa olosuhteissa. Näin voi katsoa olevan myös kotimaisen kirjallisuuden ja etenkin tässä tutkielmassa esiteltyjen kirjallisuuslehtien laita. Rihmasto-juuristo -pohdinnan kannalta haapa on kiinnostava erityisesti juuriensa toiminnan vuoksi. Haavan juuristo on sangen laaja – isokokoisella haavalla on arvioitu olevan jopa 250 kilometriä juuristoa. Haavalla on myös taipumus tuottaa uusia puuyksilöitä juurivesojen avulla. Tämä tarkoittaa, että jos hyväkuntoinen haapa kaadetaan, ympärille sikiää nopeasti useita uusia pikkutaimia. (Koivisto 1997, 13.) Juurivesoista syntyneillä haavoilla on samat perintötekijät kuin emäpuulla, eli ne ovat alkuperäisen puun kloonit. Tällaista “yhtä ja samaa puuta” voi kasvaa kymmenien hehtaarien alueella. (Mt. 24.)

Haavan juuristo toimii siis hyvin samalla tavoin kuin Deleuzen ja Guattarin rihmasto. Myös haavan juuristo leviää maanalaisina verkostoina ja puhkeaa ainoastaan paikoitellen näkyviin maan pinnalle. Ero on kuitenkin siinä, että haapa on puu – siis Deleuzen ja Guattarin kammoamaan puumaiseen pysyvyyteen kangistunut entiteetti.

Kiinnostavaa on sekin, että kaukana toisistaan kasvavilla puilla voi olla täsmälleen samat perintötekijät. Tämä viittaa tutkimukseni tulokseen, jonka mukaan eri kirjallisuuslehdillä on paljon yhteistä etenkin rahoituksen (kaikki lehdet saavat kulttuurilehtitukea ja kilpailevat muutenkin samoista apurahoista) ja tekijöiden suhteen. Maan pinnalle puhkeavat puut ovat juuriston näkyviä

ilmentymiä ja maanalaista verkostoa konkretisoivia, pysyviä kohtia. Jos tällainen puu kaadetaan, ympärille sikiää nopeasti uusia puunvesoja. Näin voi ajatella tapahtuvan myös silloin, kun jokin perinteinen, valtaa pitävä kirjallisuusinstituution osa kaadetaan. Uudet tulokkaat valtaavat sen jättämän paikan pian. Ainoa tapa päästä haavasta eroon onkin tappaa se pystyyn. (Koivisto 1997, 12.)

Ongelmallista metaforassa on se, minne eri tahot ja toimijat pitäisi kuviossa sijoittaa. Mikä toisin sanoen on juurta, mikä puuta? Äkkiseltään tuntuu luontevalta ajatella, että juuristo muodostuu samoista pisteistä, jotka ovat rihmaston yhtymäkohtia. Toisin sanoen juuriston muodostavat kirjallisuusmaailmassa toimivat ja siihen tietäen tai tietämättään kuuluvat ihmiset. Varsinaiset puut sen sijaan ovat pysyviä instituutioita ja rakenteita. Mutta mihin kirjallisuuslehdet pitäisi kuviossa sijoittaa? Ne ovat kuin puita, mutta toimivat juurien tavoin nostaessaan asioita muiden kirjallisuusinstituution osien tietoisuuteen. Olisiko kirjallisuuslehtiä ehkä ajateltava jonkinlaisina pikkupuina, päältä päin katsoen mitättöminä ilmestyksinä, jotka kuitenkin juuriensa välityksellä ovat väkevässä yhteydessä kymmenmetrisiin sisariinsa? Herää kuitenkin kysymys, miten pieni pensas voisi toimia juuren lailla ja antaa ravintoaineita suuremmalle puulle.

Kirjallisuusmaailman juuristometafora on siis monelta kantilta katsottuna ongelmallinen. Haavan juuristossa on kuitenkin vielä eräs kiinnostava piirre, joka mahdollistaa metaforan jatkokehittelyn. Haavalla on taipumus muodostaa sienijuuria eli mykoritsoja. Mykoritsassa puun juuristo ja sienirihmasto elävät symbioosissa välittäen toisilleen ravintoaineita ja edesauttaen toistensa kasvua. Juuristo tarjoaa sienelle liukoisia sokereita ja muita ravinteita, sieni taas haavalle vettä sekä typpi- ja fosforiyhdisteitä. (Koivisto 1997, 55.)

Juuriston ja rihmaston symbioosi ohjaa pohtimaan, mitä puumaisen, hitaasti puiksi kehittyvän juuriston ja äkisti maan pinnalle itiöemiksi pulpahtelevan rihmaston yhteiselo symboloisi suomalaisessa kirjallisuuselämässä. Juuristo ilmeisesti joka tapauksessa ilmentää osia, jotka ovat kirjallisuusmaailmassa suhteellisen pysyviä. Juuriston rakentuminen osoittaa, että näennäisen erilliset, hehtaarien päässä toisistaan sijaitsevat osat voivat olla maanalaisissa, elävissä ja puuentiteetin elämän kannalta olennaisissa yhteyksissä toisiinsa. Niiden perintötekijät voivat jopa olla täysin samat. Tätä puumaista juuristoa voi suuresti auttaa sienirihmasto, joka kiinnittyy juuristoon ja ryhtyy symbioosiin sen kanssa. Lyhytikäiset, maan pinnalle tunkeutuvat sieni-itiöemät yhdistyvät kirjallisuuden undergroundin häviäviin, hetkellisiin ilmiöihin, kuten kirjallisuustapahtumiin, tempauksiin ja performansseihin, ja mahdollisesti myös yksittäisiin

julkaisuihin. Ja vaikka sienet näyttävät puita mitättömämmiltä, pienemmiltä, merkityksettömämmiltä ja katoavaisemmilta, ne yhdistyvät laajaan ja väsymättömästi uudistuvaan maanalaiseen rihmastoon, joka tarjoaa ravintoaineita, elämänesteitä majesteettisille, jopa kahdensadan vuoden ikäisille haavoille¹¹. Instituution pysyvämmät osat taas osallistuvat sienen elämään tarjoamalla sille kukoistamisen mahdollistavia ravinteita.

Juuristoon yhdistyminen siis tarjoaa myös omillaan toimeen tulevalle rihmastolle entistä paremmat kukoistamisen mahdollisuudet. Kirjallisuusmaailman juuristo tarjoaa rihmastolle statusta, joka antaa sille lisää vaikutusmahdollisuuksia ja arvostusta. Näin tapahtuu esimerkiksi silloin, kun Helsingin Sanomat nostaa esiin Tuli&Savussa mukana olleen tekijän tai kirjoittamisen tavan. Tällöin Tuli&Savun edustama sienirihma ravitsee juuristoon kuuluvaa Helsingin Sanomia tarjoamalla sille juttuaiheen ja mahdollisuuden todistaa olevansa kartalla suomalaisen runouden uusista ilmiöistä. Helsingin Sanomat taas pönkittää Tuli&Savun asemaa nostamalla sen bongaamia ihmisiä ja ilmiöitä miljoonayleisön tietoisuuteen.

Tässä kohtaa pohdintaa herää kysymys, ovatko kirjallisuuslehdet ehkä sittenkin enemmän sieniä kuin puita. Esimerkiksi Jarkko S. Tuusvuori (2007, xxxi) on todennut, että kulttuurilehdet ovat yleensä lyhytikäisiä julkaisuja. Tämä voi viitata siihen, että mykoritsassa kirjallisuuslehdet toimivat nimenomaan sienirihmaston kaltaisesti, kun taas pitkäikäisemmät, puumaiset instituutiot ovat varsinaisia haapoja. Tämän tutkielman tapauksessa oletusta vastaan sotii se, että yksi mukana olevista lehdistä, Nuori Voima ja sitä julkaiseva Nuoren Voiman Liitto ovat sangen pitkäikäisiä ja tietyssä mielessä institutionalisoituneitakin tahoja. Pro gradu -työni tutkimusasetelmassa ylipäättään on ollut ongelmallista se, että lehtien profiilit ovat niin erilaiset. Nuoren Voiman ja Tuli&Savun mahdollisuudet vaikuttaa suomalaiseen kirjallisuuskeskusteluun ovat aivan toiset kuin minkään toisen tutkielmaan valitun lehden. Tästä syystä yleisiä päätelmiä on ollut vaikeaa tehdä, ja lehtien sijoittaminen mykoritsametaforaan ontuu. Jälkikäteen ajateltuna olisi voinut olla yhtä luontevaa haastatella Nuoren Voiman, Tuli&Savun ja Parnasson päätoimittajia ja nimittää näitä kolmea lehteä ”Suomen suurilevikkisimmiksi kirjallisuuslehdiksi”. Pienlehtikehyksen sovittelu Tuli&Savun ja Nuoren Voiman ympärille on ollut pulmallista, mitä voi toki pitää tutkimuksen yhtenä tuloksena ja jatkotutkimuksessa huomioon otettavana asiana.

Juuriston ja rihmaston välisen suhteen metafora ei asetu tämän pohdinnan tuloksena muotoon, jossa kaikki palaset lokahtavat saumattomasti paikoilleen. Siitä huolimatta hahmotelma on

---

¹¹ WSOY täyttää tänä vuonna 134 vuotta.

mielestäni kiinnostava, ja se voi eteenpäin kehiteltynä auttaa täydentämään rihmaston käsitettä silloin, kun aiheen tarkastelu rihmastomaisesta näkökulmasta näyttää jättävän tutkimuksen puutteelliseksi.

7.2. Katkeilleita suuntia

Käsittelen vielä lyhyesti paria sellaista tutkimuksellista suuntaa, johon olisin voinut pro gradu -työtäni viedä, mutta joihin syventyminen ei ollut työn rajauksen vuoksi mahdollista. Ensin pohdiskelen, onko uusien yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuksella annettavaa kirjallisuuslehtien tarkastelulle. Kiinnitän huomion myös kirjallisuuslehtien sukupuoleen.

7.2.1. Kirjallisuuslehdet ja kirjallisuusaktivismi

Tutkimushaastatteluni osoittivat, että kirjallisuuslehtien tekemisen taustalla on halu vaikuttaa kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Jokaisen lehden taustalla toimii myös jonkinlainen organisaatio. Kirjallisuuslehtien toimittamisessa näyttääkin olevan samoja piirteitä kuin yhteiskunnallisissa liikkeissä. Haastateltavista Mikael Brygger toi tämän esiin toteamalla, että kirjallisuuspiireissä on virinnyt 2000-luvulla eräänlainen *kirjallisuusaktivismi*. Kirjallisuuslehtien rihmastomaisuutta voisikin olla hedelmällistä lähestyä myös kansalaisaktivismin näkökulmasta.

Yhteiskunnalliset liikkeet voidaan jakaa vanhoihin ja uusiin liikkeisiin (ks. esim. Konttinen & Peltokoski 2010). Uusien liikkeiden teoreetikot ovat esittäneet, että uudet liikkeet poikkeavat vanhoista siinä, että ne ilmentävät ei-luokkapohjaisia intressejä ja teemoja, suuntautuvat kokemiensa epäkohtien korjaamiseen ilman kokonaisvaltaista yhteiskunnan muutoksen vaatimusta ja tähdentävät toiminnassaan ei-hierarkkisia organisoitumisen malleja (Konttinen & Peltokoski 2010, 7). Konttisen ja Peltokosken mukaan ”(k)ulttuuriteemojen keskeisyys ja vaatimus avoimesta keskustelusta tuottivat muodollis-rationaalisen järjestötoiminnan tilalle uudenlaista organisoitumista: ns. matalan organisaation, pysyviä muodollisia asemia kaihtavan tehtävien kierron ja spontaania ruohonjuuritason toimintaa tähdentäneen mallin”(mt., 8). Näin kuvattuna uusien yhteiskunnallisten liikkeiden rakentumisessa näyttäisi olevan paljon samaa kuin luvussa 2.2.1. kuvatussa vaihtoehtomedian määrittelyssä. Konttinen ja Peltokoski toteavat, että termillä voidaan viitata kulttuurisisältöjen emansipaatioon. Tällaista emansipaatiota suomalaisessa kirjallisuusmaailmassa on nähty 1990-luvulta alkaen pienkustannus- ja kirjallisuuslehtitoiminnan lisääntyessä.

Pienilevikkisiä kirjallisuuslehtiä on siis ehkä mahdollista tarkastella paitsi vaihtoehtomediona, myös yhteiskunnallisten liikkeiden mediona. Kirjallisuusaktivismi ei ole liikkeenä yhtä artikuloitua

kuin esimerkiksi luonnonsuojeluun liittyvä aktivismi, mutta siinä voi nähdä samoja piirteitä. Kirjallisuuslehtien tekemistä voi tarkastella omanlaisenaan aktivismina, sillä lehdillä ja niitä julkaisevilla yhdistyksillä on yhteiskunnalliseen tai kulttuuriseen muutokseen tähtääviä, ruohonjuuritason kansalaistoiminnasta ponnistavia tavoitteita.

Konttinen ja Peltokoskikin toteavat, että nykyiset liikkeet ilmenevät ”epämääräisinä verkostoina ja pistemäisinä tapahtumina” (2010, 14). Tämä viittaa nähdäkseni liikkeiden rihmastomaisuuteen. Kyseessä ovat postmodernin yhdistymisen muodot, jossa säikeet eivät paikannu yhteen puumaiseen klusteriin, vaan risteilevät villisti maan alla. Rihmastomaisuutta voi verrata internetiin, jossa yksittäisellä ihmisellä on mahdollisuus luoda yhteys lukemattomiin ihmisiin, kuviin, teksteihin ja sivustoihin. Linkkien kautta verkon käyttäjä voi liikkua netissä kuin hermoverkossa. Internet on luonteeltaan rihmastomainen ja horisontaalisesti leviävä, eikä siis ihme, että nuorten, internetiä luontevasti käyttävien aktivistien muodostamat yhteiskunnalliset liikkeet ovat ottaneet aiempaa rihmastomaisemman ja horisontaalisesti organisoituneemman muodon. Saman toteavat Konttinen ja Peltokoski (2010, 12). Heidän mukaansa nykyisiin yhteiskunnallisiin liikkeisiin liittyy myös eräänlainen ”pätkäaktivismi”, jossa ihmiset kiertävät liikkeestä ja kampanjasta toiseen. Pätkäaktivismin käsite sopii Deleuzen ja Guattarin ajatukseen rihmaston väliaikaisuudesta ja sitoutumattomuudesta, ja sisältää konnotaation myös 2010-lukulaiseen työelämään.

Nykyliikkeiden organisoitumista Konttinen ja Peltokoski vertaavat epidemiaan. Funktionaalisesti toimivan organisaatoruumiin, jossa eri elimet toteuttavat eri tehtäviä, on korvannut virtaava ja oireyhtymältään moninainen epidemia (Konttinen & Peltokoski 2010, 14). Kirjallisuuslehtiin epidemiavertaus ei täysin istu. Rihmastomaisten liikkeiden dynamiikassa kirjallisuuslehden voi pikemminkin nähdä muodostavan jonkinlaisen pysyvän, ruumista muistuttavan organisaatorakenteen, jonka ympärille väliaikainen, sirpaleinen ja paikkaa vaihtava aktivismi voi kokoontua. Konttinen ja Peltokoski (mt., 17) puhuvatkin verkoston solmukohdista, kauttakulkupisteistä, jotka tarjoavat reitityksiä, jotka erottavat verkoston omaksi toimintajärjestelmäkseen. Solmukohdilla kirjoittajat (mt., 17) tarkoittavat ”konkreettisia tapahtumia, tiloja, tapaamisia ja käytännön projekteja, jotka toisaalta kasaavat toimijoita yhteen, toisaalta erottavat heitä yhteiskunnan tavanomaisista käytännöistä”. Kirjallisuuslehtien toiminnassa tällaisia solmukohtia on useita: toimistotilat, sähköpostilistat, yhdistyksen kokoukset, tapahtumat, ja tärkeimpänä itse lehdet, jotka internetiin tottuneiden sukupolvien toimittaminakin ilmestyvät kaikki

paperiversioina. Verkoston solmukohdat lienevät niitä samoja, joihin Deleuze ja Guattari viittaavat rihmaston ”puumaisina kohtina”.

Paperilehtien sitkeys verkottuneessa maailmassa kertonee siitä, että rihmastomainenkin toimituskulttuuri kaipaa tuekseen jotain konkreettista, puumaisen solmukohdan, johon suuntautua. Lehden kautta asioita on myös mahdollista arvottaa. Horisontaalisesti toimivasta rihmastosta voidaan nostaa esiin asioita, joita pidetään tärkeämpinä ja kiinnostavampina kuin joitakin toisia asioita. Samalla voidaan auttaa tekstejä ja kirjoittajia nousemaan esiin horisontaalisesta hälinästä, sattumanvaraisesti toimivan hermoverkon armoilta. Painettu sana on painava sana. Printattuna ilmestyvä teksti ilmoittaa: ”minun eteeni on nähty vaivaa, minut on poimittu kaltaisten joukosta, minä olen tärkeä teksti”. Näyttää siltä, että tällaista arvottamista kaivataan myös rihmastomaisessa, postmodernissa kirjallisuusmaailmassa.

Konttinen ja Peltokoski (2010, 14) väittävät, että uudet liikkeet ovat ennemminkin provokatiivisia ja performatiivisia kuin osallistuvia. Tämäkään kuvaus ei oikein istu kirjallisuuslehtiin, joiden taustalla olevat yhdistykset usein osallistuvat kirjallisuuselämään monin tavoin järjestämällä esimerkiksi tapahtumia ja kirjoittajakoulutusta. Kirjallisuusaktiivisissa näyttääkin olevan piirteitä sekä uudesta että vanhasta yhteiskunnallisesta liikehdinnästä. On myös huomioitava, että lehdet eivät ole pelkästään pätkäaktiivismin tyyssijoja, vaan kaikissa lehdissä on myös sitoutuneita tekijöitä, jotka ovat monessa lehdessä olleet mukana perustamisesta alkaen.

Jos nyt lähtisin tekemään tätä tutkielmaa, ottaisin yhteiskunnallisten liikkeiden ja aktivismin näkökulman ehkä jo alun perinkin huomioon. Konttinen ja Peltokoski kirjoittavat, että uusien liikkeiden tutkimus havainnoi kohteitaan usein verkostoina:

(k)atse kohdistuu siihen, kuinka liikkeet muotoutuvat verkostoja rakenteistavien solmukohtien välityksellä prosesseina, joiden osallistujia leimaa liike eri projektien välillä ja joiden toimijuutta ei leimaa niinkään vannominen yhden järjestön ja sen identiteetin nimiin, vaan moniosallistuminen erilaisissa asiakohtaisissa yhteyksissä. Liikkeet hahmotetaan siten aiempaa *avoimempina* toimintajärjestelminä, joiden tiheys vaihtelee asteittain, muttei jäsenyys yhden ja pysyvän keskuksen ympärille eikä omaa selkeästi rajautuvaa hahmoa. (Konttinen & Peltokoski 2010, 18.)

Kuvaus voisi olla suoraan tutkimussuunnitelmastani. Kansalaisaktiivismin näkökulma näyttääkin olevan perusteltu lähestymistapa pienilevikkisten kirjallisuuslehtien toiminnan ymmärtämiseksi, myös jatkotutkimusta ajatellen.

7.2.2. Kirjallisuuslehdet ja sukupuoli

Suomalaisessa kirjallisuussosiologiassa sukupuoli on jäänyt vähäiselle huomiolle. Niin on valitettavasti myös tässä tutkielmassa, vaikka pohdinnalle olisi ollut perusteita jo tilastollisista

syistä: kaikki tutkimieni kirjallisuuslehtien päätoimittajat Marissa Janhusta lukuun ottamatta ovat miehiä. Päätoimittaja-asemien miesvaltaisuus tukee James F. Hamiltonin (2008, viii) väitettä siitä, että vaihtoehtomediat ovat monessa mielessä samankaltaisia kuin valtamediat. Toimitusten päällikkötehtävät ovat miesvaltaisia läpi suomalaisen mediakentän (Ruoho & Torkkola 2010).

Kirjallisuuselämän ja kirjallisuusinstituution sukupuolittumisen tutkimukselle yleensäkin näyttäisi olevan tilausta. Tähän viittaa myös Elina Jokisen (2010) tutkimustulos, jonka mukaan etenkin naiskirjailijat kokevat, että sukupuoli on vielä 2000-luvulla kirjailijantyötä rajoittava seikka. Jokisen mukaan nimenomaan naiskirjailijat kokivat näin, kun taas ne vastaajat, joiden mukaan väitteessä ei ole perää, olivat pääasiassa miehiä. (Mt., 41.) Sukupuoli on perinteisesti ollut ammatillista etenemistä vaikeuttava tekijä nimenomaan naisille, ja Jokisen tutkimuksen perusteella sama tendenssi on yhä nähtävissä suomalaisessa kirjallisuuselämässä.

Jokinen ei vie sukupuolipohdintaa väitöskirjassaan pintaraapaisua pidemmälle, ja kun suomalaisen kirjallisuuselämän sukupuolta ei ole muutenkaan juuri tutkittu, kattava selvitys aiheesta olisi syytä tehdä. Sukupuolen tutkimuksen piirissä on todettu, että naisten määrän lisääntyminen tietyissä asemissa ei automaattisesti takaa eriarvoistavien rakenteiden murtumista (ks. esim. Ruoho & Torkkola 2010). Myös Jokisen tutkimus viittaa tällaiseen tendenssiin: vuonna 2004 kirjailijaliiton jäsenistä oli naisia 46 prosenttia, eli sukupuolijakauma oli suhteellisen tasainen (Jokinen 2010, 40). Silti juuri naiskirjailijat kokivat, että sukupuoli on edelleen kirjailijantyötä rajaava seikka.

7.3. Lopuksi

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut pienilevikkisiä kirjallisuuslehtiä rihmastona. Nähdäkseni se on ollut luonteva tapa yrittää kuvata kirjallisuuselämää, joka on jatkuvassa muutoksen tilassa olevaa, rakennuksiin ja ryhmittymiin sitoutumatonta, yhtä aikaa paikallista ja internetin globalisoimaa. Yhteiskunnallisia liikkeitä tutkineiden Esa Konttisen ja Jukka Peltokosken mukaan ”(l)iikkeet ovat muuttuneet entistä vaikeammin hahmotettaviksi. Ne elävät verkostoina, kampanjoina sekä rajoja ja jopa mantereita ylittävinä impulsseina, joiden rakenteista on yhtä helppoa saada kiinni kuin kiisseliä on naulata seinään” (Konttinen & Peltokoski 2010, 3). Luonnehdinta sopii myös omaan tutkimuskohteeseeni hyvin – niin hyvin, että tätä tutkimusta on ollut paikoin sangen vaikeaa tehdä. Tutkimuskohteen vangitseminen tutkimusraportiksi on tuntunut juurikin samalta, kuin kiisselin naulaaminen seinään – sekunneissa aines on valunut pois naulan ympäriltä, mihin sen jo luuli vanginneensa, ja jäljellä ovat vain seinästä töröttävät lauseet, käsitteet ja nokkeliksi kuvitellut

huomiot. Kiisselin naulaamisen sijaan tutkielmassani on tosin ollut kyse alati paikkaa vaihtavan rihmaston naulaamisesta, mikä on jo käsitteen luonteesta johtuen tuomittu mahdottomaksi tehtäväksi.

Lopuksi on todettava, että en ole onnistunut kuvailemaan tutkimaani rihmastoja ja siinä ilmenevää vallankäytön dynamiikkaa kovin kattavasti. Haastattelujen sitaatit ja anekdootit ovat tuskin muuta kuin ohimeneviä valotuksia, kuvia, jotka hetkeksi vangitsevat jatkuvassa liikkeessä olevan maailman. Tutkimusprosessi on ollut kiihkeätä sulkimen räpsähtelyä, toivetta, että jokin näistä kuvista onnistuisi laajenemaan ikuisuuden mittakaavaan ja kertomaan, mistä tutkimukseni kohteessa todella on kyse. Juuriston käsitteen hahmottelu sekä juuriston ja rihmaston symbioosin pohtiminen on ollut osa yritystä vangita tutkimani ilmiö ja asettaa se kehykseen, josta se ei heti luiskahtaisi ulos. Yritys ei ole ollut täysin mieletön, mutta kirjallisuuselämän rihmaston dynamiikka jää juuriston kanssa yhteen naitettunakin vaille pitävää metaforista muotoilua. Tämä ei toisaalta yllätä, sillä ovathan villeys, anarkistisuus ja kehyksiin suostumattomuus juuri niitä piirteitä, joista rihmaston tunnistaa rihmastoksi. Ne ovat myös piirteitä, joiden vuoksi käsitteeseen alun perin ihastuin.

En siis ole onnistunut vangitsemaan tutkimuskohdettani. Mutta ehkä kuitenkin jotain – ehkä olen onnistunut näyttämään sen villeyden ja vangitsemattomuuden, sen jokaiseen suuntaan sinkoavan liikkeen ja ristiriitaisuuden – siis sen, mistä rihmastossa on kyse. Yhtä lailla kuin kartan piirtäjä, joka työnsä valmistuttua huomaa maailman jo muuttuneen ja rönsyilleen ulos juuri valmistuneesta kartasta, voin minä nyt haikein mielin luoda katseen tähän yritykseeni kertoa jotakin suomalaisesta kirjallisuusmaailmasta ja sen tekijöistä. Näitä tekijöitä olemme kaikki me, jotka luomme katseen maan ja juurien yhtymäkohtaan, jotka kirjoitamme, sanomme ja teemme, ja lähetämme sanamme ja tekemme rihmoina tuohon sekavaan, haarautuvaan, ikuisesti pakenevaan maailmaan.

Lähteet

- Alastalo, Marja & Åkerman, Maria (2010) Asiantuntijahaastattelun analyysi: faktojen jäljillä. Teoksessa Ruusuvoori, Johanna; Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino.
- Atton, Chris (2002) *Alternative Media*. London: Sage.
- Bailey, Olga G., Cammaerts, Bart & Carpentier, Nico (2008) *Understanding Alternative Media*. Maidenhead: Open University Press.
- Bourdieu, Pierre (1985) *Sosiologian kysymyksiä*. Tampere: Vastapaino.
- Danesi, Marcel (2009) *Dictionary of Media and Communications*. Armonk/London: M.E. Sharpe.
- Deleuze, Gilles & Guattari, Felix (1987) *Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*. Minnesota: University of Minnesota Press.
- Downing, John D. H. (2001) *Radical Media. Rebellious Communication and Social Movements*. London: Sage.
- Eskola, Katarina & Linko, Maaria (1985) *Lukijan onni. Poliitikkojen, kulttuurieliitin ja kirjastonkäyttäjien kirjallisista mieltymyksistä*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Fiske, John, Hartley, John, O'Sullivan, Tim & Saunders, Danny (1983) *Key Concepts in Communication*. London: Methuen.
- Franklin, Bob, Hamer, Martin, Hanna, Mark, Kinsey, Marie & Richardson, John E. (2005) *Key Concepts in Journalism Studies*. London: Sage.
- Halttunen, Kai (1995) *Pienkustantajan arkipäivä: tutkimus julkaisuprosessista ja toimintakulttuurista*. Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimusyksikkö.

Hamilton, James F. (2008) *Democratic Communications. Formations, Projects, Possibilities*. Lanham: Lexington Books.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2001) *Tutkimushaastattelu*. Helsinki: Helsinki University Press.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2009) *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi

Hyvärinen, Matti, Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna (2010) Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna; Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Elina (2010) *Vallan kirjailijat. Valtion apurahoituksen merkitys kirjailijoille vuosituhaten vaihteen Suomessa*. Helsinki: Avain.

Koivisto, Aura (1997) *Haapa, elämänpuu*. Vantaa: Suomen luonnonsuojelun tuki.

Koivunen, Anu & Lehtonen, Mikko (2005) ”Joskus on kivaa olla vähemmän aikuinen”: kulttuurisen määrittelyvallan siirtymät ja julkisen puhuttelun areenat. *Tiedotustutkimus* 28:2 s. 4-27.

Konttinen, Esa & Peltokoski, Jukka (2010) *Liikkeet liikkeessä*. Teoksessa Konttinen, Esa & Peltokoski, Jukka (toim.) *Verkostojen liikettä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kukkonen, Tiina (2004) Kirjallisuusfestivaalit – instituution ääriä vai solmukohtina. Teoksessa Lahdelma, Tuomo, Niemi-Pynttari, Risto, Oja, Outi & Virtanen, Keijo (toim.) *Laji, tekijä, instituutio*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kunelius, Risto (2000) Journalismi nelijalkaisena otuksena: tutkimuksen näkökulmia, ongelmia ja haasteita. *Tiedotustutkimus* 23:3 s. 4-27.

- Kurikka, Kaisa (2007) *Marginaalista esiin. Suomenkielisten kirjallisuuslehtien viime vuosikymmenet*. Teoksessa Hypén, Tarja-Liisa (toim.) *Kirjan matka tekijöiltä lukijoille: puheenvuoroja kotimaisen kaunokirjallisuuden luomisen ja lukemisen ehdoista 2000-luvulla*. Tampere: Tampere University Press.
- Kuutti, Heikki (2006) *Uusi mediasanasto*. Jyväskylä: Atena.
- Kvale, Steinar (1996) *InterViews. An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. London: Sage.
- Lacey, Nick (2002) *Media Institutions and Audiences. Key Concepts in Media Studies*. Basingstoke: Palgrave.
- Lahtinen, Mikko (2005) Uusi suomalainen kirjallisuuslehti? *Niin&Näin* 4:2005.
- Lassila, Pertti (1996) ”Aivan uskomaton vapautuneisuuden tunne” – nuorvoimallisuus ja ensimmäisen tasavallan nuoruus. Teoksessa Hiidenheimo, Silja (toim.) *Ikaroksen perilliset: NVL:n 75-vuotisjuhlakirja*. Helsinki: WSOY.
- Maanen, Hans van (2009) *How to Study Art Worlds: On the Societal Functioning of Aesthetic Values*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Mustonen, Anne (2004) ”12 bukowskia” – tutkielma Turun runoliikkeestä vuosituhannen vaihteessa. Helsinki: Helsingin yliopisto, sosiologian laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Niemi, Juhani (2000) *Kirjallinen elämä*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Ruoho, Iris & Torkkola, Sinikka (2010) *Journalismin sukupuoli*. Tampere: Tampereen yliopisto, Journalismin tutkimusyksikkö.
- Ruusuvuori, Johanna (2010) Litteroijan muistilista. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna, Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino.

Salmela, Aki & Santanen, Eino (2011) Hei sinä, juuri sinä, koulua käyvä Suomen nuori! Teoksessa Salmela, Aki & Santanen, Eino (toim.) *Liittolaiset. Nuoren Voiman Liitto 90 vuotta*. Helsinki: WSOY.

Selkokari, Antti (2011) Kulttuuritoimittajien hetki on lyönyt. Parnasso 7/2011. Helsinki: Otavamedia.

Sihvonen, Jukka (2004) Ajattelun koneistot: Gilles Deleuze ja Félix Guattari sekä median ja filosofian eripaisuus. Teoksessa Mörä, Tuomo, Salovaara-Moring, Inka & Valtonen, Sanna (toim.) *Mediatutkimuksen vaeltava teoria*. Helsinki: Gaudeamus.

Tuusvuori, Jarkko S. (2007) *Kulttuurilehti 1771-2007*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2005, toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino.

Waltari, Mika (1935) *Aiotko kirjailijaksi?* Helsinki: WSOY.

Waltz, Mitzi (2005) *Alternative and Activist Media*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Elektroniset lähteet

Kulttuuri-, mielipide- ja tiedelehtien liitto Kultti ry. [online] <<http://www.kultti.net>> [Viitattu 22.3.2011]

Vuoden 2011 kulttuurilehtiavustuksien saajat. Opetus- ja kulttuuriministeriö [online] <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Kulttuuri/kulttuuripolitiikka/avustukset/kulttuurilehdet/myoennetyt/liitteet/Kulttuurilehtiavustukset_2011.pdf> [Viitattu 23.3.2011]

Kulttuurilehdet. Opetus- ja kulttuuriministeriö [online] <http://www.minedu.fi/OPM/Kulttuuri/kulttuuripolitiikka/avustukset/Avustus_kulttuurilehtien_tukemiseen_ja_jakeluun_?lang=fi> [Viitattu 23.3.2011]

Liitteet

Liite 1: Neljä lähestymistapaa vaihtoehtomedioihin

	Mediakeskeinen	Yhteiskuntakeskeinen
Yhteisömedian autonominen identiteetti (essentialistinen)	Lähestymistapa I: Yhteisön palveluksessa	Lähestymistapa III: Osa kansalaisyhteiskuntaa
Yhteisömedian identiteetti suhteessa muihin medioihin (relationalistinen)	Lähestymistapa II: Valtavirran vaihtoehto	Lähestymistapa IV: Rihmasto

Kuvio 1: Neljä lähestymistapaa vaihtoehtomedioihin. Bailey, Olga G., Cammaerts, Bart & Carpentier, Nico (2008). Teoksessa *Understanding Alternative Media*, sivu 7.

Liite 2: Haastattelurunko

Mikä lehti?

Miten kuvailisit päätoimittamaasi lehteä?

Missä lehden toimitus sijaitsee ja millainen se on? Onko toimituksessa joku vakituisesti töissä?

Millainen historia lehdellä on?

Keitä lukijanne ovat?

Onko lehti suunnattu enemmän kirjallisuuden harrastajille vai ammattilaisille?

Millaisia tavoitteita tai tehtäviä lehdellä on?

Mitä mieltä olet siitä, että lehtenne on tämän tutkimuksen yhteydessä luokiteltu vaihtoehtoiseksi kirjallisuuslehdeksi?

Onko lehti mielestäsi vaihtoehtoinen?

Miten lehti suhteutuu muihin kirjallisuuslehtiin?

Onko lehdellänne kilpailijoita kirjallisuuslehtien joukossa? Mitkä lehdet ovat merkittävimpiä kilpailijoita?

Onko lehdellä muita kirjallisuuteen liittyviä tehtäviä kuin oma ilmestymisensä? Järjestättekö esimerkiksi tapahtumia?

Päätoimittajuus

Miten päädyit kirjallisuuslehden päätoimittajaksi? Millainen tausta sinulla on?

Mikä sinua houkutteli ryhtymään tehtävään?

Mikä motivoi sinua lehden tekemiseen?

Minkälaista päätoimittajan työsi käytännössä on? Esimerkkinä voit käyttää lehden viimeisimmän numeron tekoprosessia.

Oliko sinulla hyvät verkostot kirjallisuuspiireissä jo ennen päätoimittajaksi ryhtymistä?

Miten saat ihmisiä sitoutumaan lehden tekoon, vaikka maksettavat palkkiot ovat pieniä verrattuna laajalevikkisempiin lehtiin?

Verkostot

Ketkä ovat lehden tärkeimmät tekijät?

Keitä muita tekijöitä tai avustajia lehdellä on?

Kuvaile lehtenne verkostoja. (Tai piirrä paperille.)

Millaisia kytköksiä lehdellä on muihin kirjallisuusinstituution toimijoihin, eli

- a) kaunokirjallisuuden tekijöihin? (Minkä tyyppisiin tekijöihin on suhteita?)**
- b) kustantamoihin? (Ovatko suhteet tiiviimmät pienkustantamoihin vai isoihin?)**
- c) kustannustoimittajiin? (Pienkustantamoissa/suurissa kustantamoissa?)**
- d) markkinoijiin? (Kts. edellinen kohta.)**
- e) arvostelijoihin? (Missä lehdissä?)**
- f) kirjallisuusjuttuja tekeviin toimittajiin? (Valtamedia/pienmediat?)**
- g) kirjastoihin? (Tilataanko lehteä kirjastoihin?)**
- h) kaunokirjallisuuden lukijoihin? (Minkä tyyppisiin lukijoihin on suhteita?)**
- i) oman lehtenne lukijoihin?**

Kuinka tärkeänä asiana pidät sitä, että kirjallisuuslehdellä on laajat kontaktiverkostot kirjalliseen maailmaan?

Mitä keinoja sinulla päätoimittajana on ylläpitää ja laajentaa lehden verkostoja?

Kuinka suuri merkitys sinulla päätoimittajana on verkostojen ylläpitämisessä?

Millä tavalla lehtenne löytää uusia tekijöitä?

Koetatko itse aktiivisesti värvätä uusia tekijöitä lehdellenne? Millä keinoin?

Mitä kirjallisuus- ja kulttuurialan lehtiä seuraat tai luet?

Saako lehtenne apua tai tukea muilta kirjallisuuslehdiltä?

Miten lehtenne löytää rahoittajia?

Millaiset suhteet lehdellä on rahoittajiin?

Suhde kirjallisuuteen

Mitä kirjallisuus merkitsee sinulle?

Millaista kirjallisuutta Suomessa mielestäsi nykyään tehdään?

Millaista kirjallisuusjournalismia Suomessa mielestäsi nykyään tehdään?

Millaisia ääniä toivot lehtenne tuovan suomalaiseen kirjalliseen elämään?

Entä kirjallisuusjournalismiin?

Millaisena näet kustannusmaailman nykytilanteen?

Onko kirjallisuuslehdillä vaikutusvaltaa?

Entä teidän lehdellänne? Miten se näkyy?

Millä tavoin lehtenne vaikuttaa suomalaiseen kirjallisuuselämään ja sen kehittymiseen?

Lehti uuden kaunokirjallisuuden julkaisijana

Millainen merkitys kaunokirjallisuuden julkaisemisella on lehdellenne?

Minkä tyyppisiä kaunokirjallisia tekstejä julkaisette?

Kuinka paljon lehdellenne tarjotaan kaunokirjallisia tekstejä julkaistavaksi?

Millä perusteella valitsette julkaistavat kaunokirjalliset tekstit?

Mitä kautta uusi kaunokirjallisuus päätyy lehtenne sivuille?

Etsittekö aktiivisesti uutta kaunokirjallisuutta julkaistavaksi lehdessänne? Millä keinoin?

Onko lehtenne ollut vauhdittamassa uusien kirjoittajien uraa Suomessa? Keiden?

Ovatko jotkut lehdessänne julkaistut uudet kirjoittajat saaneet myöhemmin kustannussopimuksia?

Uskotko, että kaunokirjallisen tekstin julkaiseminen lehdessänne on uudelle kirjoittajalle jonkinlainen askel eteenpäin kirjallisella uralla?

Onko sinulla tietoa, että lehteänne luettaisiin kustantamoissa mahdollisia uusia kirjailijoita silmälläpitäen? Tiedätkö, että joku olisi saanut kustannussopimuksen tällaista kautta? Voiko lehti toimia jopa jonkinlaisena kustantamoiden esivalitsijana kirjoituskilpailujen tapaan?

Ajatteletko, että lehtenne on mukana muokkaamassa suomalaista kirjallisuutta? Millä tavalla/ millä tavalla ei?

Onko lehtenne eräänlainen trendinhaistaja, joka nostaa uusia kykyjä näytille kirjallisen elämän toimijoille?

Vaihtoehtoisuus

Onko lehtenne vaihtoehtoinen? Mitä se tarkoittaa?

Mitä vaihtoehtoisuus ylipäättään voisi tarkoittaa kirjallisuuslehden kohdalla?

Millä tavalla kirjallisuuslehden vaihtoehtoisuus ilmenee?

Onko olemassa valtavirtaisia kirjallisuuslehtiä?

Ovatko valtavirtaisuus ja vaihtoehtoisuus vastakohtia?

Onko lehtenne vaihtoehtoinen suhteessa esimerkiksi sanoma- ja aikakauslehtien julkaisemaan kirjallisuusjournalismiin ja -kritiikkiin?

Ovatko pienilevikkiset kirjallisuuslehdet kirjallisen eliitin julkaisuja?

Kuka saa kirjoittaa lehteenne? Kuka ei saa kirjoittaa?

Millainen kaunokirjallinen teksti on tervetullutta? Millainen ei?

Lehden aatemaailma

Onko lehdellänne joitakin kirjallisen elämän kehittymiseen liittyviä tavoitteita? Mitä?

Onko lehdellä jotakin ”suurta” yhteiskunnallista tai kulttuurista tehtävää? Mikä?

Onko lehti poliittisesti painottunut? Onko lehti enemmän oikealla vai vasemmalla?

Voiko pääasiassa vapaaehtoisvoimin toimitettavan kirjallisuuslehden katsoa toimivan jonkinlaisena vastapoolina kirjallisuuden kaupallistumista vastaan?

Miksi lehteänne tarvitaan?

Mikä on lehtenne anti suomalaiselle kirjallisuuselämälle?

Onko lehdellänne annettavaa ”suurelle yleisölle”?

Onko lehtenne eräänlainen ikkuna kaunokirjallisuuden ympärillä pyörivän ammattikunnan sisäiseen maailmaan?

Ovatko lehdet mukana määrittelemässä sitä, mikä on hyvää kirjallisuutta ja mikä ei?

Tuleeko mieleen vielä jotain, mistä haluaisit puhua tai kertoa?

Liite 3: Kyselylomake

Nimi? _____

Ikä? _____

Perhe? _____

Koulutustausta? _____

Milloin päätoimittamasi lehti on perustettu? _____

Milloin aloitit päätoimittajana? _____

Saatko palkkaa päätoimittamisesta? Minkä suuruista? _____

Mitä työhösi päätoimittajana kuuluu? _____

Onko sinulla muita töitä, joita teet päätoimittamisen ohessa? Mitä? _____

Kuinka paljon lehden päätoimittaminen vie aikaasi (n. tuntia/viikko)? _____

Mistä lehden rahoitus koostuu? (Mainitse apurahojen, tilaajamaksujen, mainostulojen yms. summittaiset osuudet.) _____

Mainitse tärkeimmät lehtenne saamat apurahat, jos niitä on. _____

Ketkä ovat lehtenne tärkeimmät tekijät/avustajat? _____

Maksetaanko lehden tekijöille/avustajille palkkioita? Minkä suuruisia? _____

Mitkä muut tahot kuin rahoittajat ja tekijät ovat tärkeitä lehdellenne? _____

Kenelle lehti on suunnattu? _____

Kiitos!

Liite 4: Haastateltavat

MM = Mark Mallon (Särö)

MJ = Marissa Janhunen (Lumooja)

EK = Erkki Kiviniemi (Kirjo)

TH = Timo Hännikäinen (Kerberos)

MB = Mikael Brygger (Tuli&Savu)

MK = Martti-Tapio Kuuskoski (Nuori Voima)

Liite 5: Haastatteluissa mainitut tahot

Mark Mallon/Särö

Artlab, Heikki Kekki, Kirjailijaliitto, Kaakkois-Suomen taidetoimikunta, Facebook, Rita Dahl, Kaleva, Mikael Brygger, Ari Talvila, Petri Pietiläinen, Valtion kirjallisuustoimikunta, KirjaIn, Parnasso, Kerberos, Tuli&Savu, Kaltio, Paavo J. Heinonen, Kirjo, Jussi Rusko, J.K. Ihalainen, Martti Kuuskoski, Nuori Voima, Marissa Janhunen, Ville Hytönen, Timo Hännikäinen, Sanna Saastamoinen, Jani Vuolteenaho, Markku Aalto, Tiina Raevaara, Risto Ahti, Erkki Pirtola, Matti Mäkelä, A.W. Yrjänä, Mallarmé, Christer Kihlman, Suomen kulttuurirahasto, Heli Laaksonen, Jarkko Tontti, Aki-Petteri Lehtinen, Kipling, Savukeidas, Sanasato, Ntamo, WSOY, Avain, Tammi, Rosebud Books, Kiasman kauppa, Ateneum, Akateeminen kirjakauppa, Porvoon Suomalainen kirjakauppa, Helsingin Sanomat, Uusimaa (sanomalehti)

Marissa Janhunen/Lumooja

Kirjan talo, Savukeidas, Nihil Interit, Kapustarinta ry, Kratti, Oriveden opisto, Varsinais-Suomen taidetoimikunta, Kiisa, Turun ylioppilasteatteri, Reetta Niemelä, Vilja-Tuulia Huotarinen, Kriittinen korkeakoulu, Dostojevski, Usva, Tiina Raevaara, Tuli&Savu, Portti, Särö, Lounais-Suomen kirjailijat, Helmi Kekkonen, Turun yliopisto, Lumooja-klubi, Suomalainen kirjakauppa, Atena, Lassila & Tikanoja, Kirjasto-lehti, Kirjailija-lehti, Parnasso, Helsingin Sanomat, Mark Mallon, Runoviikko, Facebook, Robustos, Heikki Savola, Sanasato, Mänty-kustannus, Akateeminen kirjakauppa, Kiasman kauppa, Kirjakahvila, Ylen kulttuurilehtikatsaus, Lukupiirit.fi, Timo Hännikäinen, Kerberos, Turun pääkirjasto, WSOY:n kirjallisuussäätiö, WSOY, Helsingin kirjamesut, Turun kirjamesut, Kaltio, Huutomerkki ry, Seppo Lahtinen, Sammakko, Taiteiden yö

Erkki Kiviniemi/Kirjo

Runokauppa Kattila, Sanasato, Runojen kannatusyhdistys, Oriveden opisto, Kulttuuri- ja kirjallisuusseura Kirjo, Matti Luoma, J.K. Ihalainen, Ilta-Sanomat, J.H. Erkko, Parnasso, Kulttuurivihkot, Suomen kuvalehti, Kultti ry, Keski-suomalainen, Savon Sanomat, Ilkka, Pirkkalaiskirjailijat, Juha Siro, Jussi Rusko, Palladium-kirjat, Savukeidas, Risto Ahti, Ahvenjärvi, Kari Aronpuro, Niin&Näin, Jari Tervo, Hotakainen, Aamulehti, Hannu Väisänen, Kaisu Mikkola, Aamulehti, Augusta Lundahl, Elias Lönnrot, Mari Hatavara, Harri Lönnrot, Katja Matikainen, Dostojevski, Ralph Waldo Emerson, Platon, Tapani Kinnunen, Saarikoski, Panu Tuomi, Markku

Toivonen, Hellaakoski, Jylhä, Eeva-Liisa Manner, Kirsi Kunnas, Mirikka Rekola, Aila Meriluoto, Lauri Viita, Väinö Kirstinä, Hannu Salama, Väinö Linna, Lassi Saressalo, Turun kirjamesut, Tampereen kaupunki, Nuori Voima, WSOY, Uusi Suomi, Helsingin Sanomat, Aviisi, Harri Lahti, Heikki Veivilä, Uuno Kailas, Lassila, TYK, Jörn Donner, Juha Rautio, Panu Tuomi, Jarno Lindemark, R-kioskit, Akateeminen kirjakauppa, Jarmo Papinniemi, Krohn (Elias)

Timo Hännikäinen/Kerberos

Nuori Voima, Parnasso, Jarkko Laine, T.S. Eliot, Criterion, Antti-Veikko Salo, Lumooja, Kirjo, Yhtyneet kuvalehdet, Nuoren Voiman Liitto, Alekski Lahtola, Saira Sundholm, Kirjailijaliitto, Aki Salmela, Sami Liuhto, Tuli&Savu, Kulttuurivihkot, Kalle Päätalo, Veikko Huovinen, KirjaIn, Joseph de Maitre, Savukeidas, Ville Hytönen, Kirjailija-lehti, Akateeminen kirjakauppa, Jarmo Papinniemi, Martti-Tapio Kuuskoski, J.K. Ihalainen, Sammakon sanomat, Sammakko, Kirjasanomat, WSOY, Kritiikki-lehti, Burning Books, Kansan Uutiset, Louis-Ferdinand Céline, Kaleva, Oululainen, Daniil Harms, Rasmus Nora, Kuvataideakatemia, Turun kirjamesut

Mikael Brygger/Tuli&Savu

Särö, Ari Talvila, Mark Mallon, Peilikuva/Spiegelbild, Petri Pietiläinen, Nihil Interit, Marko Niemi, Henriikka Tavi, Kristian Blomberg, Teemu Manninen, Maaria Pääjärvi, Antti Berg, Artprint, Taideteollinen korkeakoulu, Aalto-yliopisto, Tapio Vapaasalo, Nihil Interit, Poesia, Kimmo Kallio, Hanna Kuusela, Voima, Facebook, Nuori Voima, Parnasso, Kiiltomato, Eino Santanen, Antti Arnkil, Teemu Ikonen, Ville Luoma-Aho, Otavamedia, Jarmo Papinniemi, Karri Kokko, Kerberos, Kirjo, J.K.Ihalainen, Palladium-kirjat, Turun kirjamesut, Kirjan talo, Amnesty International, Suomen PEN, Kriittinen korkeakoulu, Leevi Lehto, Taidetehtas, Harry Forsman, Aki Salmela, Ville-Juhani Sutinen, Juhana Vähänen, Miia Toivio, Harry Salmenniemi, Artlab, Mika Waltari, Marianna Kurtto, WSOY, Sinikka Vuola, Leena Parkkinen, Mike Pohjola, Niklas Herlin, Lauri Otonkoski, Vastarannan Kiiski (ravintola), Laiska Karhu (ravintola), Aamulehti, Helsingin Sanomat, Mervi Kantokorpi, Tammi, Gummerus, Oriveden opisto, Harri Hertell, Poetry Jam, Jouni Tossavainen, Kohina-klubi, Meteli-klubi, Karkkipäivä-klubi, Kuolleiden runoilijoiden klubi, Elävien runoilijoiden klubi, Seppo Lahtinen, Sammakko, Ville Hytönen, Savukeidas, Tommi Parkko, Aleksis Salusjärvi, Luutii-blogi, Nocturne.org, Kirjavälitys, Suomalainen kirjakauppa, Akateeminen kirjakauppa, VTJ, Luweb, Wikipedia, Teos, Otava, Suomen Kuvalehti, Yhtyneet kuvalehdet, Hufvudstadsbladet, Suomi-Saksa-instituutti, Suomi-Venälä-instituutti, Karjalainen,

Pohjalainen, Hannu Harju, Mikko Aarne, Taide-lehti, Rautakirja, Opetusministeriö, Suomen arvostelijain liitto, Yleisradio, BTJ, Avain, Lehtimarket, Svets, Helsingin Juhlaviikot, Runokuu, Nuoren Voiman Liitto, Kirjasto 10, Richardinkadun kirjasto, Pasilan pääkirjasto, Lehtimarket, Sinikka Koskinen, Nykypäivä, Kokoomus, Ubuweb.com, Electronic Poetry Center, Jacket Magazine

Martti-Tapio Kuuskoski/Nuori Voima

Prosak-klubi, Runokuu, Nuoren Voiman Liitto, Rappiotaiteen festivaali, Parnasso, Jouko Koskelainen, Jyrki Kiiskinen, Tuli&Savu, Särö, Pinderos, Tommi Nuupponen, Paul Valery, Tytti Heikkinen, Vilja-Tuulia Huotarinen, Gertrude Stein, Kritiikki-lehti, Gummerus, Kulttuurivihkot, Filippo Tommaso Marinetti, Heinrich von Kleist, Kafka, Yliopisto-lehti, Filmihullu, Elokuva-arkisto, Leikkauksia-sarja, Marguerite Duras, Mark Mallon, Lumooja, Henriikka Tavi, Mikael Brygger, Ville Luoma-Aho, Kristian Blomberg, Kultti ry, Tuomas Rantanen, Kirjo, Timo Hännikäinen, Sanasato, Helsingin Sanomat, Kirjailija-lehti, Aamulehti, Olavi Paavolainen, Antti Nylén, Jean Baudelaire, Tulenkantajat, Katri Vala, Kaarlo Sarkia, Jalmari Finne, Teos, Silja Hiidenheimo, Poesia, Savukeidas, Ville Hytönen, Touko Siltala, Antti Kasper, Tiina Rintala, Olli Sarivaara, Helen Moster, Lehtipiste, R-kioski, Suomalainen kirjakauppa, Akateeminen kirjakauppa, Kiasman kirjakauppa, Lasipalatsin Kirja, Prisma, Otava, WSOY, Erkki Tuomioja, Osmo Soininvaara, Eero Paloheimo, Karri Kokko, Jukka Petäjä, Sivusilmin (HS:n kulttuurilehtipalsta), Esa Mäkinen, Kerberos, Turun kirjamessut, Taideteollinen korkeakoulu, Iso Numero -lehti